

2016/2

Magyar

Bioetikai Szemle

Hungarian Review of Bioethics

Magyar Bioetikai Szemle

A Magyar Bioetikai Társaság
negyedévente megjelenő tudományos folyóirata

XXII. évf. 2. sz. 2016.

A Szerkesztőbizottság elnöke:
dr. med. Makó János CSc

Főszerkesztő:
dr. jur. Hámori Antal PhD, lic. iur. can.

Szerkesztő:
Prof. em. dr. habil. Veress Gábor DSc,

A Szerkesztőbizottság tagjai:

Prof. dr. habil., dr. jur. Bándi Gyula DSc
dr. med. Blaskovich Erzsébet
Prof. dr. habil., dr. jur. Frivaldszky János PhD
dr. jur. Kertész Gábor PhD, lic. iur. can., LLM
Prof. dr. habil., dr. pharm. Lipták József CSc, PhD
Nyéky Kálmán lic. theol.
dr. univ. Pruzsinszky József
dr. med. Rojkovich Bernadette PhD
dr. med. Somosi György
Szabó Kármén Ráhel lic. theol.
Prof. em. dr. habil., dr. med. Tringer László CSc
Turgonyi Zoltán PhD
dr. univ. Zlinszky János PhD

A cikkeket a főszerkesztő e-mail címére kérjük
megküldeni: Hamori.Antal@uni-bge.hu

Kiadó: Magyar Bioetikai Társaság
1114 Budapest, Eszék u.18.
Képviselő: Dr. Rojkovich Bernadette

A folyóirat megrendelhető a kiadó címén.

Korábbi számok interneten is elérhetők.
A honlap címe: <http://www.hrb.hu>

Nyomdai munkák:
Bodnár Nyomda Bt.
1091 Budapest, Üllői út 185.

HU ISSN 1218-3911

A folyóirat tartalma legalább két lektor által
anonim módon lektorált.

Hungarian Review of Bioethics

Quarterly
Hungarian Society of Bioethics

Vol. 22. No. 2. 2016.

President:
Dr. János MAKÓ

General editor:
Dr. Antal HÁMORI

Editor:
Prof. Dr. Gábor VERESS

Members of the Editorial Board:

Prof. Dr. Gyula BÁNDI
dr. med. Erzsébet BLASKOVICH
Prof. Dr. János FRIVALDSZKY
Dr. Gábor KERTÉSZ
Prof. Dr. József LIPTÁK
lic. theol. Kálmán NYÉKY
dr. univ. József PRUZSINSZKY
Dr. Bernadette ROJKOVICH
dr. med. György SOMOSI
lic. theol. Kármén Ráhel SZABÓ
Prof. Dr. László TRINGER
Dr. Zoltán TURGONYI
Dr. János ZLINSZKY

***

Magyar Bioetikai Társaság

Alapítva: 1993

Elnök:
Dr. Rojkovich Bernadette

Örökös elnök:
+ Prof. Dr. Gaizler Gyula

Örökös tiszteletbeli elnök:
+ Dr. Gyökössy Endre

Korábbi elnökök:
Prof. Dr. Bándi Gyula (2006–2013)
+ Prof. Dr. Ferencz Antal (1997–2005)
+ Prof. Dr. Gaizler Gyula (1993–1996)
alapító elnök

LECTORI SALUTEM!

Szeretettel és tisztelettel köszöntjük az Olvasót!

Jelen számunkban különösen az idős, beteg, haldokló embertársaink felé fordulunk, megpróbálva szolgálni Mindenki igaz, örök javát. A Magyar Bioetikai Társaság és a Magyar Bioetikai Szemle Szerkesztőbizottságának alapító elnöke, *Gaizler Gyula* (1922–1996) professzor úr – akire földi halálának 20. évében, miként előző számunkban jeleztük, különösen is emlékezünk – e tekintetben is példaképként jár előttünk. Megtapasztalt igaz, szolgáló szeretete, kedvessége, mosolya, igazságban való kiállása máig szívünkben él.

E különös megemlékezés egyik felelevenítése az ővele való – túlmutató, felejtethetlen – találkozás, amikor 1996 őszén, a Haynal Imre Egészségtudományi Egyetemen, az általa, vezetésével szervezett bioetikai posztgraduális képzésen, utolsó hónapjaiban is hősiesen kiállt az igazság mellett, mert, miként Szent Pál írja, irtózott a rossztól, ragaszkodott a jóhoz (*Róm 12,9*). Felemelő szeretete, önfeláldozó kedvessége a nehéz időkben sem hagyta el őt. Felesége, *Dr. Gaizler Gyuláné dr. med. Madarász Judit* professzor úr halála után nem sokkal, a posztumusz megjelent, *A bioetika alapkérdései* című Gaizler Gyula-könyvbe (Magyar Bioetikai Alapítvány, Budapest, 1997. 422 oldal) a következőt írta: „*a munkát folytatni kell!*”

E hatalmas örökség, amelyet aligha lehet kellőképpen leírni, él sokunk lelkében. S bár, ahogy múlik az idő, egyre inkább, egyre többen követik őt – a Mennyei Jeruzsálemben, az idő állapotában maradottak, és az utánunk jövők, nem felejtjük őt.

Első tanulmányunk *dr. Blaskovich Erzsébet* osztályvezető főorvos, belgyógyász, kardiológus, geriáter szakorvos tollából származik, rendkívül aktuális és értékes írásában az idősödő népesség szociál-egészségügyi ellátásának bioetikai jelentőségéről ír.

Második cikkünkben az emberi élet és méltóság védelméről, ezen belül különösen az „eutanázia” és a művi abortusz drámájáról szólnak, de tárgyaljuk a gyermek nemének fogantatás előtti megválasztása, valamint a klónozás problémáját is.

Ezt követően *Ferenc pápa Amoris laetitia* kezdetű apostoli buzdításának bioetikai vonatkozásait ismertetjük, amelynek keretében a Szentatya a „csökönys túlkezelés” és az „eutanázia”, valamint az abortusz elkerülésére, továbbá a gyászolók lelkipásztori kísérésére is kitér.

A *Dokumentumok* rovatunkban közre adjuk a Magyar Bioetikai Társaság Elnökségének az eutanáziáról, a terápiás túlbuzgóságról és a haldokló beteg ellátásáról szóló állásfoglalását, a Magyar Bioetikai Társaságnak az „eutanázia” és a túlbuzgó gyógyítás elutasításáról szóló nyilatkozatát, valamint az Életvédő Fórumnak a haldokló, beteg ember életének és méltóságának védelmében kiadott – igen gazdag – állásfoglalását.

Mindezek után a Magyar Bioetikai Társaság elnöke, *dr. med. Rojkovich Bernadette PhD*, osztályvezető főorvos írásával beszámolunk Társaságunk Ifjúsági Szekciójának megalakulásáról, és meghívó programunkkal szeretettel várunk Mindenkit a 2016. október 7-8. között megrendezésre kerülő bioetikai konferenciánkra, amelynek fő témája az emberen végzett kutatások.

Hámori Antal

BLASKOVICH ERZSÉBET

**AZ IDŐSÖDŐ NÉPESSÉG SZOCIÁL-EGÉSZSÉGÜGYI ELLÁTÁSÁNAK
BIOETIKAI JELENTŐSÉGE^T**

Az *idősödés* nem egyszerű életrajzi vagy demográfiai adat, hanem egyéni, családi, közösségi és társadalmi szinten jelentkező igen összetett morális, gazdasági, szociális és egészségügyi kérdéskör, amelyre napjainkban kiemelt szakmapolitikai figyelem és számos kormányzati intézkedés irányul. Különösen fontos bioetikai szempontból is áttekinteni az életvégi ellátások gyakorlatát, mert a zsúfolt, rossz levegőjű kórtermekben elfekvő, reményvesztett idős emberek halált kívánó kétségbeesése *az eutanázia melegágya*.

A *negatív demográfiai változások*, azaz a lakosság összlétszámának csökkenése, ezen belül az idősödők és az idős emberek arányának rohamos emelkedése európai jelenség (ld. 1. ábra: Az európai korfa torzulása). Országoként más-más elképzeléseket látunk a kieső fiatal, munkaképes generáció pótlására (pl. az asszisztált bevándorlás politikája). A népességfogyás hazánkban is számos kormányzati intézkedést indukált, amelyek elsősorban a gyermekvállalást kívánják segíteni a gyermekeket nevelő családok sokirányú támogatásával, a fiatal házaspárok számos gazdasági előnyhöz juttatásával (ld. 2. ábra: Szülészeti események alakulása). Láthatjuk, hogy ezek az intézkedések a születésszám 2010-ig tartó csökkenését *megállították*. (2015-ben 91 700 gyermek született hazánkban,¹ 2009 óta a legtöbb.) Ugyanerről az ábráról leolvasható, hogy *a művi terhesség-megszakítások száma évtizedek óta nem látott mértékig lecsökkent*, ami az életvédelem szempontjából különösen kiemelendő pozitívum, mert immár történelmi tény, hogy a népességfogyás és az idősek létszámának aránytalan emelkedése az európai abortusz-liberalizációval kezdődött. Hazánkban azonban a népességszám a biztató szülészeti adatok ellenére ismét csökkenő tendenciájú, mivel a halálozási mutatók 2013-2014-es pozitív eredményei óta nem javultak, ami egyértelműen az egészségügyre irányítja a figyelmet (ld. 3. ábra: Összefoglaló demográfiai adatok).

Ami nemzetközi összehasonlító elemzésekből² leginkább szembetűnő, hogy Magyarországon a hosszú ápolási eset igen sok, tehát az LTC-mutató (*Long Term Care index*) nagyon magas, és sajnos növekvő tendenciájú (ld. 4. ábra: Kórházban töltött napok száma az OECD országokban). Magas még Koreában és Japánban, valamint az EU országok közül Francia- és Finnországban, de az emelkedő tendencia csak Koreában figyelhető meg és Magyarországon. Tehát az EU-országok közül a legrosszabb helyzetben vagyunk. *A kórházban töltött napok száma* az adott ország szociál-egészségügyi struktúrájától is függ, de tény, hogy *az egészségügy hatékonyságával fordítottan arányos*.

A *hazai egészségügy finanszírozása* alapvetően kétféle: aktív és krónikus. Aktívnek a diagnózist megállapító, és az arra vonatkozó terápiát (gyógyszeres vagy eszközös kezelést és/vagy műtéti beavatkozást) elindító osztályokat hívjuk. Az aktív finanszírozás HBCS (Homológ Betegség Csoport) alapú, azaz egy konkrét betegségre vonatkozik, arányos a várható gyógyulási idővel, és a gyógyításra fordított költségekkel (pontokban számolják el). Leegyszerűsítve: minél súlyosabb egy betegség, annál több pontot ér. Akkor lehet

^T* A „szociál-egészségügy” új, az idősgyógyászatban elfogadott kifejezés (nem rövidítés), egy határterület jelzése, amely azt hivatott kiemelni, hogy vannak el nem választható egészségügyi és ugyanakkor szociális területek, átfedő problémák, emiatt újszerű megoldások (és talán szokatlan elnevezések) kellenek.

1 Központi Statisztikai Hivatal, 2016 ISSN: 1416-2768; a kézirat lezárásának időpontja: 2016. április 15.

2 Long-term care (LTC) in ageing societies – Challenges and policy options (SWD /2013/41).

gazdaságosan működtetni egy aktív ágyat, ha a beteg rövid idő alatt meggyógyítható annyira, hogy a kórházi osztályt el tudja hagyni. Így helyébe a következő súlyos beteg felvételre kerülhet. Látható tehát, hogy a rövid ápolási idő a hatékonyság indikátora. Jelenleg Magyarországon 41597 aktív finanszírozású ágy működik.

Krónikus minden más kórházi osztály, amely „nap/eset” finanszírozású. Az elszámolás: a betegek száma szorozva az ott töltött napok számával, és a szakterületi állandóval. A kórházak abban érdekeltek, hogy ezeken az osztályokon megközelítően 100%-os legyen az ágykihasználás, mert így érhető el a maximális bevétel az Országos Egészségbiztosítási Pénztártól. Ezen felül legtöbb krónikus osztályon térítési díjat fizetnek a betegek a kórháznak: emeltszintű ellátásért, vagy hosszúra nyúló ápolási idő esetén (pl. az ott töltött napok számával arányosan emelkedő mértékben).

Ide tartoznak a különböző rehabilitációs osztályok (pl. mozgásszervi, kardiológiai). *A rehabilitációs ágyak száma: 9172.* Külön pszichiátriai rehabilitációs funkcióval működik még 2763 krónikus ágy, az idült pszichiátriai betegségben szenvedők számára. Megemlítem még, hogy a 210 *Hospice-ágy* is krónikus elszámolású. Itt a végstádiumú daganatos betegek palliatív ellátása történik. Fenti osztályokat a szakterület szerint akkreditált orvosok vezetik. Legnagyobb, 11109-es ágyszámmal a *Krónikus Belgyógyászati Osztályok* működnek. Feladatuk az aktív osztályos kezelés alatt nem gyógyuló, egyszerre több szervi megbetegedésben (pl. hipertónia, diabetes, szívelégtelenség, érszűkület, veseelégtelenség, légzőszervi károsodás, agyi keringési zavar) szenvedő, lakhelyükön a kórállapot súlyossága, vagy szociális indikáció miatt elláthatatlan, többnyire idős, magatehetetlen, illetve végstádiumú rákbetegek gyógykezelése (mivel a hospice-ágyak száma kevés). Ez tehát az idősgyógyászat színtere. Hazánkban jelenleg 85 geriáter szakorvos dolgozik, így kb. 3000 ágyon történik csak idősgyógyászati szakellátás. A geriáter szakorvos belgyógyászati jellegű alap-képzésre épített, többféle klinikai szakvizsgálással is rendelkező (pl. kardiológia, pszichiátria, neurológia, diabetológia, mozgás-szervi rehabilitáció) nagy tapasztalatú specialista. Az idős ember önellátó képességének visszaállítására törekszik, így tevékenységi köre magában foglalja a hagyományos értelemben vett rehabilitációt is, de rekreatív, readaptív jellegű, kimondottan a betegek egyéni (többnyire halmozott) problémái miatt személyre szabott és így hatékony.³

A krónikus kórházi osztályok közül „kilóg” a *jelenleg 2835 ágyon* működő Ápolási Osztályok gyakorlata, mert olyan betegek számára létesült, akik már vagy még nem szorulnak folyamatos orvosi kezelésre. Ezeket az osztályokat főiskolai végzettségű ápolónők/ápolók vezetik, a korábbi kivizsgálások szerint beállított gyógykezelések alapján. A köznyelvben ezeket hívják „elfekvőknek”. Szükség esetén konzulens orvosokat vehetnek igénybe, akik többnyire az illetékes kórház más osztályain dolgoznak. Sok helyen nincs igazi különbség a Krónikus Bel- és az Ápolási Osztály között, mert mintegy 8000 krónikus belgyógyászati ágyon idősgyógyászati képzettség nélkül, hatalmas beteglétszám mellett túlterhelt dolgozók nem képesek a readaptív szemléletet alkalmazni a gyakorlatban. Jelenleg tehát legkevesebb *10 000 olyan ágyról beszélhetünk, ami az elfekvő kategóriába tartozik, mert az itt folyó tevékenység lényege az ápolás és gondozás, azaz a fő tevékenység szociális jellegű.*

Magyarországon jelenleg *háromféle ellátási út* vehető igénybe a 65 éven felüli betegek, illetve az öngondoskodásra képtelen idősök számára:

1. „*Saját otthon – kórház – saját otthon*” út (a „saját” itt nem tulajdonjogot, csak az intézményi ellátástól való megkülönböztetést jelenti, pl. lehet gyermeke lakásában). Tehát, *kórházba kerülnek* akut megbetegedés esetén (pl. szívinfarktus, agyi történés, combnyaktörés), majd állapotuk rendeződésével *otthonukba távoznak*. További egészségügyi,

---

3 Ld. Blaskovich Erzsébet: Prevenció és rehabilitáció az önellátás fenntarthatóságáért (Bevezető az „Időskori funkciózavarok – korszerű kezelési lehetőségek” című geriátriai szimpóziumhoz), in Orvostovábbképző Szemle 23 (2016/6) 9-11.

illetve szükség esetén szociális ellátásuk a területi illetékesség szerint történik (pl. házi orvos, házi betegápolás, házi gondozás).

Magyarországon a saját otthonukban ellátott beteg idősek száma kevés, Nyugat Európában ez a természetes. A magyarázata a szociokulturális különbségeken túl abban rejlik, hogy sok az egyedülálló idős ember, aki önellátó képessége elvesztésével ellehetetlenül. Ahol pedig van gyermek vagy közeli rokon, ritkán tud végleges megoldást családon belül találni, mert munkahelyétől tartósan nem maradhat távol senki. Félő ugyanis, hogy munkanélkülivé válva egzisztenciális válságba kerül. Az a tény sem hagyható figyelmen kívül, hogy egy személy 24 órás felügyeletet tartósan ellátni nem tud, mert ő is megbetegszik a túlterheléstől. Ezért fontos a nyugati példa alapján jól finanszírozott és magas színvonalon működő otthonápolási rendszer.

2. „*Saját otthon – szociális intézmény*” út: az önellátásra képtelen, halmozott krónikus betegségekkel küzdő öregemberek családi vagy saját, esetleg önkormányzati kezdeményezésre Idősek Otthonába kerülnek (orvosi ellátás, gondozás az intézményben). Ha állapotuk romlása kórházi kezelést igényel, ugyanúgy kórházi ellátást kapnak, mint aki saját otthoni környezetből érkezik. Ha jobban vannak, visszahelyezzük őket az illetékes szociális intézménybe. Itt meg kell jegyezni, hogy a szociális otthonokban történő ápolás-gondozás-rekreáció hatékonyabb a kórházi lehetőségeknél, ahol a konkrét gyógyító tevékenység az elsődleges, és idősellátásra szakosodott mentálhigiénés szakdolgozók nem állnak rendelkezésre.

3. „*Saját otthon – kórházi aktív és/vagy krónikus ágy – szociális intézmény*” út: amikor a gyógyulás folyamata elhúzódó, vagy részleges, az otthoni ellátás nem oldható meg, az idősothoni elhelyezésbe a beteg is beleegyezik, de a szociális férőhelyre várni kell. Erre a harmadik útra nincs példa az EU-ban, ami miatt Magyarországon túl hosszú és növekszik a kórházban töltött idő.

Igen jelentős pénzt, időt, fáradságot igényel a krónikus kórházi osztályokra háruló szociális jellegű feladat, csökkentve a gyógyító munkára fordítható személyi és tárgyi kapacitást.

Az EU által javasolt komplex stratégia lényege:⁴ aktív idősödés elősegítése, hogy a hosszú kórházi tartózkodás elkerülhető legyen. Az aktív idősödés elősegítése: megelőzés, rehabilitáció, rekreáció, readaptáció. A romló egészségű idősök állapotának javítása, képességeik fejlesztése, körülményeik átalakítása (pl. akadálymentesítés), hogy az önálló életvitelre minél tovább alkalmasak legyenek. Az egészségügyi és szociális ellátás kapacitásának (humán és pénzügyi), minőségének és hatékonyságának a növelése (idősgyógyász szakemberképzés: geriáter szakorvos, geriátriai szakápoló).

Fő egészségpolitikai célok a LTC területén:

Kórházban: az LTC szükségletek csökkentése a gyógykezelés, a rehabilitáció és az önálló életvitelre való képesség erősítése révén.

Tartós Ápolási Intézményben: az LTC szolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítása az arra rászorulóknak számára. A hosszú idejű ellátás megfelelő minőségének és fenntartható finanszírozásának a biztosítása.

A fentiek ismeretében *forradalminak számító szakmapolitikai szemléletváltás* tanúi lehetünk az idős lakosságot érintő magyarországi intézményi ellátások vonatkozásában.

Az egészségügyi és a szociális államtitkárság törekvései a médiából is ismertek: „*Még az idén több ezer ágy átcsoportosításra kerül a szociális ellátó rendszerbe*” „*3 éven belül megszűnik a krónikus ellátás a kórházakban*”⁵

4 Ld. Long-term care (LTC) in ageing societies – Challenges and policy options (SWD /2013/41); Active and Healthy Ageing (AHA): Taking forward the Strategic Implementation Plan of the European Innovation Partnership on Active and Healthy Ageing (COM /2012/83).

5 Ld. pl. Magyar Hírlap 2016. május 13.

Ismereteink szerint első lépésben az Ápolási Osztályok kerülnek át a szociális szférába, de nem beolvadva, hanem új ellátási formaként, mint Tartós Szakápolási Intézmények (ld. 5. ábra). Ezzel párhuzamosan az otthoni gondozás személyi és anyagi lehetőségei is bővülnek (pl. gondozási munkaviszony eddiginél magasabb javadalmazással, nem csak családtag végezheti).

Az „idősek” heterogén összetételű demográfiai egység, még kor szerinti csoportokként is nagyon különböző problémákkal küzdő személyekből áll. 65-75 éves korig idősödésről, 75 felett beszélünk csak ténylegesen az idősekről, 90 felett pedig nagyon idősekről. Napjainkban emelkedik a 100 éven felüli, régebben (ritkasága miatt is) matuzsálemi korúnak tituláltak száma. 2016. január 1-jei adatok szerint⁶ Magyarországon 526 olyan személy él, aki 1915 előtt született (89 férfi és 437 nő).

Szembe kell azzal nézni, hogy az idősekről nem csak gondoskodni, őket nem csak ápolni, hanem *gyógyítani is* kell! Tekintettel arra, hogy *sorsuk alakulása* egyéni és társadalmi szinten is *az önellátás mértékétől függ*, amelyet a geriátriai szaktudás és tapasztalat tud eredményesen segíteni: ezért *a krónikus osztályok nap/ eset finanszírozása helyett ún. geriátriai HBCS-vel működő (ami az átlagosnál kissé magasabb számú, ún. „normatív nap”-ot jelent), Geriátriai Osztályok kialakítását reméli az idősgyógyászati szakma*. A jelenlegi szakorvos létszámmal 3000 ágyat lehetne ebben a formában aktuálisan működtetni, ami a szakképzési programokkal és speciális továbbképzési rendszerrel igény szerint növelhető lenne. (Összesen 160 aktív, belgyógyászati jellegű, nevesített geriátriai ágy működik Magyarországon, zömmel az orvos-egyetemek vonzáskörében.)

Összegezve: A geriátriai szakma tehát örömmel látja, hogy az idősek társadalmi megbecsülése, aktivitásuk és egészségi állapotuk javítása kiemelt kormányzati program, hogy ezen belül elsődleges az egészségügy rossz hatékonyságát reprezentáló krónikus-ápolási elfekvők megszüntetése. Feltétlenül támogatandó, hogy az önellátásra képtelen idősek a szociális ágazathoz tartozó újonnan kialakítandó Tartós Szakápolási Intézményekben kapjanak ellátást, a kórházi ágyakat a gyógyítható, rehabilitálható betegek foglalják el. Az otthoni ápolást is felölelő szociális ellátó rendszer megfelelő minősége, a kórházakban az idősgyógyászat továbbfejlesztése, a már meglévő rehabilitációs szakterületeken az idősek preferálása biztosítékot adhat mindannyiunk számára egy méltó, szenvedés és fájdalommentes, békés életvég reményére, amikor a Gondviselés által megszabott időben, az „élettel betelve”⁷ léphetünk át az örökkévalóságba.

Jób könyve 42,17 Öregeen halt meg Jób, az élettel betelve.

Mózes első könyve 25,8 Akkor elhunyt Ábrahám, meghalt késő vénységében, öregeen, betelve az élettel, és elődei mellé került. *35,29* Akkor elhunyt Izsák, meghalt öregeen, betelve az élettel, és elődei mellé került. Fiai, Ézsau és Jákób temették el.

[A krónikák első könyve 23,1](#) Dávid megöregedve és betelve az élettel, fiát, Salamont tette Izráel királyává. *29,28* És meghalt késő vénységében, betelve az élettel, gazdagsággal és dicsőséggel. Utána fia, Salamon lett a király.

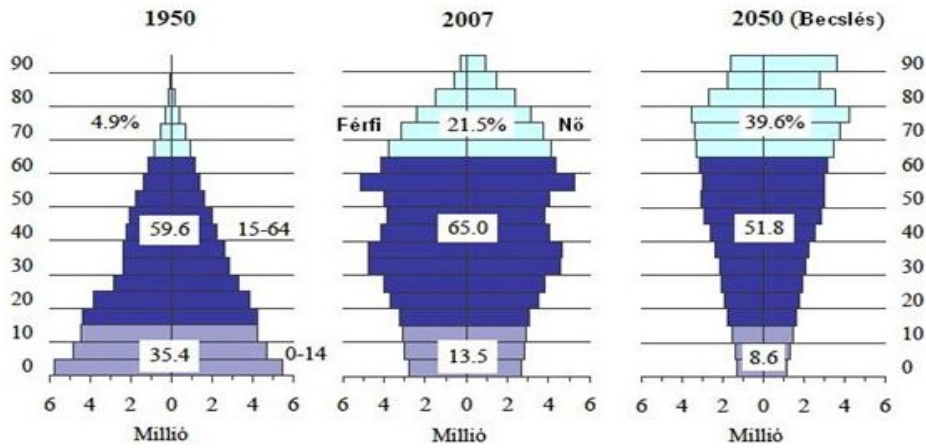
A krónikák második könyve 24,15 Azután megöregedett Jójádá, és betelve az élettel, meghalt. Százharminc éves volt halálakor.

---

⁶ Ld. Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság: Nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők állománystatisztikai adatai, 2016. január 67-68.

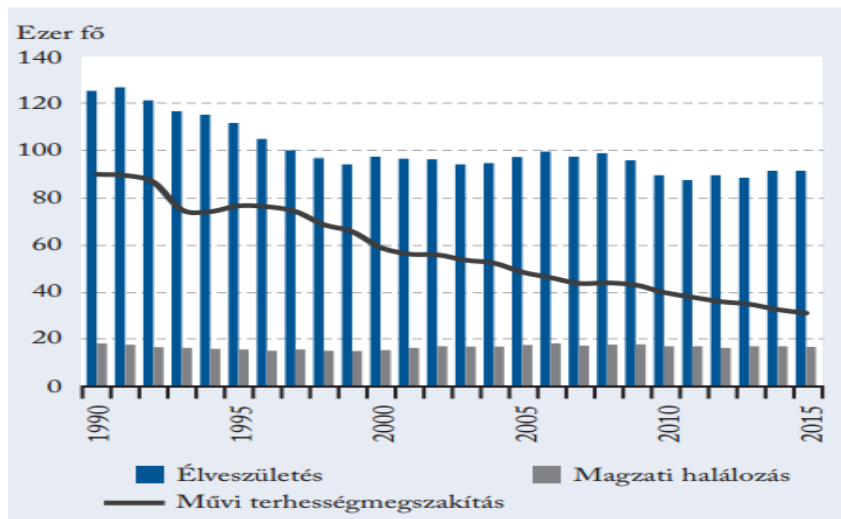
⁷ Biblia, Magyar Bibliatársulat (1990): Jób könyve 42,17 ; Mózes első könyve 25,8 és 35,29; [A krónikák első könyve 23,1](#) és 29,28; A krónikák második könyve 24,15.

1. ábra: Az európai korfa torzulása

2. ábra: A születésszám emelkedése megkezdődött, a művi abortuszok száma folyamatosan csökken

A szülészeti események alakulása

3. ábra: A népességszám a halálozás emelkedése miatt csökken

MAGYARORSZÁG, 2015

Összefoglaló adatok

Megnevezés	2012	2013	2014	2015
Népesség száma, ezer fő ^{a)}	9 909	9 877	9 856	9 823
Eltartottsági ráta, % ^{b)}	46,2	47,0	47,9	48,8
Öregedési index, % ^{c)}	118,9	121,5	123,6	126,1
Ezer lakosra jutó				
élveszületés	9,1	9,0	9,3	9,3
halálozás	13,0	12,8	12,8	13,4
természetes szaporodás, fogyás (-)	-3,9	-3,9	-3,5	-4,1
Teljes termékenységi arányszám	1,34	1,34	1,41	1,44

^{a)} December 31.

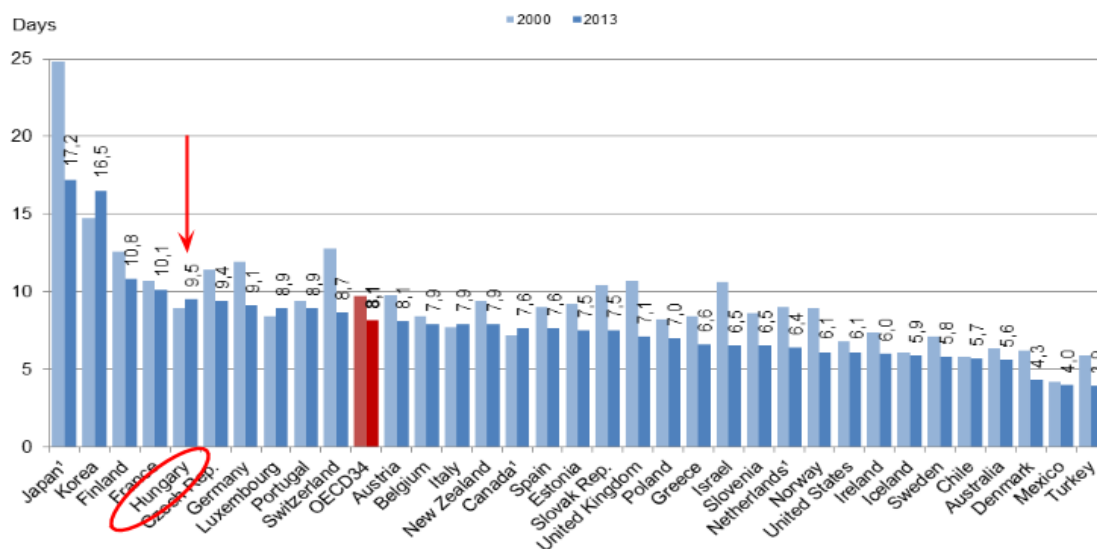
^{b)} A gyermekkori (0–14 éves) és az idősebb népesség (65 éves és idősebb) a 15–64 éves népesség százalékában, december 31.

^{c)} Az időskori népesség (65 éves és idősebb) a gyermekkori népesség (0–14 éves) százalékában, december 31.

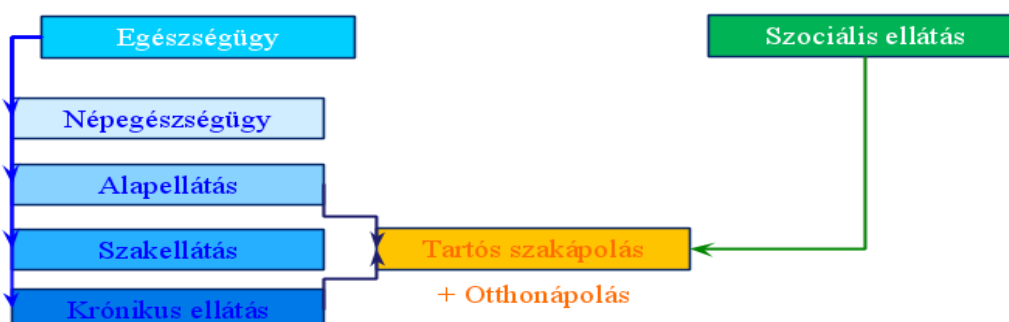
4. ábra

A kórházban töltött napok száma évente

5. ábra

Cél: új, komplex ellátási forma létrehozása

HÁMORI ANTAL

AZ EMBERI ÉLET ÉS MÉLTÓSÁG VÉDELMEÉRŐL JULESZ MÁTÉ KÖNYVE KAPCSÁN

1. Bevezetés

Julesz Máté „Az orvosi jog aktualitásai. Az eutanáziától a klónozásig” című könyvében⁸ 11 témát tárgyal a következő sorrendben: eutanázia; a gyermek nemének fogantatás előtti megválasztása; emberen végzett kutatás; egészségügyi termék hamisítása; dopping; az egészségügyi önrendelkezési jog; szalutogenezis és munkaegészségügy; abortusz; klónozás; kábítószeres és új pszichoaktív anyagok; titoktartás. Ezek részben egymással összefüggő, de önmagukban is megálló, hatalmas és fontos, súlyos interdiszciplináris témák, amelyekről, kétségtelen, megfelelően gondolkodni kell; különösen az abortusz és az eutanázia orvosi, etikai, jogi, teológiai irodalma duzzadt óriásira (e két rendkívül súlyos problémával magam is behatóbban foglalkoztam⁹).

---

8 Budapest, Medicina Könyvkiadó Zrt., 2016. 175 oldal (ISBN 978 963 226 573 5).

9 Az abortusz témájához ld. pl. HÁMORI Antal: A mai magyar abortusz-szabályozás problémái és az ezen szabályozást is sértő magatartások I-II. (Problems in Abortion Regulation of Today in Hungary and Behaviours Trespassing Even on This Regulation I-II.). *Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének Tudósítója* 33 2016/1. 10-22., 32 2015/4. 145-166.; HÁMORI Antal: Az emberi élet védelme etikai, erkölcsi, teológiai, jogi, kánonjogi szempontból (az abortusz, az „eutanázia” és a túlbuzgó gyógyítás problémája az Egyház tanításában) I-II., Protection of Human Life from Ethical, Moral Theological, Juristic and Canon Juristic Points of View (The Problems of Abortion, Euthanasia and Therapeutic Obstinacy in the Teaching of the Church) I-II. *Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének Tudósítója* 32 2015/3. 94-105., 2015/2. 50-67.; HÁMORI Antal: Az abortusz-szabályozás problémái. *Magyar Bioetikai Szemle* 21 2015/1. 22-29.; HÁMORI Antal: A „magzat” életének védelme az új alkotmányban. *Vigilia* 78 2013/1. 20-26.; HÁMORI Antal: A még meg nem született ember életének védelme Magyarország új alkotmányában. *Magyar Sion* 6 (48) 2012/2. 163-173.; HÁMORI Antal: A születés előtti emberi élet alkotmányos védelme (alkotmányozás, alkotmánybíráskodás). *Magyar Jog* 59 2012/1. 17-27.; HÁMORI Antal: Mikortól ember az ember a 21. századi Magyarország jövőképeben – a jog tükrében? In: BESZTERI Béla és MAJOROS Pál (szerk.): *A huszonegyedik század kihívásai és Magyarország jövőképe*. Veszprém, MTA VEAB, Budapesti Gazdasági Főiskola, Komárom város, Széchenyi István Egyetem, Pannon Egyetem, 2011. (MTA Veszprémi Területi Bizottsága Gazdaság-, Jog- és Társadalomtudományi Szakbizottsága által 2011. május 23-án, Komáromban rendezett tudományos konferencia előadásai, 468, ISBN 978-963-7159-40-4) 411-425.; HÁMORI Antal: A magzati élet védelme az új alkotmányban (Protection of Embryonic Life in the New Hungarian Constitution). *A Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének Tudósítója* 28 2011/4. 136-163.; HÁMORI Antal: A magzati élet védelme Magyarország Alaptörvényében. *Magyar Bioetikai Szemle* 17 2011/3-4. 130-150.; HÁMORI Antal: Az orvos lelkiismereti szabadsága és a duplex effectus elve az állapotos nő életveszélye esetén. Egyházi jogi aspektusok. *Magyar Sion* 5 (47) 2011/2. 197-226.; HÁMORI Antal: A magzatvédelem kánonjogi aspektusai és az orvos lelkiismereti szabadsága (Canon Law Aspects of Embryo Protection and the Physician’s Liberty of Conscience). *A Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének Tudósítója* 23 2006. Supplementum 173-204.; HÁMORI Antal: „Lehetnek-e igényeink és lehetőségeink az abortuszra?” (egyházi jogi aspektusok) I-II. *Magyar Bioetikai Szemle* 11 2005/3. 117-122., 2005/4. 190-200.; HÁMORI Antal: Magzatvédelem a magyar jogban. *Családi Jog* 3 2005/1. 7-16.; HÁMORI Antal: Magzatvédelem a magyar jogban I-II. *Magyar Bioetikai Szemle* 10 2004/3. 8-21., 2004/4. 22-34.; HÁMORI Antal: A communio ekkleziológiai alapjai és kánonjogi vetülete az abortusz tükrében (mint a krisztushívők kötelességeinek és jogainak mértéke). *Magyar Bioetikai Szemle* 10 2004/2. 19-26.; HÁMORI Antal: A magzatkorú gyermek büntetőjogi védelme az Egyház jogrendjében (magyar állami jogi összehasonlítással). *Távlatok* 13 2003/1. (59) 18-29. [a továbbiakban: HÁMORI (2003)]; HÁMORI Antal: „Várandósság – cselekvőképtelenség” (A cselekvőképtelen állapotos személy véleményének figyelembevétele, illetőleg a törvényes képviselő „kérelem”-előterjesztési jogának határai a „terhesség”-megszakítás iránt indított eljárásban). *Magyar Bioetikai Szemle* 9 2003/1. 36-40.; HÁMORI Antal: A magzat élethez való joga a magyar bírói gyakorlatban. *Magyar Jog* 49 2002/4. 227-231.; HÁMORI Antal: Az abortusz büntetendő cselekményének kánonjogi tényállása (magyar állami jogi összehasonlítással). *Magyar Bioetikai Szemle* 8 2002/3. 11-22., *Kánonjog* 4 2002/1-2. 85-96.; HÁMORI Antal: A magzatkorú gyermek élethez való joga, „Táigetosztól Dávodig”.

Szerző „tizenegy témája”, a feldolgozás jellegére is figyelemmel leginkább az orvos- és jogászképzés érdeklődésébe illik, s nyelvezete is ehhez illeszkedik, a szakkifejezésekkel is olvasmányosan, s tárgykörének megfelelően komplex módon, a magán- és a közjog vonatkozó elemeivel megírt mű a legutóbbi évek hazai és külföldi forrásaiból és szakirodalmából is merít, több ponton nemzetközi kitekintéssel, az „Eutanázia”, valamint a „Kábítószeres és új pszichoaktív anyagok” című rész (9–32. és 129–159. oldalak) kivételével hét-tizenhárom oldalt szánva az egyes témákra, amelyek közül az alábbiakban – a terjedelmi lehetőségekre tekintettel, súlyának megfelelően – az emberi élet kezdete és vége körüli rendkívül súlyos problémákra (*eutanázia, a gyermek nemének fogantatás előtti megválasztása, klónozás, abortusz*), a könyvben foglaltakat érintve, reflektálnék röviden.

2. Az eutanázia

Az *Eutanázia* című I. rész sarkalatos pontja a „*passzív eutanázia*” fogalma, a különböző kifejezések alkalmazása, melyek nem megfelelő tisztázása, nem kellően differenciált bemutatása komoly zavart, egymás melletti elbeszélést, félreértést okozhat (ld. Julesz-könyv 12–13. oldal).¹⁰ Több írásomban – egyebek mellett – ezt kívántam megelőzni, illetve

---

Magyar Bioetikai Szemle 7 2001/2-3. 37-42.; HÁMORI Antal: A magzat élethez való joga. *Magyar Bioetikai Szemle* 6 2000/3. 1-10.; HÁMORI Antal: *A magzat élethez való joga*. Budapest, Logod Bt., 2000. 153 [lektor: Lábady Tamás; ISBN 963 00 2758 5; a továbbiakban: HÁMORI (2000)]; HÁMORI Antal: A magzat jogalanyisága és perbeli jogképessége a hatályos magyar jogban I-II. *Magyar Bioetikai Szemle* 5 1999/4. 8-17., 6 2000/1. 7-14.; HÁMORI Antal: *A magzat életjoga*. Budapest, Alfa Magzat-, Csecsemő-, Gyermekek- és Családvédelmi Szövetség, 1997. 76 (Anyország-könyvek 1. Sorozatszerkesztő: Téglásy Imre; lektor: Gaizler Gyula és Kőrös András; ISBN 963 04 8828 0, ISSN 1417-5330). Az eutanázia témájához ld. pl. HÁMORI Antal: Az „eutanázia” és a katolikus erkölcssteológia. In: FAZAKAS Sándor–FERENCZ Árpád (szerk.): *Ideje van az életnek, és ideje van a meghalásnak... Életvégi döntések keresztyén etikai megközelítése*. Debrecen, Debreceni Református Hittudományi Egyetem Szociáletikai Intézete, 2014. (Szociáletikai Intézet Kiadványai 6., 250, ISBN 978-963-8429-80-3, ISSN 1785-6027) 97-125.; HÁMORI Antal: *Az eutanázia és a túlbuzgó gyógyítás problémája, Etikai, jogi, teológiai szempontok*. Budapest, Éghajlat Könyvkiadó Kft., 2013. 157 (lektor: Veres András; ISBN 978-963-9862-60-9); HÁMORI Antal: Az öngyilkosság kánonjogi nézőpontból. In: FILÓ Mihály (szerk.): *Halálos bűn és szabad akarat. Öngyilkosság a jogtudomány tükrében*. Budapest, Medicina Könyvkiadó Zrt., 2013. (Bibliotheca Iuridica, Az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar tudományos kiadványai, Acta Congressuum 20., 315, ISBN 978-963-226-431-8, HU ISSN 1587-8821) 88-100.; HÁMORI Antal: Az öngyilkosság kánonjogi aspektusai (Canon Law Aspects of Suicide). *A Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének Tudósítója* 29 2012/1. 10-25.; HÁMORI Antal: Az „eutanázia” problémája kánonjogi nézőpontból – világi jogi kitekintéssel. In: FILÓ Mihály (szerk.): *Párbeszéd a halálról, Eutanázia a jogrend peremén*. Budapest, Literatura Medica Kiadó, 2011. (Bibliotheca Iuridica, az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar tudományos kiadványai, Acta Congressuum 19., 271, ISBN 978 963 9948 14 3, ISSN 1587-8821) 120-140.; HÁMORI Antal: Az eutanázia problémája a katolikus egyházjogban (magyar állami jogi kitekintéssel). *Iustum Aequum Salutare* 6 2010/2. 25-44.; HÁMORI Antal: Az „eutanázia” megítélése a katolikus egyház tanításában. *Vallástudományi Szemle* 6 2010/1. 125-149.; HÁMORI Antal: *A haldokló, beteg ember életének és méltóságának tisztelete az Egyház tanításában, Az „eutanázia” problémája erkölcssteológiai szempontból, profán szakirodalmi és jogi kitekintéssel*. Budapest, JEL Könyvkiadó, 2009. 352 (Erkölcssteológiai Könyvtár 8. Sorozatszerkesztő: Tarjányi Zoltán; imprimatur: Erdő Péter; cenzor: Harsányi Ottó Pál; ISBN 978 963 9670 71 6, ISSN 1786-6898); HÁMORI Antal: *Igazságosság, emberi méltóság, szabadság és felelősség, élet- és családvédelem. Tanulmányok az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi, civil- és vallásügyi bizottsága részére (2006–2009)*. Budapest, Axol Print Nyomdaipari és Kiadói Kft., 2009. [122; lektor: Beran Ferenc; ISBN 978-963-06-7805-6; a továbbiakban: HÁMORI (2009a)] 33-35.; HÁMORI Antal: Az emberi élet védelme a katolikus egyház tanítása szerint. *Távlatok* 19 2009/4. (86) 20-31.; HÁMORI Antal: Az életvédelem kritikus pontjai (abortusz, sterilizáció, drogfogyasztás, „eutanázia”). *Teológia* 43 2009/1-2. 18-51.; HÁMORI Antal: *Életvédelem a katolikus Egyház jogrendjében világi jogi összehasonlítással*. Budapest, Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója (a továbbiakban: SZIT), 2006. (XVIII, 475; imprimatur: Erdő Péter; cenzor: Szurómi Szabolcs; ISBN 963 361 740 5, ISSN 1586-0957) 20-24.

10 Ld. pl. – Julesz Máté könyvének 31. oldalán hivatkozott – írásom [HÁMORI Antal: Az eutanázia fogalma és kánonjogi minősítése. *Magyar Sion* 4 (46) 2010/2.] 177. oldalát: „Ahhoz, hogy az eutanáziáról állást lehessen

orvosolni, arra is felhívva a figyelmet, hogy – az általam is követett újabb források és szakirodalom egy része szerint – a „túlbugzó gyógyítás” („terápiás túlbugzóság”) elutasítása nem tartozik az „eutanázia”, ezen belül a „passzív eutanázia” fogalmi körébe (vö. pl. fogalmi változás, „duplex effectus” elve), az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény nem tartalmazza a „passzív eutanáziát”-t.¹¹ A „passzív eutanázia” kifejezés vonatkoztatása az egészségügyi törvényre (ld. pl. Julesz-könyv 14. oldal) véleményem szerint az „eutanázia” „népszerűsítésére”, és az olvasók megtévesztésére alkalmas, ugyanis azt a látszatot kelti, mintha a szabályozás magában foglalná azt.

A könyv 24. oldalának tartalmára tekintettel megemlítem, *Julesz Máté* által – a 12. és a 31. oldalon – hivatkozott két írásomban¹² is felhívtam a figyelmet arra, hogy: „A magyar *Alkotmánybíróság* a 36/2000. (X. 27.) AB határozat indokolásának III. 4. pontjában az

foglalni, meg kell határozni, mit értünk azon. A terjedelmes szakirodalomban különböző fogalmakkal találkozunk, ezért azok bemutatása és tisztázása hasznos, elengedhetetlen feladat. Előfordul, hogy az emberek »elbeszélnek« egymás mellett: attól függően, hogy ki miként definiálja az eutanáziát, ugyanazon magatartás egyező minősítése esetén is, másként ítélik meg azt: vannak, akik mondják, hogy az eutanázia (mind az aktív, mind a passzív formája) erkölcsileg és jogilag rossz (az ún. túlbugzó gyógyítás elutasítását nem passzív eutanáziának tekintve), míg mások szerint a passzív eutanázia (bizonyos határok között) elfogadható (a túlbugzó gyógyítás elutasítását passzív eutanáziának nevezve), miközben mindkét nézet képviselői erkölcsileg és jogilag nem tartják rossznak a túlbugzó gyógyítás elutasítását, sőt kifejezetten jónak minősítik azt. Akadnak olyan vélemények is, amelyek szerint a túlbugzó gyógyítás elutasításán túli passzív eutanázia, esetenként az aktív eutanázia is megengedhető. Az alábbiakban foglaltakkal a kellő fogalmi tisztázáshoz, pontosításhoz szeretnék hozzájárulni.” Julesz Máté könyve 10. oldalán a „passzív eutanázia” körébe a következő magatartást vonja: „A nem tevessel, tehát passzív magatartással megvalósított eutanázia [...]”, a 11. oldalon pedig „A passzív eutanázia valamilyen formájá”-ról beszél, anélkül azonban, hogy azt meghatározná, illetve ismertetné; a 13. oldalon viszont azt írja, hogy: „A passzív eutanáziát a direkt eutanázia egyik eseteként is említik, mert a passzív eutanáziát végző orvos tudata átfogja, hogy cselekvése (tevése vagy nem tevése) a beteg halálához vezet.”, amellyel kapcsolatban megjegyzendő, hogy a tevés aktív magatartás, cselekvés, a nem tevés pedig passzív, nem cselekvés. Julesz Máté könyve 13. oldalán az „aktív eutanáziát”-n „a beteg közvetlen és szándékos halálba segítését” érti. Ld. még uo. 14. oldal: „negatív eutanázia”.

11 A hivatkozott vonatkozó írásaimon kívül ld. HÁMORI Antal: Az „eutanázia” és a túlbugzó gyógyítás elutasításának megítélése a Katolikus Egyház tanításában (Judgement of Euthanasia and Renunciation of Therapeutic Obstinacy in the Teaching of the Catholic Church). *A Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének Tudósítója* 30 2013/4. 137-147.; HÁMORI Antal: Az „eutanázia” és a túlbugzó gyógyítás elfogadhatatlansága. *Magyar Bioetikai Szemle* 19 2013/1-2. 31-37.; HÁMORI Antal: Az „eutanázia” fogalmához. *Magyar Jog* 57 2010/9. 561-568.; HÁMORI Antal: Az eutanázia fogalma és kánonjogi minősítése. *Magyar Sion* 4 (46) 2010/2. 177-190.; HÁMORI Antal: Az „eutanázia” fogalmi meghatározása, erkölcsi és jogi minősítése. *Magyar Bioetikai Szemle* 13 2007/1. 24-32. Julesz Máté könyvében nem szól a fogalmi változásról (vö. pl. 11-12. és 31. oldal: „indirekt eutanázia” és a katolikus egyház tanítása), hanem számomra érthetetlen módon azt írja, hogy: „Hámori Antal az indirekt eutanáziát – a római katolikus egyház tanításának megfelelően – elfogadhatónak tartja.” – 12. oldal (Julesz Máté a „duplex effectus” elve alkalmazási körét helytelenül az „indirekt eutanázia” fogalmi körébe vonja, és a „természetes” szónak sem tulajdonít jelentőséget), pedig hivatkozta írásomat, amelyben a fogalmi változást és a „természetes” szó, „A betegség természetes lefolyását lehetővé téve” normaszöveg-rész jelentőségét is említem. Az is kifogásolandó, hogy Julesz Máté könyve 31. oldalán – a szóban forgó kérdéskörben – mindössze azt írja, hogy: „A római katolikus egyház elutasítja az aktív eutanáziát, [...]”; továbbá, Julesz Máté könyvének 12-13. oldalán a Magyar Orvosi Kamara 2012. január 1-jén hatályba lépett Etikai Kódexének vonatkozó részei [II. 2.2. (16)-(17) bek.] ellenére, hogy tudniillik a „palliatív terminális medicina” nem tartozik az „eutanázia” fogalmi körébe, e Kódex II. 2.2. (17) bekezdését említve megtévesztően „összekeveri” azokat, egész pontosan a „palliatív terminális medicinát”-t az „indirekt eutanáziát”-val, és megtévesztően azt is írja, hogy: „A hazai orvosi szakmai-etikai kódex az eutanáziát tiltja, azonban ezen aktív eutanáziát értenek.”. E Kódex „eutanázia” fogalma a következő: „Az eutanázia az orvosnak foglalkozás körében megvalósított szándékos ténykedése, amely a gyógyíthatatlan, szenvedő beteg kérésére a természetes végnél korábbi halálára irányul. Az eutanázia a halál bekövetkeztének idejét a természetes végnél korábbra helyezi át. Az orvos gyógyításra és a beteg szenvedésének enyhítésére tett esküt és kapott felhatalmazást és nem arra, hogy más ember életét kioltsa.” [ld. II. 2.2. (16) bek.; vö. uo. (17) bek.: „... Nem eutanázia, ha a beteg kellő felvilágosítás után – a jogszabályokban rögzített feltételek mellett – életfenntartó kezelést utasít vissza, mert így a halál a betegség természetes lefolyása következtében jön létre. Nem eutanázia, ha a betegség végstadiumába jutott szenvedő betegnek a legkisebb, de hatékony dózissal kábítószerrel adjuk és a szenvedés fokozódása esetén a dózist fokozatosan, akár olyan mértékben növeljük, ami a halál bekövetkezésének idejét vélhetőleg előbbre

eutanáziát vonatkoztatja az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvényre: »Az Eütv. 21. § (2) bekezdése az eutanáziának azt az esetét szabályozza, amikor a cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképes betegnél életfenntartó vagy életmentő beavatkozást utasít vissza a törvényes képviselő vagy az erre jogosult más személy.« A taláros testület azonban ezt nem követi (el) a 22/2003. (IV. 28.) AB határozatban; mindössze *Holló András, Kukorelli István és Bihari Mihály* véleményében jelenik meg az, hogy az egészségügyi törvény tartalmazza a »passzív eutanáziát«. Ennek ellenére a profán jogirodalomban azóta is – olykor hivatkozva a 36/2000. (X. 27.) AB határozatra – vannak, akik e törvény egyes rendelkezéseire használják a »passzív eutanázia« kifejezést (ennyiben kivonva e megfogalmazást az »emberölés« törvényi tényállása köréből), nem említve az alkotmánybírósági változást.^{13»14}

„Osztom azt az álláspontot, amely szerint *nem* minősül *eutanáziának* az életfenntartó vagy életmentő beavatkozás visszautasításának lehetősége, ha a beteg olyan súlyos betegségben szenved, amely az orvostudomány mindenkori állása szerint rövid időn belül – megfelelő egészségügyi ellátás mellett is – halálhoz vezet és gyógyíthatatlan, s a betegség *természetes* lefolyása lehetővé van téve.¹⁵ Ennek értelmében – megítélésem szerint – a hatályos magyar jog, ezen belül az egészségügyi törvény sem ismeri az eutanáziát (sem aktív, sem passzív formájában).¹⁶ A fogalmi elhatárolás szempontjából a konjunktív feltételek közül a „*természetes*” szónak is meghatározó jelentősége van. Az eutanázia fogalmának meghatározása vonatkozásában meglévő véleménykülönbségek egy része – meglátásom

---

hozza, mert kötelességünk a szenvedés enyhítése és célunk nem a beteg halálának előidézése.”].

12 Ld. HÁMORI Antal: Az eutanázia problémája a katolikus egyházjogban (magyar állami jogi kitekintéssel). *Iustum Aequum Salutare* 6 2010/2. 25-44.; HÁMORI Antal: Az eutanázia fogalma és kánonjogi minősítése. *Magyar Sion* 4 (46) 2010/2. 177-190.

13 „Vö. pl. BELOVICS ERVIN: A személy elleni bűncselekmények. In BELOVICS ERVIN – MOLNÁR GÁBOR – SINKU PÁL: *Büntetőjog, Különös Rész*. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, ⁴2004, 85.; FILÓ 25. (vö. uo. 38.), 49., 182., 186., 203., 208., 319.; GYÖNGYÖSI i. m. 34., 187-194., 197-203.; SÁRI JÁNOS: *Alapjogok, Alkotmánytan II*. Budapest: Osiris Kiadó, ³2004. (358) 89., 93.; SÁRI JÁNOS: Az élethez és az emberi méltósághoz való jog. In BALOGH ZSOLT – HOLLÓ ANDRÁS – KUKORELLI ISTVÁN – SÁRI JÁNOS: *Az Alkotmány magyarázata*. Budapest: KJK–KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, 2003, 539.; TARR GYÖRGY: *Élet és egészség, orvos és beteg, jog és erkölcs, az emberi méltóság fogalom szférájában (Az orvosi jog vázlat)*. Budapest: Püski Kiadó, 2003, 207.; TÓTH (2003) i. m. 359.; továbbá: HOLLÓ ANDRÁS alkotmánybírónak a 22/2003. (IV. 28.) AB határozathoz fűzött párhuzamos indokolása és különvéleménye, amelyhez KUKORELLI ISTVÁN alkotmánybíró csatlakozott (II. 2. és 4. pont), illetőleg uo. BIHARI MIHÁLY alkotmánybíró különvéleménye (II. 2. pont).”

14 Ld. HÁMORI Antal: Az eutanázia problémája a katolikus egyházjogban (magyar állami jogi kitekintéssel). *Iustum Aequum Salutare* 6 2010/2. 39.; vö. HÁMORI Antal: Az eutanázia fogalma és kánonjogi minősítése. *Magyar Sion* 4 (46) 2010/2. 178-179.

15 „Vö. Eütv. 20. § (3) bekezdés: »A betegség természetes lefolyását lehetővé téve az életfenntartó vagy életmentő beavatkozás visszautasítására csak abban az esetben van lehetőség, ha a beteg olyan súlyos betegségben szenved, amely az orvostudomány mindenkori állása szerint rövid időn belül – megfelelő egészségügyi ellátás mellett is – halálhoz vezet és gyógyíthatatlan. Az életfenntartó, illetve életmentő beavatkozás visszautasítása a (2) bekezdés szerinti alaki előírások betartásával történhet.«”

16 „Lásd HÁMORI (2009b) i. m. 43.; HÁMORI ANTAL (2009c): Természetjog és alkotmányunk. *Studia Wesprimiensia* 11. 2009/I-II, 86.; HÁMORI (2008a) i. m. 98.; HÁMORI (2006) i. m. 53.”

szerint – a „természetes” szó, a „betegség természetes lefolyását lehetővé téve” szövegrész eltérő értelmezése, jelentőségének más súly tulajdonítása miatt áll fenn.^{17,18}

Mindemellett a következőket is írtam: „Megemlítendő, hogy a profán bioetikai és jogi irodalomban, forrásokban vannak, akik az »eutanáziá«-t annak »jó«-, »kegyes«-jelentése miatt – mint »passzív eutanáziá«-t – vonatkoztatják a »túlbugzó gyógyítás« (»terápiás túlbugzóság«) elutasítására, szintén megengedettnek tartva azt. Egyes vélemények szerint a »rendkívüli, aránytalan eszközök« visszautasítása a »passzív eutanáziá« fogalmi körébe tartozik, »a kérésre végzett passzív eutanáziá »az életfenntartó, életmentő ellátás visszautasítása« nevet viseli«, »az életfenntartó kezelés visszautasításához való jog elismerése az önkéntes passzív eutanáziá megengedését jelenti«, »a passzív eutanáziá (a visszautasítási

---

17 „Lásd HÁMORI (2009c) i. m. 86. Makó János a »természetes« szónak az eutanáziá definíciója szempontjából – véleményem szerint helyesen – jelentőséget tulajdonít; az Eütv. 20. §-ának (3) bekezdése kapcsán: »Hangsúlyozni kívánom, hogy ez a törvény nem legalizálja az eutanáziát. [...] Az Eü. Törv. szerint a kezelés visszautasításának is a betegség természetes lefolyását lehetővé kell tenni.« – lásd MAKÓ JÁNOS: A magyar egészségügyben jelentkező legújabb etikai problémák az orvos szemszögéből. *Magyar Bioetikai Szemle* 5. 1999/4, 20. JOBBÁGYI GÁBOR is képviseli, hogy a hatályos egészségügyi törvény nem legalizálja a »passzív eutanáziát«, »A passzív eutanáziától határozottan megkülönböztetendő az ellátás visszautasítása, mint betegjog (Eütv. 20-23. §).«; szerinte a »rendkívüli és aránytalan eszközök és beavatkozások igénybevételéről« való lemondás nem tartozik a »passzív eutanáziá« fogalmi körébe – lásd JOBBÁGYI GÁBOR: *Orvosi jog, Hippokratésztől a klónozásig*. Budapest: SZIT, 2007, 149-150., 165.; JOBBÁGYI GÁBOR: *Az élet joga, Abortusz, eutanáziá, művi megtermékenyítés*. Budapest: SZIT, 2004, 274., 297. LASSÓ GÁBOR megfogalmazásában: »A hatályos jogszabályi rendelkezések szerint a haldokló megölése – aktív vagy passzív euthanázia – ugyancsak emberölésnek minősül, függetlenül attól, hogy akár a sértett kérésére, szenvedései megrövidítése érdekében történt.« – lásd LASSÓ GÁBOR: *Emberölés*. In JAKUCS TAMÁS (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv magyarázata 1*. Budapest: KJK–KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, 2004, 486.»

18 Ld. HÁMORI Antal: *Az eutanáziá problémája a katolikus egyházjogban (magyar állami jogi kitekintéssel)*. *Iustum Aequum Salutare* 6 2010/2. 39-40.; vö. HÁMORI Antal: *Az eutanáziá fogalma és kánonjogi minősítése*. *Magyar Sion* 4 (46) 2010/2. 186-187., a Magyar Sionban megjelent ezen cikkem 33-35. lábjegyzetei a következőket is tartalmazzák: „Az »élő végrendelet«-hez és a »helyettes döntéshozó«-hoz ld. uo. [Eütv.] 22. § (1)-(4) bek., 23. § (2) bek. Ld. még egyes egészségügyi ellátások visszautasításának részletes szabályairól szóló 117/1998. (VI. 16.) Korm. r. Az »élő végrendelet«-tel kapcsolatos bioetikai és erkölcszociológiai irodalomhoz ld. pl. BLASSZAUER (1997.) 50-56; FERENCZ (2001) 249-250; KOVÁCS (1999) 434-438 (vö. uo. 438-440); UŐ, *Az eutanáziá etikai dilemmái*, in *Magyar Tudomány* 103/41 (1996) 7/800-803 (791-809); illetőleg WEBER 243.” „Ld. HÁMORI, *Az életvédelem kritikus pontjai...* 43; UŐ, *Természetjog és alkotmányunk*, in *Studia Wesprimiensia* 11 (2009/I-II) 86 (49-89); UŐ, *Életvédelem és jog... II*, 100-101.; UŐ, *Életvédelem a katolikus Egyház jogrendjében...* 53. A főszabály szerint 1998. július 1. napjától hatályos Eütv. (pl. 20-23. §-aiban foglalt) – [ld. 245. § (1) bek.] –, valamint az ugyanezen a napon hatályba lépett 117/1998. (VI. 16.) Korm. rendelet – [ld. 11. § (1) bek.] – rendelkezéseivel 2007. június 30. napjáig alkalmazandó volt az egészségügyi dolgozók rendtartásáról szóló 11/1972. (VI. 30.) EüM rendelet 20. §-ának (1) bekezdése is, amely kimondta: »Az orvosnak meg kell tagadnia az orvosi tevékenységet, ha a beteg, a hozzátartozója vagy bármely más személy olyan orvosi tevékenység kifejtését kéri, illetőleg olyan orvosi tevékenység elvégzésére kívánja rábírní, amelyet jogszabály tilt [pl. csak kórházban végezhető műtétnak magánorvosi rendelőben való elvégzése, életnek gyógyíthatatlan betegség miatti kioltása (euthanázia) stb.].« Az EüM rendeletet hatályon kívül helyezte: 30/2007. (VI. 22.) EüM r. 2. §; hatálytalan: 2007. július 1. napjától; ez azt a véleményt »támasztotta alá«, hogy a magyar állami szabályozás az Eütv. hatályba lépését követően sem foglalta magában az »eutanáziát« [bár igaz, hogy az EüM rendelet egészen a hatályon kívül helyezéséig, azaz körülbelül tizenhét évvel a rendszerváltást követően is, nemcsak a preambulumban »hemzsegett« a »szocialista« szótól: ld. 11. §, 13. § (1) bek., 19. § (2) bek., 20. § (2) bek.; ugyanakkor az is igaz, hogy az EüM rendelet 1998. július 1. napját követően is többször módosításra került, anélkül tehát, hogy a 20. § (1) bekezdésében a jogszabály teljes hatályon kívül helyezéséig (2007. július 1.) szereplő »eutanáziá«-tilalom hatályon kívül helyezésre került volna]. Mindemellett megemlítendő: a 117/1998. (VI. 16.) Korm. rendelet melléklete – az Eütv. 22. §-ának (1) bekezdésében megjelölt közokirat kötelező tartalmi elemei körében – a következőket is magában foglalja: »...a visszautasított ellátások meghatározhatók = a magyar nyelvben általánosan használt megnevezéssel (pl. ... mesterséges táplálás vagy lélegeztetés általában vagy időtartam, illetve esetszám meghatározásával) ...«.” „Vö. Eütv. 99. § (1)-(4) bek.; és az otthoni szakápolási tevékenységről szóló 20/1996. (VII. 26.) NM r. A »hozzátartozói«, a »szoros érzelmi kapcsolatban álló más személyek«, az »otthon«, a »család« köre vonatkozásában: »a jó halál«, »amely a testi gyötrelmek türelmes elviselését, a családtagok segítő jelenlétét, a hű barátok vigasztalását és a lelki megnyugvást

jog)«; ezekben az esetekben a szerzők a »passzív eutanáziát« ennyiben nem, illetve ennyiben sem tekintik erkölcsileg, s jogilag rossz magatartásnak.^{19»20}

Julesz Máté könyve az aktív eutanázia irányába próbál hatni: „Magyarországon a holland modell volna majd követhető. Privilegizált törvényi tényállás kigondolása helyett a dekriminalizálás, azaz a büntethetőség kizárása lehet a megoldás.” (27. oldal) Ezt akkor is rendkívül veszélyesnek tartom, ha az I. részt a következőkkel zárja: „Ahogy egy halálraítélt fogolynak nem lehet a kivégzése után visszaadni az életét, úgy a halálba küldött szenvedőnek sem lehet újból életet adni. Ez az az értékrend, amely axiológiailag tartja vissza a törvényhozót az élet bármely célból történő elvételétől. Ezen érvek pedig nehezen támadhatók.” (32. oldal)

---

jelentette, azaz a középkori halálhoz az egyénnek a megváltozhatatlannal való szembenézésén túl hozzátartozott a környezet tevékeny jelenléte. A középkori halál épp akkor és ott jut válságba, ahol a környezet nem képes erre a segítő szerepre.« – PACZOLAY PÉTER, »Halál, hol a te győzelmed?« *Halálszemlélet a középkorban*, in *Világosság* 33 (1982) 1/29 (24-31). A »hospice«-hoz ld. pl. BLASSZAUER (1997) 203-222; FERENCZ (2001) 251-252; HEGEDŰS KATALIN, *Hospice Magyarországon*, in *Magyar Bioetikai Szemle* 8 (2002) 4/22-28.; UŐ, *A hospice-mozgalom tapasztalatai Magyarországon (1991-1995)*, in *Lege Artis Medicinae* 6 (1996) 5-6/368-373 (»'A hospice eszméje a természetes halál újrafelfedezésén nyugszik, elutasítva nemcsak a 'dühödtt gyógyítani akarást', hanem az eutanáziát is... egy olyan korban, amikor elvesztettük a halál kultúráját, mert életünk kultúráját veszítettük-veszítjük el.' « – 369, »Az orvosok számára a legnagyobb problémát az jelentette, hogyan lehet elkülöníteni a haldokló palliatív gondozásának különböző formáit a passzív eutanáziától. ...» – 370); UŐ, *A hospice – az eutanázia alternatívája*, in *Magyar Bioetikai Szemle* (1996) 2-3/41-46; UŐ, *A haldoklók gondozása*, in *Valóság* 36 (1993) 8/101-107; MUSZBEK KATALIN, *Magyar Hospice Alapítvány. A terminális állapotú rákbetegek emberi méltóságáért*, in *A Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének Tudósítója* 23 (2006) 1/27-34; KÖVESI ERVIN, *Emberhez méltó élet, méltóságteljes halál*, in *Valóság* 38 (1995) 7/75-79; RUZSA ÁGNES, *Hospice – az élet és a halál méltóságáért*, in *Vigilia* 60 (1995) 7/512-514 (»az 'ember élete utolsó percéig fontos nekünk. Mi nemcsak azért fogunk elkövetni mindent, hogy békében halhasson meg, hanem hogy mindvégig emberhez méltóan tudjon élni.' « – 514). Vö. FAZAKAS LÁSZLÓ, *A krónikus és a halálos betegek gondozása – ahogy egy orvos látja*, in *Protestáns Szemle* 54/1 (1992) 1/50-59 (a »passzív eutanázia« fogalmi problémához ld. uo. 55-56); FEJÉREGYHÁZI ISTVÁN, *Az élet alkonya és a házi orvos*, in *Vigilia* 60 (1995) 7/500-504.; MAGYAR IMRE, *Az orvos és a halál*, in *Orvosi Hetilap* 111 (1970) 51/3011-3014; PAPP ENIKŐ, *A főnixmadár félsze, Gondolatok a rákról egy »önkísérlet« kapcsán*, in *Világosság* 29 (1988) 10/713-718. (pl.: »... a haldoklóhoz való viszony is egy közösség, egy társadalom érettségének, felnőttiségének mércéje.« – 718); és EGÉSZSÉGÜGYI TUDOMÁNYOS TANÁCS TUDOMÁNYOS ÉS KUTATÁSETIKAI BIZOTTSÁG, *Az eutanáziával kapcsolatban felmerülő jogi és etikai kérdésekről*, 1995. november 29., in *Egészségügyi Tudományos Tanács Tudományos és Kutatásetikai Bizottság (ETT TUKEB) állásfoglalásai (1990-1999)* (szerk. Vizi E. Szilveszter, összeáll. Temesi Alfréda, Mandl József; h.n., 2002?) 75-78 (»Fejlesztetni kell a hospice mozgalmat, ezen kívül el kell kerülni a gyógyíthatatlan beteg izolálódását.« – 78); *Az MBT elnökségének állásfoglalása az eutanáziáról, a terápiás túlbuzgóságról és a haldokló beteg ellátásáról*, in *Magyar Bioetikai Szemle* 9 (2003) 1/43 (42-43). Az Életvédő Fórumnak a haldokló, beteg ember életének és méltóságának védelmében született állásfoglalása szerint: »Az olyan intézmények létrehozása, működése támogatandó, melyek tartózkodnak a terápiás túlbuzgóságtól, szakszerű fájdalomcsillapító kezeléseket és teljes egészségügyi ellátást (pl. táplálást, folyadékellátást), együttérző, tisztelet- és szeretetteljes gondoskodást nyújtanak, megadva a betegeknek a szükséges emberi segítséget és lelki vezetést. Az embernek éreznie kell, személyre szóló meghívást kapott arra, hogy a szenvedésben – erőforrássá válva – tanúságot tegyen a szeretetről. E szolgálat nélkül a halál valóban emberhez méltatlan körülmények között következik be. A szeretet azt az adó és elfogadó jelenléte is jelenti, amely a haldokló emberrel figyelemből, megértésből, törődésből, türelemből, részvétből és önzetlenségből született közösséget hoz létre.» – ld. ÉLETVÉDŐ FÓRUM 6-12.»

19 „Vö. pl. BLASSZAUER BÉLA: *Orvosi etika*. Budapest: Medicina Könyvkiadó, ²1999, 163., 171-179.; BLASSZAUER BÉLA: *Eutanázia*. Budapest: Medicina Könyvkiadó, 1997, 36-37.; BLASSZAUER BÉLA: *Eutanázia. Valóság* 35. 1992/3, 106.; BLASSZAUER BÉLA: *Eutanázia. Lege Artis Medicinae* 1. 1991/11-12, 756.; BLASSZAUER BÉLA: *Eutanázia: érvek és ellenérvek. Valóság* 23. 1980/4, 61.; GYÖNGYÖSI ZOLTÁN: *Az élet és test feletti rendelkezések joga*. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2002, 187. (vö. uo. 187-188.); TÓTH GÁBOR ATTILA: *Emberi méltósághoz való jog és az élethez való jog*. In HALMAI GÁBOR – TÓTH GÁBOR ATTILA (szerk.): *Emberi jogok*. Budapest: Osiris Kiadó, 2003, 351., 359.; TÓTH GÁBOR ATTILA: *Eutanázia – az önrendelkezési jog táguló határai. Társadalmi Szemle* 52. 1997/1, 58.; TÓTH GÁBOR ATTILA: *Eutanázia – döntés előtt. Világosság*, 36. 1995/7, 61.; továbbá: HOLLÓ ANDRÁS alkotmánybírónak a 22/2003. (IV. 28.) AB határozathoz fűzött párhuzamos indokolása és különvéleménye, amelyhez KUKORELLI ISTVÁN alkotmánybíró

Szerző kitér a „természetjog”-ra is: „Míg a természetjog az emberi viselkedés természetszerűségéből merít, és nincs mindig jogszabályi formába öntve, addig a jogszabály konkrétan előírja a jogalanyok számára követendő magatartást. A jogszabályi keretek általában szűkebb jogi lehetőséget engednek a jogalanyok számára, viszont kétség esetén a törvényhozó által alkotott jog irányadó a természetjogi értelmezéssel szemben.” (20. oldal)

Ennek kapcsán érdemesnek tartom hangsúlyozni, Erdő Péter akadémikus *Egyházjog* című könyvében írja: „Szólnunk kell olyan alanyi jogokról és kötelességekről is, amelyek megelőzik a tételes jogot, sőt nem vezethetők le az »intézményes jog« valóságából sem, hanem annak mintegy alapfeltételeit alkotják. Így maguk is valamiképpen a jog világához kapcsolódnak. Ezeknek a jogoknak és kötelezettségeknek az alapját az emberek közti igazságos rend olyan követelményei képezik, melyeket együttesen a katolikus egyházjogban *természetjognak* neveznek.”²¹ Ide tartozik például, hogy a jog csak azt foglalja magába, ami *igazságos*, ami a másoknak, a többieknek jár – ami méltó az emberhez.²²

---

csatlakozott (I. 2., II. 2-3. pontok), illetőleg uo. BIHARI MIHÁLY alkotmánybíró különvéleménye (II. 2. pont). Lásd még FILÓ MIHÁLY: *Az eutanázia a büntetőjogi gondolkodásban* (ELTE Jogi Kari Tudomány 4. Sorozatszerkesztő: VARGA ISTVÁN). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2009, 7., 25. (vö. uo. 38.), 49., 54., 182., 184. («Az életfenntartó beavatkozások visszautasítása, a »passzív eutanázia« ...»), 186., 203. («Az életmentő vagy életfenntartó kezelések visszautasításának joga, a »passzív eutanázia«, ...»), 208., 319. («Az életmentő vagy életfenntartó kezelések visszautasításának joga, a »passzív eutanázia«, ...»). A bioetikai irodalomban pl. FERENCZ ANTAL és MAKÓ JÁNOS nem tekintik »passzív eutanáziának« a »túlbuzgó gyógyítás« elutasítását: lásd FERENCZ ANTAL: *A bioetika alapjai*. Budapest: SZIT, 2001, 251. (az »emberi élet végének bioetikai kérdései«-hez lásd uo. 240-254.); MAKÓ JÁNOS: Indokolt-e az aktív és a passzív eutanázia megkülönböztetése. In MAKÓ JÁNOS – ULLRICH ZOLTÁN (szerk.): *Bioetika – Ökumené* (Rejtett Kulturális Forrásaink V. Sorozatszerkesztő: DEME TAMÁS és MEZEY KATALIN). Budapest: Széphalom Könyvműhely, 2003, (330) 123-125., és *Magyar Bioetikai Szemle* 7. 2001/4, 31-32.; MAKÓ JÁNOS: Humánus és technika a gyógyításban. *Magyar Bioetikai Szemle* 6. 2000/3, 34.; illetőleg MAGYAR ORVOSI KAMARA ETIKAI KOLLÉGIUMA: VI. sz. állásfoglalás az eutanáziáról. Budapest: 1995. december 9. *Magyar Bioetikai Szemle* 1. 1995/1-2, 46., és uo. 3. 1997/4, 17.; A Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének állásfoglalása az eutanáziával szemben. *Ökumené* 2. 1996/3-4, 62-63.; ÉLETVÉDŐ FÓRUM: *Állásfoglalás a haldokló, beteg ember életének és méltóságának védelmében*. Budapest: 2009. február 11. www.katcsal.hu (életvédelem), *Magyar Kurír* 2009. február 11. (www.magyarkurir.hu), *A Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének Tudósítója* 26. 2009/1, 6-12.; »A terápiás túlbuzgóság kerülése« a Magyar Bioetikai Társaság elnökségének állásfoglalása szerint sem »eutanázia«: lásd Az MBT elnökségének állásfoglalása az eutanáziáról, a terápiás túlbuzgóságról és a haldokló beteg ellátásáról. *Magyar Bioetikai Szemle* 9. 2003/1, 43.”

20 Ld. HÁMORI Antal: Az eutanázia problémája a katolikus egyházjogban (magyar állami jogi kitekintéssel). *Iustum Aequum Salutare* 6 2010/2. 34-35; vö. HÁMORI Antal: Az eutanázia fogalma és kánonjogi minősítése. *Magyar Sion* 4 (46) 2010/2. 178., 185-186. Vö. Magyar Orvosi Kamara 2012. január 1-jén hatályba lépett Etikai Kódexének idézett »eutanázia»-fogalma [II. 2.2. (16) bek.; vö. uo. (17) bek.].

21 Ld. ERDŐ Péter: *Egyházjog*. Budapest, SZIT, 2005. 4. kiad. [Szent István Kézikönyvek 7.; 878; imprimatur: Paskai László; cenzor: Urbán Imre; ISBN 963 361 716 2, ISSN 1586-0302; a továbbiakban: ERDŐ (2005)] 48. Ld. még pl. ERDŐ Péter: *Az egyházjog teológiája intézménytörténeti megközelítésben*. Budapest, SZIT, é. n. [Egyház és jog, Kiadványok a kánonjog és az egyházakkal kapcsolatos jog köréből II. kötet; szerkeszti: Erdő Péter; 268; ISBN 963 360 821 X; a továbbiakban: ERDŐ (é. n.)] 174.: „[...] az igazságos társadalmi együttélés emberi természetünkől fakadó követelményei – ha tetszik, a természetjog normái – az Egyházban is éppúgy köteleznek, mint minden más emberi közösségben.”

22 Vö. pl.: a német Recht (jog) gyökere a richtig (igaz), a magyar „jog” pedig a „jó”-ból ered. Ld. pl. NEMZETKÖZI TEOLÓGIAI BIZOTTSÁG: *Az egyetemes etika keresése, A természeti törvény új szemlélete*. Római Dokumentumok XLII. Sorozatszerkesztő: Németh László Imre. Budapest, SZIT, 2013. (90; ISBN 963 360 615 2 összkiadás, ISBN 978 963 277 455 8 XLII. kötet; fordította: Ivancsó István; a továbbiakban: NTB) 74.: „A természeti törvény (*lex naturalis*) úgy fejeződik ki mint természeti jog (*ius naturale*), amikor az igazságosság és az emberi lények közötti kapcsolatokat szemléljük: [...]”, 75.: „A jog nem önkényes: az igazságosság kívánalma, amely a természeti törvényből származik, megelőzi a jog megfogalmazását és kibocsátását. Nem a jog dönti el azt, hogy mi az igaz. A politika sem önkényes: az igazságosság normái nem csak az emberek között megkötött szerződésből fakadnak, hanem elsősorban magának az emberi lénynek a természetéből származnak. A természeti jog az emberi törvényeknek a természeti törvényhez való lehorgonyzását jelenti. Olyan horizont, amelynek működéséhez az emberi törvényhozónak alkalmazkodnia kell, amikor szabályokat bocsát ki – küldetését teljesítve – a közjóért végzett szolgálata folyamán. Ebben az értelemben tiszteli az ember emberségében lakozó

Erdő Péternek *Az egyházjog teológiája intézménytörténeti megközelítésben* című könyvéből pedig a következőket emelem ki: „[...] a valódi hatályos jognak két része van, melyek magukban nem zártak: a természetjog és a tételes jog. Ez az Egyházra is érvényes. A természetjog az egyházjogban is megőrzi érvényét és természeti jellegét, még akkor is, ha külön jogszabállyal kanonizálják. A tételes törvényben szereplő természetjogot is természetjogként, nem pedig mint tételes jogot kell magyarázni. A tételes jogot pedig a természetjoggal összhangban kell értelmezni. Végül a pozitív jog konfliktus esetén nem lehet erősebb, mint a természetjog.” „»[...] A természetjog követelményei ugyanis minden helyen és minden nép számára, ma és mindig érvényesek.«”²³

Hangsúlyozandónak tartom továbbá: az ember „sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogainak” „*elismerése*” megfogalmazás kifejezi, hogy olyan jogokról van szó,

természeti törvényt.” „A természeti jog nem olyan mérce, ami mindörökké meg van szabva. Ama változó szituációk értékelésének eredménye, amiben az emberek élnek. A gyakorlati ész ítéletét bocsátja ki, amely tiszteli a helyeset. A természeti jog – a természeti törvény jogi kifejezése a politikai rendben – tehát a közösség tagjai között lévő helyes kapcsolatok mértékeként jelenik meg.”, 76-77.: „A pozitív törvények változhatnak, sőt változniuk is kell, hogy hűségesek maradjanak hivatásukhoz. Ugyanis egyrészt létezik az emberi értelem fejlődése, amely fokozatosan jobban tudomást szerez arról, ami jobban megfelel a közösség javának, másrészt pedig a társadalmak életének történelmi feltételei változnak (jóra vagy rosszra), és a törvényeket itt kell alkalmazni. Így a törvényhozónak kell meghatároznia, hogy mi a helyes a történelmi szituációk konkrétumában.” „Szent Ágoston számára a törvényhozónak, hogy jó dolgot hozzon létre, segítségül kell hívnia az örök törvényt; vö. Szent Ágoston, *De vera religione*, XXXI, 58. (*Corpus christianorum*, series latina, 32, p. 225): »Az alkalmi törvényhozó, ha bölcs és jó, segítségül hívja az örök törvényt, amit egyetlen ember sem ítélhet el, hogy annak változhatatlan normái szerint ismerhesse fel azt, amit ebben a pillanatban megparancsolni vagy elkerülni kell. (Conditor tamen legum temporalium, si vir bonus est et sapiens, illam ipsam consulit aeternam, de qua nulli animae iudicare datum est; ut secundum eius immutabiles regulas, quid sit pro tempore iubendum vetandumque discernat.)« Egy szekularizált társadalomban, amelyben nem mindnyájan ismerik el ennek az örök törvénynek a jelét, a természeti jog kutatása, megvédése és kinyilvánítása a pozitív törvény által, garantálja a legitimitását.” „A természeti jogok az emberi kapcsolatok mércéi, a törvényhozó akaratát megelőzően. Ezek azért lettek adva, mert az emberek társadalomban élnek. A természeti jog az, ami természetesen helyes minden legális megformulálás előtt. Különösképpen kifejezésre jut a személy szubjektív jogaiban, mint a saját élet védelmére, a személy integritására, a vallásszabadságra, a gondolati szabadságra irányuló jog, a családalapításra és a gyermekeknek a saját meggyőződés szerint való nevelésére vonatkozó jog, a másokkal való társulásra irányuló jog, hogy a közösség életében részt vehessen... Ezeknek a jogoknak – amelyeknek a jelenlegi gondolkodásmód nagy jelentőséget tulajdonít – nem az egyének váltakozó kívánalmaiban van a forrása, hanem magában az emberi lények struktúrájában, valamint azok humanizáló kapcsolataiban. Az emberi jogai tehát kiemelkednek abból a helyes rendből, amelynek uralkodnia kell az emberek közötti kapcsolatokban. Az ember eme természeti jogainak elismerése tehát a természeti törvényre alapozott emberi kapcsolatok objektív rendjének elismerését jelenti.”, 80.: „A természeti törvény magába foglalja a Jogállam eszményét, amely a szubszidiaritás szerint szerveződik, tiszteletben tartva a személyeket és köztisztviselőket, szabályozva együttműködésüket.”; HÁMORI Antal: *Természetjog és alkotmányunk – különös tekintettel az élethez való jogra. Iustum Aequum Salutare* 11 2015/1. (101-110.) 101-102.: „Erdő Péter professzor *Egyházjog* című könyvében ír arról, hogy: a) a tételes jogot megelőző, az »intézményes jog« valóságából sem levezethető, annak mintegy alapfeltételeit alkotó alanyi jogok és köteleességek is a jog körébe tartoznak, annak világához kapcsolódnak; ezeknek a jogoknak és kötelezettségeknek az alapját az emberek közti igazságos rend olyan követelményei képezik, amelyeket együttesen (a katolikus egyházjogban) *természetjognak* nevezünk; b) a pozitív jog nem végső szabálya önmagának; az intézményes jog alapját az ember valóságából, méltóságából, az emberek közti igazságos rend szükségletéből adódó kívánalmak alkotják; az intézményes jog a teremtett valóság rendjében gyökerezik, a rá épülő tételes jog pedig »norma normata«, vagyis olyan szabály, amely más szabályokhoz igazodik: egyrészt az intézményes jog társadalmi valóságához, másrészt azon keresztül, de közvetlenül is az emberek közti igazságos rend alapvető követelményeihez; ezért a tételes jog megalkotása és alkalmazása sem történhet önkényesen, hanem igazodnia kell például a fizikai, biológiai, pszichológiai, társadalmi törvényszerűségekhez, s figyelembe kell vennie az etika szempontjait; c) ha a tételes »jog« az igazságosság követelményével, a természetjoggal ellentétes, akkor kötelező erővel nem bír. *Frivaldszky János* professzor *Klasszikus természetjog és jogfilozófia* című könyvében, mintegy folytatva a következőkről lehet olvasni: cb) a jogszabályok jogi jellege, kötelező ereje ugyanis az emberi természet objektív céljaiban rejlik, amelyeket a természeti törvények fejeznek ki normatív módon, valódi jogi jelleggel, kötelező erővel; d) az állam alkotta jog abban tér el a természetjogtól, hogy kényszerítő erő áll mögötte; e) jog azonban annyiban minősül jognak, s annyiban rendelkezik kötelező erővel, amennyiben az emberi természetből fakadó természetjogi kritériumoknak megfelel; az állam és az általa alkotott

amelyek az alkotmányba foglalásuk előtt, illetőleg attól függetlenül is léteztek, léteznek. Ebből lehet látni annak az alkotmányozói tagadását, hogy az emberi jogok az alkotmányból, vagyis az állam elhatározásából erednek. Nem másról van szó, mint hogy a jelenlegi és a korábbi alkotmányunk is az emberi jogok eredetének természetjogi felfogására utal; természetjog alkotmányba íródott. Így tehát maga az „alaptörvény” szövege is mutatja, hogy az ember „sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogainak” köre alkotmányban tételesen meghatározott jogokon túlmenő is lehet. Az alkotmányban kifejezetten nem nevesített alapjogokat (például a házasságkötéshez való alapvető jogot) az úgynevezett emberi méltósághoz való jogból is le lehet vezetni, és akkor is levezetendő, elismerendő, ha nincsen írott alkotmány.²⁴

A pozitív jogi normákba, például az írott alkotmányba összegyűjtött természetjog megmarad folyamatosan természetjognak, és mint ilyet kell magyarázni. A természetjog felvétele a pozitív jogba nem alakítja át azt pozitív joggá, hanem a pozitív jog saját erejét (például a biztosságot és bizonyosságot) hozzákapcsolja; így folytatódik természetjog lenni, és a természetjog megismerésének és alkalmazásának saját szabálya szerint kell magyarázni. Ha a „jogalkotó”, „jogalkalmazó” megsérti a természetjogot, igazságtalan, a jogrenden kívül helyezi magát: a cselekvése jogellenes, s bár aktusára a „jog” nevét ölti, az igazságtalan és jogellenes, nincs az emberi viszonyok racionális rendjének területén, tehát nem jog (nem jog, nem törvény az, ami nem igazságos, ami nem helyes; az igazságtalan „törvény”, rendelkezés nem törvény, nem jog, hanem annak elfajulása, erőszak, a bűn szolgálata).²⁵

Szent II. János Pál pápa az Evangelium vitae kezdetű enciklika 72. pontjában Aquinói Szent Tamás tanítását is idézi: „minden emberek által hozott törvény annyiban törvény, amennyiben a természeti törvényből ered. Ha pedig valamiben eltér a természeti törvénytől, már nem törvény, hanem a törvény romlása.”²⁶

jog mögött álló kényszerítő erő nem jog, hanem csak a jog foganatosítója; a kényszer lehetősége vagy realitása nem a jogiság lényegi eleme; a jog lényegi eleme a kötelező erő, ami az emberi természet alapul; bármekkora is a kényszerítő erő, bármilyen »hatékony« is az erőszakszervezet, nem kötelez jogi erővel, ha a rendelkezés ellentmond a természetjognak; a jog érvényessége ugyanis nem akaraton és nem is erőn alapszik, hanem az emberi természet igazságain nyugszik (a jog csak azt foglalja magába, ami igazságos, ami a másoknak, a többieknek jár); azaz semmilyen akarat, ami ellentétes a természetjoggal, nem lehet forrása a szó igazi értelmében vett jognak.”; ERDŐ (2005) 48-49.; FRIVALDSZKY János: *Klasszikus természetjog és jogfilozófia*. Budapest, SZIT, 2007. (476; ISBN 978 963 361 913 1) 436., 438.

23 Ld. ERDŐ (é. n.) 51., 217.

24 Az ember „sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogainak” tiszteletben tartása és védelme vonatkozásában fennálló elsőrendű állami kötelesség az egyén számára biztosítja, hogy az alapjogával éljen, s kifejezi, hogy az államnak az alapjogok érvényesülésének előmozdítására (védelmére) pozitív intézkedéseket kell foganatosítania. Ld. pl. BALOGH Zsolt, HOLLÓ András, KUKORELLI István, SÁRI János: *Az Alkotmány magyarázata*. Budapest, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., 2003. (738; ISBN 963 224 702 7, ISSN 1589-0058) 210-227. (és az egyéb kapcsolódó részek – „Általános rendelkezések”: 33-295.; „Alapvető jogok és kötelességek”: 527-710.).

25 Ld. SZENT II. JÁNOS PÁL PÁPA: *Evangelium vitae kezdetű enciklika az élet védelméről*. 1995. március 25., *Acta Apostolicae Sedis* 87 1995. 401-522., *Pápai Megnyilatkozások XXVI*. Budapest, SZIT, 1995. 152 (fordította: Diós István; a továbbiakban: EV), 72. pont: AQUINÓI SZENT TAMÁS: *Summa Theologiae* (a továbbiakban: STh) I-II, 95,2; SZENT ÁGOSTON: *De libero arbitrio*. I, 5-11. Ld. még ERDŐ (2005) 63.: „[...] az »isteni jogi« elvek[...] érvényesülése révén a jog az igazságossággal esik egybe.” Vö. Radbruch-i formula (az alábbiakban).

26 Ld. STh 95,2; továbbá uo.: „úgy tűnik, nem törvény, ami nem igazságos”, „amennyire igazságos, annyiban törvény”; és 90,2 (minden törvény a közjóra irányul – vö. uo. 96,4; pl. „a törvényeket igazságosnak mondjuk a céljuk alapján, amikor a közjóra irányulnak”, „úgy tűnik, hogy nem törvény, ami igazságtalan”, „az ilyen törvények nem köteleznek lelkiismereti fórumon, hacsak nem esetleg a botrány vagy a zavar elhárítására, ami miatt az embernek a saját jogáról is le kell mondania”, „az isteni törvénnyel ellentétes törvényeket semmiképpen sem szabad megtartani, mivel »inkább kell engedelmessékedni Istennek, mint az embereknek«, ahogy az ApCsel 5,29 mondja”); 91,1, 93 (ad örök törvény); 91,2, 94 (ad természetjog); 95-96 (ad emberi törvény). Vö. pl. NTB 33., 38., 43., 45. /„[...] az értelmes teremtménynek az örök törvényben való részesedését nevezzük természetes törvénynek.” „[...] az örök törvény[...] Istennek a teremtményre vonatkozó terve[...]”, 46-51., 58-

A még meg nem született emberi lény védelmére áttérve: az élethez való jog szempontjából – véleményem szerint – az alapvető „kérdés” az, hogy dönthet-e úgy a törvényhozó, akár az alkotmányozó, hogy az emberi embrió, magzat nem jogalany, jogilag nem ember, nem személy; továbbá az, hogy ha mégis így dönt, akkor rendelkezhet-e az élete felett. A helyes válasz véleményem szerint mindkét vonatkozásban egyértelműen az, hogy nem. Az állam ugyanis normatív (a természet, az igazság követelte normák szerint) nem teheti meg (s különösen nem akkor, amikor magáról az emberi létről van szó), hogy arra, ami az (ember), azt mondja, hogy nem az (önkéntes), vagyis, hogy nem adja meg az emberi lénynek azt, ami az emberi természet, az emberi lény (a valóság) szerint neki jár (igazságos), az igazság szerintit, az igazságot: azt, hogy az ember ember, s nem más, ekként tiszteljük és védjük, s ismerjük el; az ő élete emberi élet, amelytől nem lehet, nem szabad megfosztani, mert az neki jár, ugyanis anélkül nem létezik. (Az élete lényegi sajátja, érinthetetlen magja. Vö. például: a nyolchónaposan élve megszületett ember a magyar állam szerint is jogalany, a kilenckónaposan még meg nem született ember miért ne lenne az? Az állam sem teheti meg, hogy nem ismeri el jogi értelemben vett ember-voltát, s jogalanyiságát, élethez való alanyi jogát.)

Az állam különösen akkor nem lehet igazságtalan, az igazsággal ellentétes (önkéntes), amikor az emberi létről van szó. Az államot az ember, az emberi élet (időben is) megelőzi: előbb létezett az ember, mint az állam; az utóbbit az előbbi hozta létre. Az emberi élet nélkül állam sem létezik (létezne), az állam nélkül viszont létezik (képes létezni) az emberi élet. Az állam tehát létezését az embertől kapta; emiatt sincs joga annak életét elvenni. Az emberi személy nem pozitív eredetű, hanem természetes; az emberek természet szerint jogalanyok.

Az élve megszületett ember jogalanyiséga, jogképessége, alkotmányjogi értelemben is fennálló ember-volta sem azért létezik, mert az állam elismeri azt, hanem azért, mert ember; az emberi személy-mivoltot nem a pozitív jog adja. Az ember ember-mivoltjának állam (pozitív „jog”) általi el nem ismerése önmagában (fajtája szerint) igazságtalan. Az pedig, hogy ez az igazságtalanság évszázadokon, évezredekken keresztül fennáll(t), nem teszi jogossá, igazságossá az igazságtalanságot (az igazságtalanság az idő múlásával sem változik igazságossággá, jogossággá). A rabszolgaság, az ember „jogalanyiség-nélkülisége”, jogalanyiségének, személy-mivoltának el nem ismerése tehát nem azért alkotmányellenes, mert „egy hosszú – de legalább kétszáz éve tartó – történelmi folyamat céljai nyertek egyetemes elismerést: minden ember nemcsak »természetes állapotát«, hanem jogállását

---

59., 75-77. /„[...] amikor a természeti jogot tagadják, a törvényhozó pusztá akarata alkotja a törvényt. Ekkor azonban a törvényhozó már nem értelmezője annak, mi a helyes és a jó, hanem önmagának tulajdonítja azt az előjogot, hogy a helyes végső kritériuma legyen.” „A pozitív jognak arra kell törekednie, hogy eleget tegyen a természeti jog kívánalmainak. Ezt teheti akár konklúzió formájában (a természeti jog tiltja a gyilkosságot, a pozitív jog tiltja az abortuszt), akár determináció formájában (a természeti jog előírja a bűnösök megbüntetését, a pozitív büntetőjog meghatározza az alkalmazandó büntetést minden bűnre). Amennyiben valóban a természeti jogból, tehát az örök törvényből származnak, a pozitív emberi törvények lelkiismeretben köteleznek. Ellenkező esetben nem köteleznek. »Ha a törvény nem helyes, akkor az nem törvény.«” – 75-76./, 82. /„Az emberek, tudván, hogy cselekedeteik rosszak, gyűlölik a világosságot, és hamis teóriákat gyártanak arra, hogy igazolják a bűneiket. Így az emberben lévő Isten-kép súlyosan elhomályosodott. Még ha a természetük visszaküldi is őket az Istenben való megvalósulásukra, önmagukon túl (a teremtmény nem tud pervertálódni oly mértékben, hogy többé ne ismerje föl azokat a tanúságtételeket, amelyeket a Teremtő tesz magáról a teremtésben), az emberek ténylegesen oly módon megsérültek a bűntől, hogy nem ismerik fel a világ mély értelmét, és a gyönyör, a pénz és a hatalom szempontjából magyarázzák azt.”/, 84. /„[...] a keresztény hagyomány a Tízparancsolatban a természeti törvény privilegizált és mindig érvényes kifejezését látta.”; SZUROMI Szabolcs Anzelm: A „peccatum” és a „vitium” eltérő megítélése a kánonjogi források tükrében. *Kánonjog* 17 2015. (59-70.) 60-61. [„A természetjog (lex naturalis), az örök törvényben részesedett értelmes teremtmény által természeténél fogva ismert törvény, amely így a lehető legszorosabb kapcsolatban van az erkölccsel és a lelkiismerettel. A pozitív isteni törvény pedig (lex positiva divina), a természetfeletti rendben adott és a kinyilatkoztatásból ismert törvényt jelenti.”].

tekintve is egyenlő lett”,²⁷ hanem azért, mert az ember – létezésétől fogva – eleve személy. Ha az állam ezt nem ismeri el, eleve önkényesen jár el, függetlenül attól, hogy van-e írott jog vagy nincsen. Az „ember” nem a pozitív jogi norma általi elismeréstől normatív fogalom, hanem természetjogi alapon.

A pozitív jog nem független a természetjogtól, mindkettő a jog(rendszer) része, és a pozitív jog az, ami a másikon alapul, nem pedig fordítva (a természetjog a pozitív jogot felülmúlja, megelőzi, az utóbbit az előbbivel összhangban kell megalkotni és magyarázni, alkalmazni). Ennek egyik rész-„bizonyítéka” a büntetőjogban is alkalmazott radbruch-i formula. Az más kérdés, hogy addig, amíg nem diadalmaskodik a józan ész, a diktatúra, az önkény tovább él. Pont az a kérdés, hogy az írott „jog” helyes-e, illetve, hogy mi a helyes „jog”, mi legyen írásba foglalva, mi foglalható írásba. Márpedig a rabszolgaság, a jog (a jogalanyiség) el nem ismerése – ami nem vezethető vissza a természetjogra – nem foglalható írásba. Ha pedig azt mégis megteszik, az aktus kötelező erővel nem bír (semmisnek tekintendő, mert semmis), és minél előbb ki kell törölni a történelemből. Ez az Alkotmánybíróságra nézve is kötelező. A testület e tekintetben nem adhat mozgásteret az Országgyűlésnek; s azzal – az említett okokból következően – az alkotmányozó sem rendelkezik. Az emberek kiirtása – például származásuk miatt – akkor is önkényes, jogellenes (lenne), ha az írott „alkotmány” vagy „nemzetközi szerződés” tartalmazza („engedné meg”); nyilvánvaló, hogy ezeknek az embereknek az élethez és méltósághoz való alanyi joga az ilyen rendelkezés ellenére szintén megmarad, és az Alkotmánybíróságnak akkor is vennie kellene a bátorságot, hogy megsemmisítéssel megállapítsa az ilyen rendelkezés alkotmány-, alaptörvény-ellenességét, ha az azt tartalmazó aktust „alkotmány”-nak, „alaptörvény”-nek neveznék. Ne feledjük, különösen „[...] a bírói éthosznak minden áron – a bíró élete árán is – az igazságosságra kell törekednie.”²⁸ A pozitív jogot az ember természetes jogaival összhangban kell értelmezni; a pozitív jognak ugyanis a természetjogból kell származnia (nemzetközi egyezmény esetén is). A pozitív jog tényezőinek „helyessége” a természetjog viszonyában mérendő.

Ha az emberi lény „nem lenne” természetes alanya a jognak, jogi értelemben vett személy – a jog természetes alanya –, a jogi jelenség „nem létezne” a létének a „lehetetlensége” folytán. Az embert az írott jog sem véletlenül nevezi természetes személynek. Az ember jogalanyiséga, személyi státusza, gyökerében, egy természeti adottság; a következmény természetes: bármely ember személy – ahol emberi lény van, ott van jogi értelemben vett személy. Az emberi lény magában hordja alanyiságát, személy-mivoltát: a jognak nem tárgya, hanem alanya (a tételes jogot ő alkotja, s nem fordítva). Másfelől megközelítve: az ember-lét magában foglalja a jogi jelenséget, mint természetes tény és a jogalanyi lét dimenzióját. Az emberek közötti egyenlőség (az emberek közötti egyenlő méltóság) is önmagából az „ember”-ből következik, és nem az állam elismeréséből. Az állam „csak” elismeri a tény, amely természetesen létezik.²⁹

27 Ld. 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, Indokolás D) 2. a); vö. uo. 3. („A kérdés az, hogy az ember jogi státusza kövesse-e a természet- és szellemtudományok, valamint a közvélemény ember-fogalmának fent jelzett változását, kiterjedjen-e az ember jogi fogalma is a születés előttre, egészen a fogantatásig. A jogalanyiség ilyen kiterjesztésének jellege és hordereje csak a rabszolgaság eltörléséhez hasonlítható, de annál is jelentősebb lenne. Ezzel az ember jogalanyiséga elérné elvileg lehetséges végső határát és teljességét; az ember különböző fogalmai ismét egybeesnének.”).

28 Ld. RADBRUCH, Gustav: *Törvényes jogtalanság és törvény feletti jog*. 1946. In: VARGA Csaba (szerk.): *Jog és filozófia. Antológia a XX. század jogi gondolkodása köréből*. Budapest, SZIT, 2003., 4. kiad. (Jogfilozófiák; szerkeszti: Varga Csaba; 497; ISBN 963 361 501 1, ISSN 0865-0349) 237. (229-238.).

29 Vö. pl. a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (a továbbiakban: Alkotmány) 8. § (1)-(2), (4) bekezdés: „(1) A Magyar Köztársaság elismeri az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait, ezek tiszteletben tartása és védelme az állam elsőrendű kötelessége. (2) A Magyar Köztársaságban az alapvető jogokra és kötelességekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg, alapvető jog lényeges tartalmát azonban nem korlátozhatja.” „(4) Rendkívüli állapot, szükségállapot vagy veszélyhelyzet idején az alapvető

3. A gyermek nemének fogantatás előtti megválasztása

Julesz Máté könyvének – *A gyermek nemének fogantatás előtti megválasztása* című – II. részében (33–41. oldalak) foglaltak kapcsán a következőket tartom szem előtt tartandónak: a hazai és a külföldi, valamint a nemzetközi jogi és etikai szabályozás a morális értékek védelme érdekében tiltja a születendő gyermek nemének megválasztását.³⁰ A dokumentumok célja egyrészt az emberi lény életének, méltóságának, önazonosságának, illetőleg szabadságának, jogainak, sérthetlenségének védelme, másrészt a közösség és az emberi faj, az emberi genetikai örökség megóvása. A források indokolása szerint a nem gyógyító jellegű beavatkozás, mely például a születendő gyermek nemének megválasztására irányul, az emberi lényt eszközzé, egyszerű biológiai anyaggá alacsonyítja, egyben ellenkezik az emberi méltóság védelmének elvével.³¹ E dokumentumok, jogszabályok azt is rögzítik, hogy „az emberi lény érdeke és jóléte a társadalom vagy a tudomány pusztá érdekével szemben mindenkor elsőbbséget élvez”.³² A hazai és külföldi, s nemzetközi jogi normák is egyértelműen hangsúlyozzák az etikai elfogadhatóság követelményét, mint együttes, jogilag kötelező előírást.³³

Az Európa Tanácsnak az emberi lény emberi jogainak és méltóságának a biológia és az orvostudomány alkalmazására tekintettel történő védelméről szóló, Oviedóban, 1997. április 4-én kelt Egyezménye: Az emberi jogokról és a biomedicináról szóló Egyezmény, valamint az Egyezménynek az emberi lény klónozásának tilalmáról szóló, Párizsban, 1998. január 12-én kelt Kiegészítő Jegyzőkönyve kihirdetéséről szóló 2002. évi VI. törvény 14. Cikke szerint a születendő gyermek nemének megválasztására nem elfogadható az orvosi segítséggel végzett reprodukciós technikák alkalmazása, kivéve, ha a cél egy nemhez kötötten öröklődő súlyos betegség elkerülése. E törvény 13. Cikke értelmében olyan beavatkozás, amelynek tárgya az emberi génállomány megváltoztatása, csak megelőzési, kórismézési vagy gyógyítási indokból hajtható végre, és csak akkor, ha nem célja a leszármazottak genetikai állományának megváltoztatása.

Az Eütv. 182. §-ának (1)-(2) bekezdése alapján: „(1) Az utód nemének születése előtti megválasztására irányuló eljárások a nemhez kötötten öröklődő megbetegedések felismerésére vagy a megbetegedések kialakulásának megelőzésére végezhetőek. (2) Az embrió (1) bekezdésben foglaltaktól különböző genetikai jellemzői a születendő gyermek

---

jogok gyakorlása – az 54-56. §-ban, az 57. § (2)-(4) bekezdésében, a 60. §-ban, a 66-69. §-ban és a 70/E. §-ban megállapított alapvető jogok kivételével – felfüggeszthető vagy korlátozható.” [az Alkotmány értelmében az alapvető jogok közül az élethez és az emberi méltósághoz való jog, a kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak vagy büntetésnek való alávetés tilalma, a (személyi) szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog és ennek alkotmányos garanciái, a jogképességhez való jog, az ártatlanság védelme, a védelemhez való jog, a nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege elvek, a gondolat-, a lelkiismereti és a vallásszabadság, a nők és a férfiak egyenjogúsága, az anyák, a nők és a fiatalok védelme, a gyerekek jogai, a nemzeti és etnikai kisebbségek jogai, az állampolgársághoz való jog, valamint a szociális biztonság, ellátás jogának gyakorlása rendkívüli állapot, szükségállapot vagy veszélyhelyzet idején sem függeszthető fel vagy korlátozható]; Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) 1. cikk (1)-(4) bekezdés: „(1) AZ EMBER sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége. (2) Magyarország elismeri az ember alapvető egyéni és közösségi jogait. (3) Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható. (4) A törvény alapján létrehozott jogalanyok számára is biztosítottak azok az alapvető jogok, valamint őket is terhelik azok a kötelezettségek, amelyek természetüknél fogva nem csak az emberre vonatkoznak.”

30 Vö. pl. Eütv. 157-164. §-aihoz fűzött miniszteri indoklás.

31 Ld. pl. 2002. évi VI. tv. preambulum, 1. Cikk és miniszteri indoklás.

32 Ld. pl. 2002. évi VI. tv. 2. Cikk; vö. Eütv. 163. §.

33 Ld. pl. 2002. évi VI. tv. 16. Cikk, vö. uo. 28. Cikk és 32. Cikk 1., Eütv. 159. § (6) bek. és miniszteri indoklása.

várható betegségének megelőzése, illetőleg kezelése céljából változtathatóak meg, a cél szerint feltétlenül szükséges mértékben és módon.” Az Eütv. 162. §-a szerint az emberi génállomány megváltoztatására irányuló vagy azt eredményező kutatás, beavatkozás kizárólag megelőzési, kórismézési vagy gyógykezelési indokból és – a 182. § (1)-(2) bekezdéseiben foglalt kivételekkel – csak akkor végezhető, ha a kutatásnak, beavatkozásnak nem a leszármazottak genetikai állományának megváltoztatása, illetve új egyed létrehozása a célja.

Az államok büntetőjogi eszközökkel is védik a szóban forgó, etikailag, jogilag elfogadhatatlan beavatkozással szemben az emberi lény méltóságát, önazonosságát, sérthetlenségét; mivel ez a visszaélés beláthatatlan következményekkel járhat, a természet rendjébe történő mesterséges, manipulatív beavatkozás hatalmas károkat okozhat.³⁴ A büntetőjogi fenyegetettséget e beavatkozás fokozott veszélyességével, és a szabályok megszegésének súlyos következményeivel, az alkotmányos alapjog, az emberi méltóság sérelmével – alkotmányos követelményként – indokolják.³⁵

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 170. §-a alapján: „Aki a születendő gyermek nemének megválasztására irányuló beavatkozást végez, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”³⁶ Ez a manipulatív beavatkozás tehát súlyos bűncselekménynek minősül, és ez már önmagában is jól mutatja, hogy nagyon veszélyes a társadalomra. Miként azt az előző Btk. magyarázata is tartalmazza, a már meglévő magzat (embrió) nemének méhen belüli megváltoztatása az orvostudomány jelenlegi állása szerint gyakorlatilag nem elképzelhető, ugyanakkor az elkövetői magatartások köréből pusztán ezen az alapon nem zárható ki.³⁷

Abban az esetben, ha a vizsgálat nemhez kötötten öröklődő betegséget mutat ki, az előzőekben idézett magyar állami rendelkezések szerint lehetőség van a születendő gyermek nemének megválasztására. Az általam képviselt etikai, jogi nézet szerint nem elfogadható „in vitro” megtermékenyítés során egyidejűleg több megtermékenyített petesejt közül a kívánt nemnek megfelelő embriók kerülnek beültetésre, a többiek sorsa azonban a magyar állami szabályozás szerint végzetes.³⁸

34 Ld. pl. magyar Btk.-k vonatkozó részének miniszteri indokolása.

35 Ld. uo.

36 A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 173/C. §-ának (1) bekezdése szerint: „Aki a születendő gyermek nemének megválasztására irányuló beavatkozást végez, büntetett követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

37 Ld. VARGA Zoltán: Az egészségügyi beavatkozás, az orvostudományi kutatás rendje és az egészségügyi önrendelkezés elleni bűncselekmények. In: *A Büntető Törvénykönyv magyarázata 1.*, Budapest, KJK–KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., 2004. 565. E magyarázat a Btk. 173/C. §-a kapcsán a születendő gyermek nemének megválasztása és az abortusz közti okozati összefüggésre is felhívja a figyelmet (ld. 565.).

38 Ld. Eütv. IX. Fejezet vonatkozó rendelkezései, vö. pl. 176. § (4) bek., 178. § (5) bek., 185. § (1)-(4) bek.; hivatkozott Btk.-magyarázat 564-565. Véleményem szerint az emberi élet és méltóság elleni támadás ezen módja is egyértelműen elfogadhatatlan; hivatkozásokkal ld. pl. HÁMORI Antal: *Igazságosság, emberi méltóság, szabadság és felelősség, élet- és családvédelem*. Tanulmányok az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi, civil- és vallásügyi bizottsága részére (2006–2009). Budapest, Axol Print Nyomdaipari és Kiadói Kft., 2009. (122; lektor: Beran Ferenc; ISBN 978-963-06-7805-6) 46-53.; HÁMORI Antal: Az emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárások erkölcsi és jogi aspektusai. In HÁMORI Antal–ROJKOVICH Bernadette–SZILÁGYI Szilvia (szerk.): *Szabadságra elhivatva az életért*. Budapest, Magyar Katolikus Családegyesület, 2007. (103, ISBN 978-963-06-3406-9) 65-75.; HÁMORI Antal: Az emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárások erkölcsi és jogi minősítése (Moral and Legal Qualification of Special Methods Aiming at Human Reproduction). *A Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének Tudósítója* 23 2006/4. 121-135.; HÁMORI Antal: Az emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárások erkölcsi és jogi minősítése. *Studia Wesprimiensia* 8 2006/I-II. 125-135.; HÁMORI Antal: Az emberi embrióval kapcsolatos kutatás, beavatkozás erkölcsi és jogi minősítése. *Magyar Kurír* 96 2006/12. 12-13.; HÁMORI Antal: Az in vitro fertilizáció erkölcsi és jogi aspektusai (Moral and Legal Aspects of In Vitro Fertilization). *A Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének Tudósítója* 22 2005/4. 144-153.; HÁMORI Antal: A születendő gyermek nemének megválasztására irányuló beavatkozás erkölcsi és jogi megítélése (Moral and juristic judgement of the intervention for determining the sex of the child

Bioetikai alapelv, hogy nem minden beavatkozás válik javára az embernek, így nem minden etikus, ami technikailag lehetséges.³⁹ Szintén szem előtt tartandó etikai alapelv, hogy a cél nem szentesíti az eszközt, a jót nem a rosszon keresztül kell elérni, a jó cél nem tesz jóvá egy önmagában rossz eszközt.⁴⁰ Az olyan beavatkozások megengedhetőek, amelyek nem sértik az emberi lény biológiai természetét, és gyógyító hatásúak.⁴¹

Az emberi genetikai örökséget megváltoztató beavatkozások (manipulációk), amelyek nem közvetlenül terápiás jellegűek, amelyeknek a célja emberi lények nemük vagy más, genetikailag meghatározott tulajdonságaik alapján történő válogatásnak megfelelő létrehozása, amelyek megváltoztatják az egyén és az emberi faj genetikai örökségét, ellentétben vannak az emberi lény személyi méltóságával, integritásával, identitásával. Ezért ezek a beavatkozások semmiképpen nem igazolhatók az emberiség jövőjére való kedvező hatásokra hivatkozva; sohasem igazolhatja semmiféle társadalmi vagy tudományos haszon, sem semmiféle ideológiai cél az emberi genomon (gének összességén) végzett beavatkozást, ha az nem gyógyító jellegű, vagyis a genetikai, kromoszómális beavatkozás célja az emberi lény természetes fejlődése kell, hogy legyen. Az ilyen típusú beavatkozás semmiképpen sem helyettesítheti az emberi élet kezdetét, a házastársi szövetségben egyesült szülők biológiai és lelki egyesüléséhez is kötött utódnemzést.⁴² Az ilyen beavatkozás, amellyel mesterséges módon fogan a gyermek, amiatt is elfogadhatatlan, mert szétválasztják a nemi aktust az élet továbbadásának aktusától. Ebben az esetben a gyermek létét megalapozó cselekedet többé már nem olyan aktus, amelyben a házastársak kölcsönösen odaadják magukat egymásnak, hanem olyan aktus, mely a gyermek életét és identitását orvosok és biológusok hatalmára bízva, és az emberi személy eredete és sorsa felett a technika uralmát vezet be. Ez az uralmi viszony már önmagában is ellentmond annak a méltóságnak és egyenlőségnek, melynek közösnek kell lennie a szülők és a gyermekek között. A nemzést megfosztják sajátos tökéletességétől, amikor nem a házastársi egyesülés sajátos gesztusának gyümölcseként akarják. Csak a házastársi aktus két jelentése (az egyesülés és a termékenység) közötti összefüggés és az ember egységének tiszteletben tartása van összhangban az emberi személy méltóságának megfelelő nemzéssel.⁴³

Véleményem szerint a gyermek nemének meghatározása és megválasztása, az ezt célzó beavatkozás nem a gyermek elfogadását, szeretetét szolgáló szemléletet erősíti, hanem éppen ellenkezőleg hat: a gyermekek nem szerinti elfogadása, illetve elutasítása az abortusz gyakorlatát is felerősíti, mert a nem várt nemű gyermek iránti szülői szeretet, pozitív

---

to be born). *A Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének Tudósítója* 22 2005/3. 90-95., *Magyar Bioetikai Szemle* 11 2005/3. 158-161., *Jel* 17 2005/7. 221-222.; HÁMORI Antal: A magzati vizsgálatok, beavatkozások megítélése. *Magyar Bioetikai Szemle* 11 2005/3. 150-156.

39 Ld. pl. MAGYAR KATOLIKUS PÜSPÖKI KONFERENCIA: *Az élet kultúrájáért. A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia körlevele a bioetika néhány kérdéséről*. Budapest, SZIT, 2003. (147; a továbbiakban: MKPK 2003. évi bioetikai körlevele) 121. pont.

40 Ld. pl. MKPK 2003. évi bioetikai körlevele 201. pont, és MKPK 1956. szeptember 12-ei körlevele.

41 Ld. pl. MKPK 2003. évi bioetikai körlevele 137. pont.

42 Ld. pl. uo. 135. pont; EGÉSZSÉGÜGY PÁPAI TANÁCSA: *Az Egészségügyben Dolgozók Chartája*. Vatikánváros, 1994., Római Dokumentumok IX. Az Egészségügy Pápai Tanácsa dokumentuma. Budapest, SZIT, 1998. (fordította: Leszkovszky Gy. Pál; a továbbiakban: EDC) 12-14. pontok; II. JÁNOS PÁL PÁPA: Christifideles laici kezdetű apostoli buzdítás. 1988. december 30., *Insegnamenti* XI/4 (1988) 2133-2135. (38. pont); II. JÁNOS PÁL PÁPA: Beszéd az Olasz Jogászok Egyesületéhez, 1987. december 5. *Insegnamenti* X/3 (1987) 1295.; HITTANI KONGREGÁCIÓ: *Donum vitae kezdetű instrukció*. 1987. február 22. *Acta Apostolicae Sedis* 80 (1988) 85., 90-92.; II. JÁNOS PÁL PÁPA: Beszéd az Orvosok Világszövetségéhez. 1983. október 29. *Insegnamenti* VI/2 (1983) 921-923.; APOSTOLI SZENTSZÉK: *Családjogi Charta*. 1983. október 22., 4. cikkely; II. JÁNOS PÁL PÁPA: Beszéd a Pápai Tudományos Akadémia kongresszusának résztvevőire. 1982. október 23. *Insegnamenti* V/3 (1982) 895-898. Vö. 1983. évi Codex Iuris Canonici 747-754. kánonok.

43 Ld. pl. *A Katolikus Egyház Katekizmusa* (1997. augusztus 15.), A latin mintakiadás fordítása, Budapest, SZIT, 2002. 863 (fordította: Diós István) 2377. pont; HITTANI KONGREGÁCIÓ: *Donum vitae kezdetű instrukció*. 1987. február 22. *Acta Apostolicae Sedis* 80 (1988) 91., 93.

viszonyulás jóval kisebb mértékben jelenik meg. A jog szocializációs funkcióját e tekintetben sem szabad lebecsülni. A gyermek neme megválasztásának bevezetése azon szülők körében is csökkentené a gyermekek nemtől függetlenül történő szeretetteljes elfogadását, akik nem kívánták meghatározni, illetve megválasztani születendő gyermekeik nemét, mert a nem-megválasztás bevezetése azt a látszatot keltheti, mintha ez természetes, helyes lenne; ez a gondolkodás pedig felerősödne, és a megfogant, sőt a megszületett (nem kívánt nemű) gyermekek elutasításához, a szülői felelősségteljes gondoskodás csökkenéséhez vezetne; tehát végső soron az ember szívébe vésett természetes, igaz szeretetet ölné ki, ami ellentmond annak az igazságnak is, amely szerint az ember szeretetre teremtett. Az édesanya és az édesapa gyermekeiket szeretettel fogadják és nevelik, ez szülői hivatásuk legcsodálatosabb koronája. A gyermek a házasság legszebb ajándéka, és éppen a szülők számára lesz a legnagyobb kincs, akkor is, ha a család sokadik ugyanolyan nemű gyermekeként fogan a világra. Azzal a problémával kapcsolatban pedig, hogy vannak esetlegesen, akik ezt nem így gondolják, akkor járunk el helyesen, ha segítséget nyújtunk a gyermekeket nemre való tekintet nélkül elfogadó szemlélet erősítésében.

4. A klónozás

Julesz Máté könyvének – *Klónozás című* – IX. része (117–127. oldalak) vonatkozásban szükségesnek tartom megemlíteni: a klónozás (másolatkészítés) fajtái a molekuláris, sejtes, a szöveti, szervi, illetve önálló szervezetek szintjén végzett klónozás. „...a molekuláris klónozás, nukleinsavak vagy fehérjék sokszorosítását jelenti, ezt a műveletet évtizedek óta végzik, és a termékek jól definiálható gyakorlati haszonnal rendelkeznek (pl. humáninzulin előállítás biotechnológiai úton). A sejtek klónozása, minden kelő kenyérben, erjedő mustban megjelenő folyamat, de ide tartoznak a kórházi bakteriológiai vizsgálatok eljárásai is (hemokultúra készítése az egyes bakteriális fertőzések kiderítésére).”⁴⁴

„A szervek klónozásának folyamatára sok növényi példa mellett állati, sőt emberi regenerációs példák utalnak. A növények esetében a szervezet klónozása is ismert (pl. orchideák). Teljesen és alapvetően más a helyzet az emlős klónozással. ...”⁴⁵ A szó szoros értelemben vett klónozás esetében nem szedercsírasejtek szétválasztása történik; egy olyan aszexuális, ivarsejtek egyesülése nélküli sejtmagátültetésen alapuló szaporodási formáról van szó, amikor a sejtmagot szolgáltató felnőtt egyeddel genetikailag azonos utódokat hoznak létre;⁴⁶ vagyis egy adott faj egy egyedétől petesejtet nyernek, majd ennek sejtmagját eltávolítják (enukleálják), s a sejtmagjától megfosztott petesejtbe juttatják be a klónozásra kerülő egyed egyik testi sejtjének diploid (2n) sejtmagját. Az így fejlődésnek induló sejt analóg a megtermékenyített petesejttel, a zigótával. Az embriót egy felnőtt női egyed petefészkébe [méhébe] viszik, ahol az tovább fejlődhet, és bizonyos valószínűséggel eljuthat a megszületésig.⁴⁷

Az MKPK 2003. évi bioetikai körlevele rámutat arra, hogy: „Az emberi klónozás az eugenizmus, az igen rossz hírű emberi »fajnemesítés« kérdéskörébe tartozik, ezért minden olyan etikai és jogi észrevétellel szembesíteni kell, amely mélységesen elítéli ezt az eljárást. A klónozás mind biológiai, mind pedig perszonalisztikus vonatkozásban radikálisan manipulálja az emberi nemzés eredetét képező szerelmi viszony és a nemek egymást kiegészítő voltát.

---

44 Ld. MKPK 2003. évi bioetikai körlevele 175. pont.

45 Ld. uo. 176. pont.

46 Ld. uo. 177. pont; és PÁPAI ÉLETVÉDŐ AKADÉMIA: *Reflexió a klónozásról*. 1997. június 24., 1. L'Osservatore Romano 1997. június 25. 7.

47 Ld. MKPK 2003. évi bioetikai körlevele 178. és 179. pont; PÁPAI ÉLETVÉDŐ AKADÉMIA: *Reflexió a klónozásról*. 1997. június 24., 1. L'Osservatore Romano 1997. június 25. 7.

Arra irányul, hogy a kétneműséget funkcionális szintre süllyessze le, mivel olyan petesejtet használ, amelyet megfosztottak magjától, hogy átadja a helyét a klónozendó egyén diploid sejtmagjának, továbbá szükség van egy női méhre is, hogy a klónozott embrió fejlődése végbemehessen. A klónozással a nő radikális eszközértékűvé tétele valósul meg, mert emberi mivoltát és ebből fakadó tetteit csak néhány, pusztán biológiai funkciójára redukálják (petesejtet szolgálat és rendelkezésre bocsátja a méhét).⁴⁸

A klónozás során az emberi személy legalapvetőbb viszonyainak – a gyermekségnek, a vérrokonságnak, a szülői létnek – az elfajulása történik: egy nő ikertestvére saját anyjának, mert biológiai apa hiányában saját nagyapjának a lánya. A természet rendjébe történő mesterséges beavatkozás tehát hatalmas károkat okozhat.⁴⁹

„Az emberi klónozást negatívan kell értékelni a klónozott ember személyi méltóságának a szempontjából is, aki mint egy másik személy »másolata« jön a világra (jóllehet csupán biológiai másolatként). Ez a klónozott emberre beláthatatlan pszichológiai terhet ró saját maga elfogadásának és szocializálódásának tekintetében.”⁵⁰

„Az emberi klónozás terve egy értékek nélküli tudomány torz következménye, és azon kultúra mélyeséges válságának jele, amely a tudományban, a technikában és a pusztán élettani, funkcionalista értelemben vett »életminőségben« keresi az élet értelmének és az emberi egzisztencia megváltásának pótlékát. A klónozás így Isten mindenhatóságának tragikus és egyben szánalmas paródiájává válik.”⁵¹

„A klónozás az emberi jogok területén ellentmond az emberek közötti egyenjogúság elvének, és megsérti a hátrányos megkülönböztetés tilalmának jogelvét is. Lehetővé válik az embernek ember feletti uralma, hiszen a klónozott ember a klónozást elhatározó és végrehajtó csoportok kiszolgáltatottjává válik. Továbbá a klónozott ember komoly egészségügyi és pszichológiai hátrányokat szenved, és ez utóbbiak a tudomány esetleges haladásával sohasem fognak megszűnni.”⁵²

„A klónozás elutasításának végső oka a klónozott személy és az emberi nemzés méltóságának a tagadása.”⁵³ Az előzőekben hivatkozott Oviedói Egyezmény 1998. január 12-én kelt Kiegészítő Jegyzőkönyvének preambuluma tartalmazza, hogy az emberi lénynek a genetikailag azonos emberi lények szándékos létrehozásával történő eszközzé alacsonyítása ellenkezik az emberi méltósággal és a biológia és az orvostudomány nem helyénvaló alkalmazását jelenti. Az 1. Cikk alapján tiltott minden olyan beavatkozás, amelynek célja egy másik élő vagy holt emberi lényel genetikailag azonos emberi lény létrehozása. A klónozást, mint a genetikai manipuláció legveszélyesebb, szinte beláthatatlan következményekkel járó esetét mind a hazai, mind a nemzetközi orvostudományi, etikai és jogi gondolkodás egyértelműen elveti. „A kutató nem tekintheti megalázóznak az emberi klónozás erkölcsi elutasítását. Éppen ez a tilalom menti meg attól, hogy hivatása elveszítse emberi méltóságát. A kutatás méltósága abban áll, hogy azt az egész emberiség valódi javára lehet fordítani.”⁵⁴

---

48 Ld. MKPK 2003. évi bioetikai körlevele 181. pont; és 180. pont.

49 Ld. uo. 182-183. pont.

50 Ld. uo. 184. pont.

51 Ld. uo. 185. pont; és PÁPAI ÉLETVÉDŐ AKADÉMIA: *Reflexió a klónozásról*. 1997. június 24., 1. *L'Osservatore Romano* 1997. június 25. 7.

52 Ld. MKPK 2003. évi bioetikai körlevele 186. pont.

53 Ld. uo. 187. pont első mondat.

54 Ld. uo. 187. pont; PÁPAI ÉLETVÉDŐ AKADÉMIA: *Reflexió a klónozásról*. 1997. június 24., 1. *L'Osservatore Romano* 1997. június 25. 7.; és JONAS, H.: *Cloniamo un uomo: dall'eugenetica all'ignegneria genetica*, in *Tecnica, medica et etica, Passi del principio responsabilità*. Torino, Einaudi, 1997. 122-154. A klónozás témájához ld. még pl. NÉMETH GÁBOR: *Erkölcsteológiai megfontolások az emberi klónozással kapcsolatban*. In TARJÁNYI Zoltán (szerk.): *Erkölcsteológiai Tanulmányok VII.* Budapest, JEL Könyvkiadó, 2007. 107-125.

5. A művi abortusz

Julesz Máté könyvének *Abortusz* című VIII. része (105–116. oldalak) – a téma jelentősége okán – véleményem szerint nagyobb arányt és további szakirodalmi hivatkozást kíván.⁵⁵ Az abban foglaltakra is figyelemmel az alábbiakat emelném ki csupán: az ember a fogantatástól kezdve emberi lény (egyed, individuum);⁵⁶ élete a fogantatás és a halál közötti egységes folyamat. Az *emberi méltóság* alapja az emberi fajhoz tartozás ténye; az emberi „magzat” a fogantatástól kezdve az emberi fajhoz tartozik. Az emberi fajhoz tartozással az emberi méltóság minden emberi lény számára adott. Az emberi méltóság sérthetetlen (ezt az „alaptörvény” II. cikke is tartalmazza). Egyetlen egy emberi lény méltóságát sem szabad megsérteni; vagyis ahhoz nincsen jog. Jog az emberi méltósághoz – annak tiszteletben

55 A hivatkozott vonatkozó írásokon kívül ld. még pl. HÁMORI Antal: Az egyház erkölcsi tanításának kánonjogi relevanciája az élet- és családvédelem területén. *Iustum Aequum Salutare* 12 2016/1. 251-262.; HÁMORI Antal: Természetjog és alkotmányunk – különös tekintettel az élethez való jogra. *Iustum Aequum Salutare* 11 2015/1. 101-110.; HÁMORI Antal: A Hittani Kongregáció Dignitas personae című instrukciója. *Magyar Sion* 6 (48) 2012/1. 96-103.; HÁMORI Antal: A mai magyar „jog” életvédő rendelkezései (kánonjogi összehasonlítással), Prof. Dr. Gaizler Gyula OESSH egyetemi tanárra emlékezve – Pro-Life Provisions in Hungarian „Right” of Today (with Comparison with Canon Law), In remembrance of Prof. Dr. Gy. Gaizler OESSH. *A Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének Tudósítója* 28 2011/3. 90-103.; HÁMORI Antal: A Hittani Kongregáció művi abortuszról szóló nyilatkozatának ismertetése (Review of a Declaration of the Congregation for the Doctrine of the Faith on Artificial Abortion). *A Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének Tudósítója* 28 2011/2. 54-57.; HÁMORI Antal: A Hittani Kongregáció művi abortuszról szóló 2009. július 11-i nyilatkozata. *Magyar Bioetikai Szemle* 17 2011/1. 35-37.; HÁMORI Antal: Életvédelem a mai magyar „jog”-ban (kánonjogi összehasonlítással), Prof. Dr. Gaizler Gyula OESSH, egyetemi tanárra emlékezve. *Iustum Aequum Salutare* 7 2011/1. 5-13.; HÁMORI Antal: Dignitas personae (a Hittani Kongregáció bioetikai útmutatásának ismertetése) – A Review of the Bioethical Instruction Dignitas Personae of the Congregation for the Doctrine of the Faith. *A Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének Tudósítója* 28 2011/1. 8-17.; HÁMORI Antal: Velasio De Paolis „Cultura della vita o cultura della morte? Ossia diritto della vita o della morte? Lettura della Evangelium Vitae da parte di un giurista” (Az élet kultúrája vagy a halál kultúrája? Azaz az élet vagy a halál joga? Az Élet Evangéliumának olvasata egy jogász részéről) című művének fordítása. *A Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének Tudósítója* 27 2010. Supplementum (Előszóval) 169-200.; HÁMORI Antal: A családvédelem aktuális feladatai jogtudományi nézőpontból. *Esztergom-Budapest, Hit – Remény – Szeretet* 8 2010/4. 4.; HÁMORI Antal: A családvédelem aktuális feladatai jogi szempontból. *Vigilia* 75 2010/10. 788-790.; HÁMORI Antal: A családvédelem aktuális feladatai jogtudományi szempontból (Actual Tasks in Family Protection from the Point of View of Jurisprudence). *A Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének Tudósítója* 27 2010/3. 96-104.; HÁMORI Antal: Az ember élve születése nem káresemény I-II. (Man’s Birth Alive is not Damage I-II.). *A Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének Tudósítója* 26 2009/4. 143-156., 27 2010/2. 63-87.; HÁMORI (2009a) 30-32.; HÁMORI Antal: Az ember élve születése nem káresemény (a Legfelsőbb Bíróság 1/2008. PJE számú jogegységi határozata; alkotmányjogi aspektusok). *Jogtudományi Közöny* 64 2009/11. 471-482.; HÁMORI Antal: „A Gyermek születése az üdvösséges jövő jele”, Messiásvárás a prófétai igehirdetésben (The Child’s Birth – Sign of Blissful Future, Messiah’s Expectancy in the Prophetic Preaching). *A Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének Tudósítója* 26 2009/4. 125-130.; HÁMORI Antal: Az emberi élet védelme a katolikus egyház tanítása szerint. *Távlatok* 19 2009/4. (86) 20-31.; HÁMORI Antal: Természetjog és alkotmányunk. *Studia Wesprimiensia* 11 2009/I-II. 49-89.; HÁMORI Antal: Az életvédelem kritikus pontjai (abortusz, sterilizáció, drogfogyasztás, „eutanázia”). *Teológia* 43 2009/1-2. 18-51.; HÁMORI Antal: A *humánembrió védelme erkölcteológiai szempontból*. *Erkölcteológiai Könyvtár* 6. Sorozatszerkesztő: Tarjányi Zoltán. Budapest, JEL Könyvkiadó, 2008. 151 [lektor: Tarjányi Zoltán; ISBN 978 963 9670 37 2, ISSN 1786-6898; a továbbiakban: HÁMORI (2008a)]; HÁMORI Antal: Az életvédelem jogforrások alapjai. In HORVÁTH-SZABÓ Katalin (szerk.): *Házasság és Család*. Budapest, Új Ember Kiadó, 2008. (300) 130-159.; HÁMORI Antal: Életvédelem és jog – aktuális kihívások I-II. (Life Protection and Law – Actual Challenges I-II.). *A Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének Tudósítója* 25 2008/2. 49-73., 2008/3. 96-120.; HÁMORI Antal: Down-kóros gyermek és szüleinek kórház elleni kártérítési keresete (Action by a Down’s Disease Patient and his Parents for Damages against a Hospital). *A Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesületének Tudósítója* 24 2007/4. 143-159.; HÁMORI Antal: A Down-kóros gyermek és szülei kórházzal szembeni kártérítési keresete. *Tál és Kendő* 18 2007/4. 12-14.; HÁMORI Antal: Kártérítési felelősség a fogyatékossgal való születés miatt? *Magyar Jog* 54 2007/2. 92-100.; HÁMORI Antal: *Életvédelem a katolikus Egyház jogrendjében világi jogi összehasonlítással*. Budapest, SZIT, 2006. XVIII, 475 [imprimatur: Erdő Péter; cenzor: Szuromi Szabolcs; ISBN 963 361 740 5, ISSN 1586-0957; a továbbiakban: HÁMORI (2006)]; HÁMORI

tartásához – van, amely az emberi fajhoz tartozás tényével adott. Az emberi méltóság sérthetetlenségéből adódóan az emberi fajhoz tartozás tényével adott emberi méltósághoz való jog is sérthetetlen. Az emberi méltósághoz való jog tehát a fogantatástól kezdve megillet minden emberi lényt. Az emberi étellel és az élethez való joggal egységben lévő emberi méltóság és az ahhoz való jog sérelme esetén az emberi élet és az élethez való jog is sérül, ami az emberi méltóság sérthetetlenségéből is következően jogellenes, alkotmányjogilag is tilos. Az emberi méltóság sérthetetlensége alapján is megállapítható tehát az emberi „magzat” életének sérthetetlensége. Jog az élethez, a megszületéshez van: az emberi fajhoz tartozás tényénél fogva; vagyis az emberi lény a fogantatástól, létezésétől kezdve jogalany.

Az emberi méltóság nem a születés tényén alapul; az önkényes határvonal lenne: miként mutatja ezt például a nyolchónaposan megszületett és a kilenckhónaposan még meg nem született ember élete. Az emberi méltóság az emberi lény életével (létezésével) eleve együtt járó minőség. Az emberi lény méltósága nem függ tudati vagy erkölcsi állapotától, hanem

---

Antal: A magzatkorú gyermek élethez való jogának egyházjogi és világi jogi védelméről (A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Az élet kultúrájáért című, a bioetika néhány kérdéséről szóló, 2003. évben meghozott körlevele kapcsán). In *Biogenetika és etika* (Sapientia füzetek 4.), Budapest, Vigilia Kiadó, 2005. (109, ISBN 963 7964 75 4) 87-107.; HÁMORI Antal: A magzatvédelem kánonjogi aspektusai és az orvos lelkiismereti szabadsága. *Studia Wesprimiensia* 7 2005/I-II. 71-93.; HÁMORI Antal: „Válaszd az életet!”. *Tál és Kendő* 16 2005/2. 4-5.; HÁMORI Antal: Egidio Miragoli: Il confessore e la remissione della scomunica per aborto procurato. *Magyar Bioetikai Szemle* 11 2005/1. 52-59.; HÁMORI Antal: A magzatkorú gyermek élethez való jogának egyházjogi és világi jogi védelméről (a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia „Az élet kultúrájáért” című, a bioetika néhány kérdéséről szóló, 2003. évben meghozott körlevele kapcsán). *Studia Wesprimiensia* 6 2004/I-II. 267-277.; HÁMORI Antal: „Hogyan segíthet a jogász az orvosnak az életvédelemben?”. *Ökumené* 11 2004/4. (57) 36-42.; HÁMORI Antal: A magzatkorú gyermek élethez való jogának egyházjogi és világi jogi védelméről (a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia „Az élet kultúrájáért” című, a bioetika néhány kérdéséről szóló, 2003. évben meghozott körlevele kapcsán). *Távlatok* 14 2004/4. (66) 454-463.; HÁMORI Antal: „Hogyan segíthet a jogász az orvosnak az életvédelemben?”. *Tál és Kendő* 15 2004/2. 4-6.; HÁMORI Antal–VOJCEK László: Életvédelem. *Magyar Bioetikai Szemle* 9 2003/3. 24-32.; HÁMORI Antal: Az „autonómia tisztelete” a magyar jogban (a szíami ikrek élethez való joga és szüleik önrendelkezéshez való joga „kollíziójá”-nak tükrében). *Alma Mater* 2001/5. 113-134.; HÁMORI Antal: Az „autonómia tisztelete” a magyar jogban (Reflexió...). *Magyar Bioetikai Szemle* 7 2001/1. 36-42.; HÁMORI Antal: A magzat élethez való jogáról. *Anyar-Ország* 1 1999/2. 7-8.

56 Az egypetéjű ikrek kialakulásának (ikerképződés) lehetősége semmit sem változtat ezen, mert az emberi szedercsírából (morulából) alakulnak ki az ikrek. A viszonylag kis százalékban bekövetkező egypetéjű ikervárandósságokból nem következik az, hogy a megtermékenyítés eseményét követő körülbelül kéthetes időszakban még nem emberi egyedről (individuumról) van szó. Az ikertestvérek kialakulása sejtsoport-elkülönüléssel jön létre, a pluripotenciával rendelkező sejtek két vagy több azonos értékű egyed (emberi embrió) fejlődése irányába különülnek el. Nem egy meghatározatlan egyediségű emberi létezőből, pusztán sejtsoportból alakul ki hirtelen két vagy több egypetéjű ikertestvér. Vö. pl. MKPK 2003. évi bioetikai körlevele 24. és 27. pont; EDC 35. pont (94. lábjegyzet). Az Alkotmánybíróság megfogalmazása szerint: „Az élethez való jog alanyi és intézményvédelmi oldala közötti kapcsolat éppen a terhességmegszakítás (és szabályozása) vonatkozásában a legközvetlenebb: itt ugyanis – biológiailag és etikailag – mindig egyedi életről van szó.” „Az egyedi emberi élet [...] a fogantatástól kezdve folyamatos.” „Az élethez való jogból fakadó állami életvédelmi kötelesség, amelynek a terhességmegszakítás szabályozásánál érvényesülnie kell, [...] nem statisztikai sokaságot véd, hanem egyedi magzati életet.” „[...] az abortusz esetében az állam életvédelmi kötelessége nem névtelen statisztikai kockázat elhárítását vagy elosztását szolgálja, hanem keletkezőben lévő egyedi emberi élet szándékos megsemmisítéséről van szó (ABH 1991, 316.). Ez az individualitás akkor is fennáll, ha óvatosságból »potenciális emberi életről« beszélünk. Az abortusz mint ténylegesen végrehajtott tett egyediségét és szándékosságát nem lehet nem létezőnek tekinteni, [...]” „Külön is utal az Alkotmánybíróság arra, hogy ítélezésében kezdettől fogva kiemelt jelentőséget tulajdonított az élethez és az emberi méltósághoz való jognak, amelyet az alkotmányos alapjogok hierarchiájának élére helyezett. Ebben a státuszban az állam objektív életvédelmi kötelessége is osztozik, ha megfogant egyedi emberi élet védelmére vonatkozik.” „[...] a magyar Alkotmánybíróság felfogása szerint – abban az esetben, ha a magzat jogalanyiságát a jog nem ismeri el – eleve az következik, hogy a nő méltósághoz és magánélethez való joga a magzati élet védelmére fennálló állami kötelességgel szembesítve kerüljön mérlegelésre. A nő jogaival szemben a mérleg másik serpenyőjében mindig az állam életvédelmi kötelessége van, amelynek ez esetben egyedi magzati élet szándékos megsemmisítése ellen kell védelmet nyújtania.” [48/1998. (XI. 23.) AB határozat, Indokolás III. 1. a), 3. b)].

életével adva van. Emberi státusza azért kétségbevonhatatlan, mert élete méltóságánál fogva érinthetetlen, sérthetetlen és elidegeníthetetlen. Az emberi méltóság ezt követeli meg! Az emberi lény életének kioltásával az emberi méltóságtól is megfosztatik, amely sérthetetlen (az emberi méltósághoz és az élethez való jog osztatlan és fogalmilag korlátozhatatlan). Mindebből következik, hogy az emberi embrió, magzat megölése *eleve* önkényes: alkotmányellenes, alaptörvény-ellenes.⁵⁷

Ezzel szemben az Alkotmánybíróság az élethez való jogot (az emberi méltósághoz való joggal fennálló egységében) csak az élve születés feltételével, annak bekövetkezése esetén tekintette úgynevezett „abszolút” jognak;⁵⁸ alkotmányjogi értelemben a „magzat”-ot nem tekintette embernek, jogalanynak, az élethez való *alanyi* jogot csak a megszületett emberre vonatkoztatta, a „magzat” élethez való jogának védelmét mindössze az állam objektív, intézményes életvédelmi kötelezettsége keretében látta biztosítandónak; nem a „dolog” természetéből indult ki, hanem a jogalanyiség törvényhozói elismeréséből, illetve el nem ismeréséből, pedig ugyanarról a lényről (az emberről) van szó.⁵⁹ Miként említettem, a törvényhozó, az alkotmányozó és az Alkotmánybíróság sem teheti meg, hogy arra, ami „az”, azt mondja, hogy nem „az” („óvatosságból” sem beszélhetnek „pusztán »potenciális életről«” – ld. például a nyolchónaposan megszületett ember élete és a kilenckhónaposan még meg nem született ember élete, ember-volta).

Véleményem szerint az államnak – ezen belül az alkotmányozónak, miként kifejtettem – nincs joga emberi lény élete felett rendelkezni;⁶⁰ nemcsak az „erkölcsi szörnyeteg bűnöző” életét nem szabad megsértenie a halálbüntetéssel,⁶¹ hanem a legártatlanabb, a még meg nem született emberi lényét sem (az emberi lény életével csak az emberi lény élete konkurálhat⁶²). Szabó András alkotmánybíró a halálbüntetés alkotmányellenességéről szóló AB határozathoz fűzött párhuzamos véleményében azt írta, hogy: „Alkotmányos jogállam nem akasztat!”; én pedig azt mondom, hogy alkotmányos jogállam nemcsak nem akasztat, hanem nem is „abortáltat”, meg sem engedi az emberi embriók, magzatok megölését.⁶³ A taláros testületnek e határozata alapján – véleményem szerint – megállapítható, hogy az alkotmánybírák többsége által képviselt álláspont a következő: a halálbüntetés törvényi szintű szabályozás,

---

57 Vö. pl. Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) II. cikk; 64/1991. (XII. 17.) AB hat., Indokolás D) 2. b): „A méltóság az emberi élettel eleve együttjáró minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni. Emberi méltósága és élete mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól is, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit. Egyetlen ember élethez való jogáról sem beszélhetünk úgy, hogy ne értenénk bele az élethez és méltósághoz való alanyi jogát.”

58 Az alapvető jogok közül az élethez való jog és azzal egységben az emberi méltósághoz való jog, minden más alapjogot is megelőző, azok felett álló, oszthatatlan és korlátozhatatlan alapvető jog, teljes terjedelme lényeges tartalom („érinthetetlen lényeg”), ilyen értelemben „abszolút” jog [Alkotmány 8. § (1)-(2) bekezdés, 54. § (1) bekezdés].

59 Részletesen ld. 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, 48/1998. (XI. 23.) AB határozat. A 64/1991. (XII. 17.) AB határozat indokolásának C) 3. e) pontja tartalmazza: „Ha a magzat jogalany, akkor az abortusz szabályai elsősorban a magzatok között tesznek különbséget, márpedig az élethez való jog tekintetében ez kizárt. Ha viszont a magzat jogilag nem ember, mérlegelés tárgya lehet, hogy az abortusz az anya melyik alapjogát érinti úgy, hogy annak tekintetében a megkülönböztetés felmerülhet.”

60 Vö. pl. „láthatatlan alkotmány”-, „alkotmánysértő alkotmányozás”-koncepció [ld. pl. 23/1990. (X. 31.) AB határozat, Dr. Sólyom László alkotmánybíró párhuzamos véleménye 1. pont], és EV 70. pont.

61 Ld. 23/1990. (X. 31.) AB határozat.

62 Azokban az esetekben, amikor a „magzat” és az édesanyja élete konfliktusba kerül egymással, az édesanya életének megmentése, ha a „magzat” halála elkerülhetetlen és csak eltűrt (azaz nem kívánt) következmény, nem nevezhető a szó erkölcsi és jogi értelmében abortusznak. Ld. „kisebbik rossz” elve, és „duplex effectus” elve, pl. MKPK 2003. évi bioetikai körlevele 44. pont. Vö. 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, Dr. Lábady Tamás alkotmánybíró párhuzamos véleménye 10. pont. Irodalom: pl. HÁMORI (2009) 27-28., 32., 44-45.; HÁMORI (2008) 35-36., 44-45.; HÁMORI (2006) 141-145., 213-215., 229-230., 235., 239.; HÁMORI (2003) 22.

63 Részletesen ld. hivatkozott vonatkozó irodalom.

törvénynek megfelelő eljárás esetén nem önkényes, ezért alkotmányos lehet (az állam rendelkezhet az ember élete felett), feltéve, hogy az alkotmány nem mondja ki, hogy „alapvető jog lényeges tartalmát törvény sem korlátozhatja”. E felfogás szerint tehát a halálbüntetés alkotmányjogi minősítése vonatkozásában az írott „jog” (az állami „törvény”, az állam „törvényében” foglalt akarat) „megelőzi” az „íratlan” lényeges tartalmát, „érinthetetlen lényegét” (az emberi lényegét, az ember életét és méltóságát). Azt a véleményt, hogy a halálbüntetés törvényi szintű szabályozás, törvénynek megfelelő eljárás esetén is önkényes, ezért alkotmányellenes, függetlenül az Alkotmány 8. §-ának (2) bekezdésében foglalt rendelkezéstől, azaz akkor is, ha az alaptörvény szó szerint nem mondja ki, hogy alapvető jog lényeges tartalmát törvény sem korlátozhatja („eleve önkényesség” szintje), a 23/1990. (X. 31.) AB határozathoz fűzött párhuzamos véleményükben *Lábady Tamás*, *Sólyom László* és *Tersztyánszky Ödön* alkotmánybírák képviselték egyértelműen,⁶⁴ ami természetjogi felfogásra vall. Ehhez képest – véleményem szerint – eltérést (ellentmondásosságot) mutat, hogy a „magzat” jogalanyiságát, élethez való alanyi jogát már csak *Lábady Tamás* képviselte. Az alkotmánybírák túlnyomó többsége szerint a „magzat” a hatályos magyar jog alapján nem jogalany, és a törvényhozónak kell döntenie arról, hogy az „legyen-e”.⁶⁵ Márpedig, ha *Sólyom László* és *Tersztyánszky Ödön* szerint a halálbüntetés „törvényi” szintű szabályozás, „törvény”-nek megfelelő eljárás esetén is önkényes, alkotmányellenes, amit az Alkotmánybíróság – véleményük szerint (is) – megállapíthat, akkor például a nyolchónapos „magzat” jogalanyiságának „törvényhozói” el nem ismerése szerintük miért lehetséges, ráadásul akkor, amikor a „magzat” ártatlan (szemben a bűntett miatt jogerősen elítélttel), és az élve megszületett fiatalabb emberi lény jogalanyiságát az állam helyesen elismeri? Tudjuk: a „jogalanyiság” a gyilkos esetében nem „előkérdés”, de ettől még a „magzat” jogalanyiságát elismerő vagy el nem ismerő törvényhozói döntés törvényi szintű szabályozást jelent. Véleményem szerint a „jogalanyiság” a „magzat” esetében sem „előkérdés”: az Alkotmánybíróságnak vennie kellett volna a bátorságot, és az Alkotmány alapján el kellett volna ismernie a „magzat” jogalanyiságát, s ki kellett volna mondania a művi abortusz alkotmányellenességét. Azt, hogy az az érv, amely szerint a „magzat” jogalanyiságának elismerése a rabszolgaság eltörlésénél is jelentősebb lenne, és ezért szükséges a törvényhozói döntés, miért nem áll meg, a fentiekben indokoltam. Egyébként pedig, a művi abortusz állami bevezetése, amely horderejét tekintve, de ellenkező előjellel, a rabszolgaság eltörlésénél is nagyobb, nem „alkotmányi” szinten történt, az Alkotmánybíróságnak véleményem szerint – a saját koncepciójához képest – e miatt is ki kellett volna vezetnie azt a szabályozásból, azonban – miként említettem – az „alkotmány”-nak, „alaptörvény”-nek nevezett aktusban történő megjelenítése is alkotmányellenes lenne.

Véleményem szerint az Alkotmánybíróság hatásköre kiterjed a „magzat” alanyi jogi jogvédelmének biztosítására, és a taláros testület az állam objektív, intézményes életvédelmi kötelessége körében is jogosult és köteles megállapítani a művi abortuszt megengedő rendelkezések alkotmányellenességét, alaptörvény-ellenességét.⁶⁶ *A művi abortusz az objektív intézményi védelem alapján is alaptörvény-ellenes*, mert szabályozása rendkívül *aránytalan* (életellenes), ezért megengedhetetlen, különösen igaz ez a „súlyos válsághelyzet” indikáció

64 Részletesen ld. HÁMORI (2000) 137-138.

65 Ld. 64/1991. (XII. 17.) AB határozat; 48/1998. (XI. 23.) AB határozat, Indokolás II. 3.: „Az Alkotmánybíróság az Abh.-ban részletesen kifejtette, hogy a terhességmegszakítás szabályozása során a törvényhozónak (esetleg az alkotmányozónak) abban az előkérdésben kell döntenie, hogy a magzat ember-e, rendelkezik-e jogalanyisággal, azaz kiterjedjen-e az ember jogi fogalma a születés előttre, egészen a fogantatásig. Az Alkotmánybíróság megállapította: az Alkotmány rendelkezései nem adnak kifejezett eligazítást a tekintetben, hogy a magzat jogalany-e, és a kérdés az Alkotmány értelmezésével sem dönthető el. Az Alkotmányból nem következik, hogy a magzat jogalanyiságát el kellene ismerni, de az sem, hogy ne lehetne a magzatot jogilag embernek tekinteni (ABH 1991, 312.).”

66 Ld. pl. „alaptörvény” B) cikk (1) bekezdés, I-II. cikk és XV. cikk (1)-(2), (4)-(5) bekezdés.

vonatkozásában, ráadásul az ellenőrizetlen formájában.⁶⁷ Az emberi élet értékén, és ehhez képest az egészség, valamint az önrendelkezés kisebb súlyán ugyanis semmit nem változtat az, hogy az Országgyűlés nem ismeri el a „magzat” jogalanyiságát (ettől még ugyanarról az emberi életről van szó).⁶⁸

Az abortusz „engedélyezése” („megengedése”) az állapotos nő nehéz gazdasági helyzete vagy nehéz szociális helyzete (a „súlyos válsághelyzet”⁶⁹) alapján akkor is sérti az *alkotmányos értékek arányosságának elvét*, ha az Alkotmánybíróság esetleg úgy ítélné meg, hogy az állam a művi abortuszt bizonyos esetekben (a mai magyar állami szabályozáshoz képest szűkebb körben) megengedheti. A nő szubjektív helyzetértékelésén alapuló érdekvédelme és az élethez való jog ütközése esetén ugyanis – a *jogállami arányossági követelmény* szerint – az utóbbinak van elsőbbsége.⁷⁰

67 Ennek megfelelően tehát az Alkotmánybíróságnak azzal az álláspontjával sem értek egyet, hogy „a magzat különleges jogalannyá nyilvánítása”, „sajátos jogállás”-a „gyakorlatilag ugyanúgy csupán viszonylagos védelmet nyújthat a magzati életnek, mint az állam objektív életvédelmi kötelessége (ABH 1991, 311.)” [ld. 48/1998. (XI. 23.) AB határozat, Indokolás III. 1. a); és 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, Indokolás D) 2. d)]; részletesen ld. HÁMORI (2000) 25-138.

68 Az arányosság–aránytalanosság kérdéséhez ld. pl. 48/1998. (XI. 23.) AB határozat, Indokolás III. 2. a).

69 Ld. a magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. „törvény” (a továbbiakban: Mvt.) 5. § (1)-(2) bekezdés, 6. § (1) bekezdés d) pont.

70 Ld. pl. „alaptörvény” B) cikk (1) bekezdés, I-II. cikk, XV. cikk (1)-(2), (4)-(5) bekezdés; a lengyel alkotmánybíróság 1997. május 5-i határozata [ld. 48/1998. (XI. 23.) AB határozat, Indokolás III. 3. a)]. Vö. pl. 48/1998. (XI. 23.) AB határozat, Indokolás III. 3. c), 5. [„A súlyos, aránytalan, rendkívüli, elviselhetetlen stb. válsághelyzet követelményének fenntartása a törvényben az abortusz korábbi jogi kezelésének leglényegesebb és alkotmányosan legérzékenyebb pontján, az engedélyezett terhességmegszakítási okok területén azt hivatott kifejezni, hogy az állam legalább elvileg és alkotmányos okból nem engedi szabadjára az abortuszt, hogy azt a jog csak kivételes esetben tűri el: legális terhességmegszakításnak súlyos élethelyzetbeni és lelkiismereti konfliktus esetén és a nő élethez, egészséghez, önrendelkezéshez való joga súlyos sérelme esetén van helye.” „A művi terhességmegszakítás kivételességének és rosszallásának kifejezése az állam életvédelmi kötelességéből fakad.” „Azt az Alkotmánybíróság már az Abh.-ban levezette az Alkotmányból, hogy a terhesség megszakítására nincs és nem lehet az anyának alkotmányos joga abban az értelemben, hogy a terhesség akár korai szakában is feltétel nélkül rendelkezne a magzat élete felett. Ezért a terhességmegszakításról szóló törvénynek világosan kifejezésre kell juttatnia: a terhességmegszakítás az államnak a magzati élet védelmére irányuló alkotmányos kötelességével ütközik, csupán kivételesen, aránytalan sérelmük esetében érvényesülhetnek vele szemben az anya jogai (az élethez, egészséghez való jog, illetve az anya személyiségi joga). Ennek az elvi álláspontnak a kifejezésére szolgál a súlyos válsághelyzet indikációja.” „Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a Magzativédelmi törvény és a Vhr. idézett rendelkezései nem elégségesek arra, hogy a törvény rendelkezései által teremtett alkotmányos hiányosságokat helyrehozzák. A terhes nő személyiségi jogainak, különösen önrendelkezési jogának az élethez való joggal és a magzat élete védelmének abból folyó állami kötelességével szemben csak kivételesen, az anya jogainak súlyos veszélyeztetése által előidézett konfliktus esetén lehet elsőbbséget adni.” – „a tanácsadó szerv pozitív, a terhesség megtartására bátorító állásfoglalása” „és segítése” „törvényi kötelesség”]. Az Mvt. szerint a fogantatással induló magzati élet tiszteletet és védelmet érdemel, a művi abortusz („terhességmegszakítás”) nem a családtervezés és a születésszabályozás eszköze, főszabályként a „terhességmegszakításra” nem kerülhet sor, az tiltott, jogellenes cselekmény [ld. taxatív meghatározott indikációk, „csak veszélyeztetettség, illetőleg az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén” – ld. Mvt. 5. § (1) bekezdés]. Pont az a kérdés, hogy a kivételek alkotmányosak-e, alaptörvény-ellenesek-e. A kivétel alkotmányosságát kell megítélni, s nem a kivételből levonni (automatikusan) a következtetést, hogy „a magzat a magyar jog szerint nem jogalany” (ez a „következtetés” „nagyon egyszerű” elintézése a kérdésnek, ami objektíve nem ésszerű, nem logikus, hanem önkényes, ami alkotmányjogilag releváns módon elfogadhatatlan; tekintettel arra is, hogy az *emberi élet alapvető értékéről* van szó, nem az Mvt. szerinti főszabálynak megfelelő jogi státusz megléte szorul bizonyításra, vagyis nem azt kell bizonyítani, hogy a magzat jogalany – vö. pl. nyolchónaposan élve megszületett ember és kilenchnégy naposán még meg nem született élő ember esete, amikor is nem vitás, hogy az előbbi, a fiatalabb jogalany, és akkor az idősebb a *józan ész* szerint miért ne lenne jogalany). Az „emberi lény” fogalmát illetően megemlítem, például a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény, amelyet az Országgyűlés az 1991. évi LXIV. törvénnyel hirdette ki, 1. cikkében – a „gyermek”-re vonatkozóan – a „human being”, preambulumában a „the inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all members of the human family” megfogalmazás szerepel, és a születés előtti megfelelő jogi védelem szükségességéről is szól: „the child, by reason of his physical and mental immaturity, needs special safeguards and care, including appropriate legal protection, before as well as after birth”; a 6. cikk szerint: „1. States Parties

A magzat, az ő életének értéke és védelme – az arányosság – szempontjából nem bír jelentőséggel, hogy az állapotosság bűncselekmény következménye, vagy, hogy egészséget súlyosan veszélyeztető okról, illetve a magzat fogyatékoságáról, károsodásáról, netán életkoráról, fel nem róhatóságáról, orvosi tévedésről, mulasztásról van szó,⁷¹ mert az *élete* – az objektív intézményi védelem körében is – *alapotóbb érték*, mint az önrendelkezési szabadság (jog) és az egészség (a fogyatékoság, károsodás valószínűsége, vagyis nem biztos volta még kevésbé állhat szemben az étellel, amely biztosan létezik⁷²).⁷³

Az Mvt. 6. § (4) bekezdés b) pontjának alaptörvény-ellenességét „a nyolchónaposan élve megszületett ember és a kilenchnaposan még meg nem született élő ember esete” is mutatja. Az utóbbi akár kevésbé fogyatékos, károsodott, „rendellenes”, és idősebb, mint az előbbi. A fiatalabbat nagyon helyesen a mai magyar állami szabályozás szerint sem szabad megölni, viszont az idősebbet, aki az adott esetben egészségesebb (kevesbé károsodott), az állam megengedi megölni, ami elfogadhatatlan, alaptörvény-ellenesen *ellentmondásos*, a *jogállamiság*, a *józan ész követelményével* sem fér össze.⁷⁴

Érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy az Alkotmánybíróság a 48/1998. (XI. 23.) AB határozattal az objektív intézményi védelem⁷⁵ körében a magzattal összefüggő

---

recognize that every child has the inherent right to life. 2. States Parties shall ensure to the maximum extent possible the survival and development of the child.”; tiltja a gyermek bántalmazását, kínzását, testi fenyegetését és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetésnek, illetve bánásmódnak való alávetését [ld. 37. cikk a) pont, 39. cikk – vö. pl. a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. tv. 6. § (5) bekezdés], amit a megölése nyilvánvalóan kimerít [vö. „alaptörvény” III. cikk (1) bekezdés]. Az Országgyűlés tehát – szemben a 48/1998. (XI. 23.) AB határozat szerinti állítással – nem mondta azt, hogy a magzat nem jogalany (jogilag nem ember). Ld. 48/1998. (XI. 23.) AB határozat, Indokolás II. 3. b): „Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy noha a Magzatvédelmi törvény nem rendelkezik kifejezetten a magzat jogalanyiságáról, a terhességmegszakítás e törvényben foglalt szabályozásával az Országgyűlés implicite azt juttatta kifejezésre, hogy szerinte a magzat jogilag nem ember. Az Alkotmánybíróság ugyanis az Abh.-ban részletesen kimutatta, hogy a művi terhességmegszakítás bármely szabályozása magában foglalja a magzat jogalanyiságáról, és ebből folyóan a magzat élethez való alanyi jogáról való döntést (ABH 1991, 300-305.). Minden olyan szabályozásnak, amely a terhesség megszakítását az olyan eseteken túl is megengedi, amelyekre nézve a jog eltúri az emberi életek közötti választást, szükségképpen azon kell alapulnia, hogy a magzat jogilag nem ember, nem jogalany (ABH 1991, 315, 316.). Nem változtatta meg tehát a Magzatvédelmi törvény a megelőzően hatályban volt jogszabályok által is képviselt állapotot; a magzat továbbra sem jogalany az Alkotmány 56. §-a értelmében. Életét és méltóságát nem illeti meg ezért az az abszolút védelem, ami az Alkotmány 54. § (1) bekezdéséből eredően a már megszületett embert megilleti.” [ld. még uo. 4. a)]. Ezek szerint, ha az Országgyűlés nem rendelkezett volna a művi abortuszról, akkor implicite azt juttatta volna kifejezésre, hogy szerinte a magzat jogilag ember, jogalany (noha a törvény szó szerint nem tartalmazta volna, hogy a magzat jogalany – egyébként igen, és az abortusz-rendelkezések megsemmisítése miatt az állam szerint is tilos lett volna az abortusz)? Ebben az esetben is rendben lévőnek találta volna az Alkotmánybíróság a „nem kifejezett rendelkezést”? Mert, ha nem, akkor az Mvt. tekintetében miért igen? Az élet visszahozhatatlansága vajon nem azt követelné, hogy az Mvt. főszabályából, vagyis abból induljunk ki, hogy az abortusz tilos (ekként a magzat jogalany), és akkor a kivétel alkotmányosságát vizsgáljuk, s akkor pusztán ez alapján ki kellett volna mondani, hogy az abortusz alkotmányellenes (ide nem értve az ún. végszükségégi indikációt)? Vö. pl. „Mit kivételként fogadtak el, azt nem lehet általánosítani.” [Quod contra rationem iuris receptum est, non est producendum ad consequentias.” – Paulus, D.50.17.141.pr.; ld. HAMZA Gábor – KÁLLAY István: *De diversis regulis iuris antiqui. (A Digesta 50.17. regulái.)*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1995. 26.]; és WALDSTEIN, Wolfgang: *A szívébe írva. A természetjog mint az emberi társadalom alapja*. Budapest, SZIT, 2012. (fordította: Erdődy János, Radványi Anna) 132-139.

71 Ld. Mvt. 5. § (1) bekezdés, 6. § (1) bekezdés a)-c) pont, (2)-(3) bekezdés, (4) bekezdés b) pont, 9. § (7) bekezdés, Vhr. 8. §.

72 Egy biztosan meglévő életet nem szabad megszüntetni egy (vélt) egészségi hátrány „elkerülése” érdekében; a valószínűsíthetőség, valószínűség miatt akár teljesen egészséges magzatokat is megölnek.

73 Ld. pl. „alaptörvény” B) cikk (1) bekezdés, I-II. cikk, XV. cikk (1)-(2), (4)-(5) bekezdés.

74 Ld. „alaptörvény” B) cikk (1) bekezdés, I-II. cikk, XV. cikk (1)-(2), (4)-(5) bekezdés. Az Alkotmánybíróság az ügyek elkülönítésére tekintettel a genetikai, teratológiai indikáció szabályozásának alkotmányosságát nem vizsgálta [ld. 48/1998. (XI. 23.) AB határozat, Indokolás I. 1., III. 2. b)].

75 Ld. pl. 48/1998. (XI. 23.) AB határozat, Indokolás III. 1. a).

ellentmondásosság (a *jogbiztonság sérelme*) miatt is – a megsemmisítést alkalmazva – megállapított *alkotmányellenességet* az akkori „súlyos válsághelyzet”-definíció⁷⁶ vonatkozásában.⁷⁷ Az ellentmondásosság a genetikai, teratológiai indikáció eseteiben is felvetődik („a magzat érdekében megölik a magzatot”).

Julesz Máté könyvének 106. oldalán – egyebek mellett – a következőket írja: „A magzat elpusztítása túlmegy a leendő anya egészségügyi önrendelkezési jogán. Amennyiben abortusz esetén a jogalkotó ezt az önrendelkezési jogot korlátok nélkül engedné érvényesülni, az joggal való visszaéléshez is vezethetne: a magzat várományi jogi helyzete – például az öröklésjogban – sosem realizálódna. Így nem csak az állam veszítené el leendő polgárait, de vagyoni jogi visszaélésekkel, valamint felelőtlen szülői viselkedéssel és az egészségügy indokolatlan terhelésével is számolni kellene.” – ugyanakkor a 116. oldalon a VIII. részt e két mondattal zárja: „A magzat élethez való joga azért sem lehet abszolút, mert egy megszületett gyermek – de már egy fejlődésben lévő magzat is – mind az állapotos nő, mind pedig a leendő apa életét, szakmai és anyagi jövőjét, valamint a szociális kilátásait egészen megváltoztathatja. Az abortusz jogának szűkítése olyan elfogadható társadalmi-törvényhozói kompromisszum, amely úgy szolgálja az állam életvédelmi jogát és kötelességét, hogy közben nem lehetetleníti el a társadalom tagjainak az életük alakításához fűződő jogát és lehetőségét.”

Ennek kapcsán is hangsúlyozandó, hogy az Alkotmánybíróság hivatkozott határozatai szerint a törvényhozó elismerheti a még meg nem született emberi lény jogalanyiságát, jogi értelemben vett ember-voltát, élethez való alanyi (teljes, feltétlen, abszolút) jogát, véleményem szerint pedig – miként kifejtettem – meg sem teheti azt, és a taláros testület sem, hogy nem ismeri el azt. Eme utóbbi álláspontot képviselte *Lábady Tamás* alkotmánybíró is.

A magyar alkotmánybírák közül *Lábady Tamás* megfogalmazta, hogy a „terhességmegszakítás”-ról szóló jogszabályi rendelkezések tartalmilag is alkotmányellenesek, a „magzat” alkotmányjogilag is ember, jogalany, személy, élethez való joga egyedül csak az anya élethez való jogával konkurálhat. Álláspontja szerint a magzat jogalanyiságának a kérdése alkotmányértelmezéssel eldönthető; annak, hogy a törvényalkotó a „magzat” jogi státuszát az ember jogalanyiságától eltérően minősítse, alkotmányos alapja nincs;⁷⁸ a természetes és jogi ember-fogalom kezdetben fennállt egybeesését (e természetes megfelelést) a jog normativitása a természet-tudomány fejlődése okán sem vonhatja kétségbe, az ember biológiai és „természetes” fogalmától az „ember”-fogalom normatív felfogása nem szakadhat el akkor sem, amikor az Alkotmánybíróságnak értelmeznie kell, hogy az Alkotmány [54. §-ának (1) bekezdése] alapján embernek, azaz jogalanynak kell-e tekinteni a magzatot.⁷⁹

76 Ld. az Mvt. 12. §-ának akkori (6) bekezdését: „(6) Súlyos válsághelyzet az, amely testi vagy lelki megrendülést, illetve társadalmi ellehetetlenülést okoz, és ez által veszélyezteti a magzat egészséges fejlődését. A súlyos válsághelyzet fennállását az állapotos nő a kéréslap aláírásával igazolja.”

77 Ld. 48/1998. (XI. 23.) AB határozat, rendelkező rész 4., Indokolás III. 2. b) [„A Magzatvédelmi törvény meghatározása az állapotos nő súlyos válsághelyzetéről azonban ellentmond eme indikáció természetének és feladatának. Ez az indikáció jelenlegi megfogalmazásában önmagában is olyan ellentmondásokat tartalmaz, amelyek a norma világossága és alkalmazhatósága kárára válnak.” „A törvényhozó szándéka ellenére tehát, amely a magzat egészséges fejlődése veszélyeztetése feltételének beiktatásával a súlyos válsághelyzet tényállását szűkíteni és szigorítani kívánta volna, a törvényi meghatározás megszerkesztésének hiányosságai miatt a súlyos válsághelyzet törvényi meghatározása jogbizonytalanságra és a magzati élet nem kielégítő védelmére vezetett. A fentiek alapján az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a Magzatvédelmi törvény 12. § (6) bekezdésének első mondata a jogbiztonság sérelme miatt az Alkotmány 2. § (1) bekezdésébe ütközik, továbbá hiányosságai folytán nem tesz eleget a magzati élet védelmére vonatkozó állami kötelességnek, s ezért az Alkotmány 54. § (1) bekezdését is sérti.”]. Vö. uo. 3. d) /„[...] A törvényhozó tehát nem teljesítette azokat az alkotmányos követelményeket, amelyeket az Abh. arra az esetre határozott meg, ha a magzatot az Országgyűlés nem tekinti jogalanynak (ABH 1991, 316.)”/.

78 Ld. 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, Dr. Lábady Tamás alkotmánybíró párhuzamos véleménye 1-2.

79 Ld. uo. 3. Az Alkotmány 54. §-ának (1) bekezdése szerint a Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen

Véleményem szerint a fentiekben kifejtettek megjelenítése indokolt!

---

megfosztani. Az emberi méltósághoz való jog az emberi státus meghatározójaként, az élethez való joggal fennálló egységben korlátozhatatlan; az „anyajog” mivoltából levezetett egyes részjogai azonban, bármely alapjoghoz hasonlóan, az Alkotmány 8. §-ának (2) bekezdése szerint korlátozhatóak [ld. 64/1991. (XII. 17.) AB határozat, Indokolás D) 2. b) pont; 75/1995. (XII. 21.) AB határozat, Indokolás II. 5., 9.; 1234/B/1995. AB határozat, Indokolás II. 4.1.2.; 36/2000. (X. 27.) AB határozat, Indokolás III. 2.1., IV. 2.4.; 22/2003. (IV. 28.) AB határozat, Indokolás IV. 4.]. Az Alkotmány 56. §-a kimondta, hogy a Magyar Köztársaságban minden ember jogképes.

HÁMORI ANTAL

**FERENC PÁPA AMORIS LAETITIA KEZDETŰ APOSTOLI BUZDÍTÁSÁNAK
BIOETIKAI VONATKOZÁSAI**

Ferenc pápa *Amoris laetitia* (A szeretet öröme) kezdetű szinódus utáni apostoli buzdítása a püspököknek, a papoknak és diakónusoknak, az Istennek szentelt személyeknek, a keresztyén házastársaknak és a világi híveknek a családban megélt szeretetről magyar nyelven a Pápai Megnyilatkozások című sorozat 52. köteteként, Dr. Diós István fordításában és sorozatszerkesztésében, a Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója gondozásában, nem sokkal a kibocsátást követően jelent meg (Budapest, 2016.; ISSN 1788-8948, ISBN 978 963 277 625 5; 208 oldal; a továbbiakban: apostoli buzdítás).

A Szentatya által 2016. március 19-én aláírt apostoli buzdításnak a bioetikai témák szempontjából is fennálló jelentőségét a lábjegyzetekbe ágyazott értékes forrásanyag is jelzi. A 204-208. oldalakon található tartalomjegyzék alapján pedig könnyen láthatjuk annak világos és logikus felépítését, a bevezető részt (1-7. pont) követően kilenc fejezetben, amelyet a 194-203. oldalakon mutató is kiegészít (ld. például abortusz, eutanázia, környezetpusztítás).

A rendkívül tartalmas, összetett, eltérő stílusú kilenc fejezet címei: 1. Az Ige fényében (8-30. pont); 2. A családok valósága és kihívásai (31-57. pont); 3. Jézus felé fordított tekintet: a család hivatása (58-88. pont); 4. A szeretet a házasságban (89-164. pont); 5. A termékeny váló szeretet (165-198. pont); 6. Néhány lelkipásztori távlat (199-258. pont); 7. A gyermekek nevelésének megerősítése (259-290. pont); 8. A törekenység kísérése, megkülönböztetése és integrálása (291-312. pont); 9. Házastársi és családi lelkiesség (313-325. pont).

Miként Dr. Erdő Péter bíboros (a szinódus főrelátora) 2016. április 8-án, az apostoli buzdítás bemutatása (ld. Magyar Kurír, 2016. április 8.) alkalmából rámutatott: a „dokumentum a Vatikánban 2014 októberében tartott rendkívüli és a 2015 októberében rendezett rendes püspöki szinódus zárójelentéseinek összefoglalását és ezek egyházfői kiegészítését tartalmazza” (ld. www.katolikus.hu – 2016. április 8.; vö. apostoli buzdítás lábjegyzetei). Tekintettel arra, hogy az előző számunkban a rendes szinódus zárójelentésének bioetikai vonatkozásait (vö. apostoli buzdítás például 42., 47-48., 56. pont) részletesen ismertettük, az alábbiakban az apostoli buzdítás „sajátos” bioetikai részeire térünk ki csupán (vö. például 26., 80-83., 166-171., 253-258. pontok).

A pápai és a püspöki megnyilatkozásokban igen gazdag, jó néhány püspöki konferencia tanítói hivatalt is felhasználó (ld. például 42., 51., 57., 135., 172. pont), a szinódusi jelentések tekintetében is precízen hivatkozott, számos konkrét útmutatást tartalmazó, differenciált dokumentumnak az élet továbbadásával, a kezdődő vagy a végső szakaszához érkezett élet védelmével kapcsolatos „egyházfői kiegészítő” pontok (látószög) említése mellett érdemes arra is felfigyelni, hogy, miként Bíró László püspök, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia családreferense kifejtette: „a pápa a hasonló egyházi dokumentumokhoz képest szokatlan módon személyes hangú levelet írt, amelyen átragyog az ember, aki benne él a világban, és látja annak jó és rossz oldalát egyaránt. Az *Amoris laetitia*ban a Szentatya egyszerre beszél a család eszményének szépségéről, és nagy együttérzéssel odaáll azok mellé, akik ezt az ideált nem tudják megvalósítani. Ahogyan egyik elődjének, XXIII. János pápának a szavait idézi az irgalmasság szentévé meg hirdető bullájában, egyszerre kívánja az irgalmasság gyógyírját felkínálni és megmutatni az igazság fáklyáját.” (ld. www.katolikus.hu – 2016. április 8.).

Ferenc pápa differenciált és irgalmas megközelítését, „irgalmas szeretettel áthatott lelkipásztori megkülönböztetés”-ét (312. pont, ld. például a Nyolcadik fejezet megkülönböztetéseit) az apostoli buzdítás 2-3. és 5. pontjában foglaltak is érzékeltetik: „két lábbal a földön állva” (6. pont) veszi szemügyre a családok jelenlegi helyzetét; s terjedelmes buzdításának átfutó, gyors olvasását maga sem tanácsolja (ld. 7. pont), alapos tanulmányozása – a fogyasztói társadalom csábításaival is összefüggésben (vö. például 33., 39., 42., 127., 135., 212. pont) – viszont annál indokoltabbnak tűnik.

A Szentatya írja: „A háromságos Isten szeretetközösség, és a család az ő élő tükröződése. Megvilágosítóak számunkra Szent II. János Pál szavai: »A mi Istenünk a maga legbensőbb misztériumában nem magány, hanem család, mert birtokolja magában az atyaságot, a fiúságot és a család lényegét, ami a szeretet. Ez a szeretet az isteni családban a Szentlélek.«” (11. pont – vö. 29. pont)

A mutatóban szereplő „környezetpusztítás” a 26. ponthoz irányítja figyelmünket, amely szerint: „Arról a torzulásról sem feledkezhetünk meg, melyet a bűn okoz a társadalomban, amikor az ember zsarnokként viselkedik a természettel: pusztítva, önző, sőt brutális módon kihasználva azt. A következmények egyidejűleg a termőföld elsivatagosodása (vö. *Ter 3,17-19*), és a gazdasági és társadalmi egyensúly fölbomlása, melyek ellen a próféták fölemelték hangjukat, Illéstől kezdve (vö. *1Kir 21*) azokig a szavakig, melyeket maga Jézus mondott az igazságtalanság ellen (vö. *Lk 12,13-21; 16,1-31*).”

A család aktuális helyzetével összefüggésben írja a pápa, de értelemszerűen másra is áll: „Alapjában ma könnyen összekeverik az igazi szabadságot azzal, hogy mindenki úgy ítél, ahogyan neki tetszik, mintha az egyéneken túl nem léteznének igazságok, értékek, eligazító elvek, mintha minden egyenértékű volna és bármit meg kellene engedni.” (34. pont) „A két színódust megelőző konzultációk megmutatták az »ideiglenesség kultúrájának« tüneteit. Például arra a gyorsaságra utalok, amellyel a személyek átlépnek az egyik érzelmi kapcsolatból a másikba. Azt hiszik, hogy a szeretetet, a szociális hálóknak tapasztaltakhoz hasonlóan, meg lehet kötni és föl lehet bontani a fogyasztó tetszése szerint, vagy akár gyorsan le is lehet zárni azt. Gondolok itt a félelemre is, melyet a maradandó elkötelezettség távlatára ébreszt a szabadidő megszállott féltése és az olyan kapcsolatok miatt, amelyeknél a költségeket és a hasznot számítgatják, és csak akkor tartják fenn azokat, ha alkalmas eszköznek mutatkoznak a magány enyhítésére, védelmet nyújtanak, vagy biztosítanak bizonyos szolgáltatásokat. Az érzelmi kapcsolatokra átáramlik az, ami a tárgyakkal és a környezettel történik: minden kiselejtehető, mindenki használ és eldob, pazarol és rombol, kizsákmányol és kihasznál, amíg csak lehet. Azután Isten veled. A narcizmus képtelenné teszi az embereket arra, hogy túltekintsenek önmagukon, saját vágyaikra és szükségleteikre. De aki használja a másikat, ugyanazon logika szerint előbb-utóbb ő maga válik kihasználttá, manipulálttá és elhagyottá.” (39. pont; vö. 53. és 283. pont)

Ugyanakkor Ferenc pápa „önkritikusan” is megszólal: „[...] alázatosnak és realistának kell lennünk annak beismerésére, hogy olykor a keresztény meggyőződések és az emberekkel való bánás terén magatartásunk segített kiváltani azt, ami miatt most panaszkodunk, ezért üdvös önkritikát kell gyakorolnunk. Másrészt a házasságot gyakran úgy mutattuk be, hogy az élet továbbadásának elkötelezettségére irányuló szinte kizárólagos hangsúly miatt a házasság egyesítő célja, a szeretetben való növekedésre szóló hívás és a kölcsönös segítségnyújtás eszméje árnyékban maradt. Az új házásoknak sem nyújtottunk jó kísérést első éveikben, nem alkalmazkodtunk időbeosztásukhoz, nyelvezetükhöz, legkonkrétabb aggodalmaikhoz. Máskor a házasság nagyon elvont, mintegy mesterségesen megalkotott teológiai eszményét adtuk elő, amely távol állt a maguk valójában vett családok konkrét élethelyzetétől és valós lehetőségeitől. Ez a túlzott idealizálás, főként amikor nem ébresztettünk bizalmat a kegyelem iránt, nem azt váltotta ki, hogy a házasság kívánatosabb és vonzóbb legyen, hanem épp az ellenkezőjét.” (36. pont)

„Hosszú időn át azt hittük, hogy csupán hittani, bioetikai és erkölcsi kérdéseket hangsúlyozva – a kegyelem iránti nyitottságra irányuló buzdítás nélkül – már elégséges támaszt nyújtottunk a családoknak, megszilárdítottuk a házastársak kötelékét, és értelemmel töltöttük meg közös életüket. Nehezünkre esik, hogy a házasságot dinamikus növekedési és megvalósulási útként mutassuk be, sokkal inkább úgy tüntetjük fel, mint egy egész életen át viselendő terhet. Attól is vonakodtunk, hogy teret biztosítsunk a hívők lelkiismeretének, akik sokszor a lehető legjobban válaszolnak az evangéliumra a maguk korlátai között, és előbbre tudják vinni személyes megkülönböztetésüket olyan helyzetekben, amelyekben az összes séma csődöt mond. A hivatásunk az, hogy neveljük a lelkiismereteket, és nem az, hogy helyettesítsük.” (37. pont)

„[...] gyakran védekező magatartást tanúsítottunk, és eltékozoltuk a lelkipásztori energiákat azzal, hogy a dekadens világ elleni támadásokat szaporítottuk, kevés pozitív készséggel arra, hogy megmutassuk a boldogság útját. Sokan nem fogják fel, hogy az Egyház házasságról és családról szóló üzenetének Jézus igehirdetését és magatartásmintáit kell világosan tükröznie, aki egyidejűleg javasolt egy igényes eszményt, ugyanakkor soha nem vesztette el az együttérző közelséget az olyan törekeny személyekkel szemben, mint a számariai vagy a házasságtörésen ért asszony.” (38. pont)

A családok kihívásai vonatkozásában írja a pápa: „[...] Ne essünk abba a bűnbe, hogy helyettesíteni akarjuk a Teremtőt. Mi teremtmények vagyunk, nem vagyunk mindenhatók. A teremtett világ megelőz bennünket és ajándékként kell fogadnunk azt. Ugyanakkor arra vagyunk hivatva, hogy őrizzük meg emberségünket, és ez mindenekelőtt azt jelenti, hogy úgy kell elfogadnunk és megőriznünk, ahogyan teremtve lett.” (56. pont)

Az apostoli buzdítás „az élet továbbadása és a gyermekek nevelése” körében – egyebek mellett – a következőket tartalmazza: „A házasság elsőként »az élet és a házastársi szeretet bensőséges közössége«, amely a házastársak javát szolgálja, és »a szexualitás a férfi és a nő házastársi szeretetére van rendelve«. Ezért »azok a házastársak is, akiket Isten nem ajándékozott meg gyermekáldással, úgy emberi, mint keresztény értelemben teljes értékű házastársi életet élhetnek«. Ennek ellenére ez az egység »természete szerint« a nemzésre van rendelve. »A gyermek nem kívülről csatlakozik a házastársak kölcsönös szeretetéhez, hanem kölcsönös önátadásuk szívéből fakad, melynek gyümölcse és beteljesedése.« Nem úgy jelentkezik, mint egy folyamat vége, hanem már szeretetük kezdetétől jelen van mint lényeges jellegzetesség, amit nem lehet megtagadni anélkül, hogy meg ne csonkítanak magát a szeretetet. A szeretet kezdettől fogva elutasítja a magába zárkózás minden indítását, és kitarul a termékenység felé, amely önmagán túlra tágítja ki az embert. Ezért a házastársak egyetlen nemi aktusa sem tagadhatja meg ezt a jelentést, habár különböző okoknál fogva ténylegesen nem mindig fakasztható új élet.” (80. pont; vö. 283. pont)

„A gyermeknek arra van szüksége, hogy ilyen szeretetből születhessék, és nem akárhogyan, mert ő »nem járandóság, hanem ajándék«, aki »szülei házastársi szeretete sajátos aktusának a gyümölcse«. Minthogy »a teremtés rendje szerint a férfi és nő közötti hitvesi szeretet, valamint az élet továbbadása egymáshoz vannak rendelve (vö. *Ter 1,27-28*). Ily módon a Teremtő saját teremtő művének részesévé tette a férfit és a nőt, ezzel egy időben szeretetének eszközévé is tette őket azáltal, hogy felelősségükre bízta az emberiség jövőjét az emberi élet továbbadása által.«” (81. pont)

„A szinódusi atyák azt mondták: »Nem nehéz megállapítani, hogy terjed egy olyan felfogás, mely az életfakasztást az individuális vagy páros tervezés változójává teszi.« Az Egyház tanítása »segíti a házastársakat, hogy tudatosan és harmonikusan élhessék meg közösségüket, annak minden dimenziójában, a gyermeknemzés felelősségével együtt. Újra fel kell fedeznünk VI. Pál *Humanae vitae* enciklikájának üzenetét, amely a születésszabályozás módszereinek erkölcsi értékelésénél a személyi méltóság tiszteletben tartását hangsúlyozza. (...) Az örökbefogadás és a nevelőszülőség vállalása a házasság különleges termékenységét

fejezi ki.« Az Egyház különleges hálával »támogatja azokat a családokat, amelyek fogyatékos gyermekeket nevelnek és vesznek körül szeretetükkel.« (82. pont)

„Ebben az összefüggésben szólnom kell még arról, hogy ha a család az élet szentélye, ahol az élet fakad és gondozzák azt, gyötrő ellentmondást képez az a tény, hogy olyan helyé is tud válni, ahol tagadják és megölik az életet. Az emberi élet akkora érték, és az anyja ölen növekedő ártatlan gyermek élethez való joga oly elidegeníthetetlen, hogy semmiképpen sem tekinthetjük az anya saját testéhez való jogának azt a lehetőséget, hogy az ilyen élet ellen hozzon döntéseket. Az [magzati – *a ford.*] élet önmagában hordozza célját, és soha nem lehet egy másik emberi lény tulajdonsága. A család oltalmazza az életet minden fázisában, az alkonyán is. Ezért »az egészségügyben dolgozóknak emlékezniük kell a lelkiismereti tiltakozás erkölcsi kötelességére. Ugyanilyen módon az Egyház nem csak sürgetőnek tartja, hogy kijelentse az ember jogát a természetes halálhoz, elkerülve a csökönös túlkezelést és az eutanáziát«, de emellett »határozottan elutasítja a halálbüntetést« is.” (83. pont; vö. 88. pont)

Érdemesnek tartom kiemelni, Ferenc pápa a szeretet Szent Pál által írt himnuszát rendkívüli gazdagsággal magyarázza (ld. 90-119. pontok), amelyet, bár nem „kifejezetten” bioetika, különösen lehet ajánlani mindenki figyelmébe. A Szentatya például kifejti: „A türelem nem azt jelenti, hogy hagyjuk, hogy állandóan rosszul bánjanak velünk, vagy eltűrjük a fizikai erőszakot, vagy engedjük, hogy tárgyként kezeljenek. A probléma akkor jelentkezik, amikor azt szeretnénk, hogy a kapcsolatok idilliek, vagy a személyek tökéletesek legyenek, vagy amikor önmagunkat helyezzük a középpontba, és csak azt várjuk, hogy a mi akaratumkat teljesítsék. Ilyenkor minden türelmetlenné tesz, minden azt váltja ki, hogy agresszivitással válaszolunk. Ha nem ápoljuk magunkban a türelmet, akkor mindig lesz magyarázatunk arra, hogy miért válaszolunk haraggal. Végül olyan személyekké alakulunk, akik képtelenek együtt élni: antiszociálisakká válunk, képtelenné arra, hogy uralkodjunk az indulatainkon, és a család csatatérre változik. Ezért buzdít bennünket Isten szava: »Legyen távol tőletek minden keserűség, indulat, haragtartás, szóváltás, káromkodás és minden egyéb rossz« (*Ef 4,31*). Ez a türelem erősödik, ha elismerjük, hogy a másinak is joga van velem együtt élni ezen a földön, úgy, ahogy van. Nem számít, hogy teher-e számomra, keresztezi-e a terveimet, nehezemre esik-e a stílusával vagy a gondolataival, hogy nem mindenben olyan, amilyennek szeretném. A szeretet mindig mély együttérzést hoz magával, s elvezet a másinak e világ részeként való elfogadásához, még akkor is, ha másként cselekszik, mint ahogyan én elvárnám.” (92. pont)

Több mint figyelemreméltó megállapítása a pápának: „A gyermekek nemcsak arra vágnak, hogy szüleik szeressék egymást, hanem arra is, hogy hűségesekek legyenek egymáshoz és mindig egyek maradjanak.” (ld. 123. pont)

A termékennyé váló szeretet című ötödik fejezetben belül, a 166. pontban pedig a következőket olvashatjuk: „A család nemcsak az életfakasztás, hanem az Isten ajándékaként érkező élet fogadásának is a közege. Minden új élet »lehetővé teszi, hogy felfedezzük a szeretet ajándék természetét, mely mindig elbűvöl bennünket. Ez annak szépsége, hogy már előbb szerettek minket: a gyermekeket már érkezésük előtt szerették.« Ez Isten szeretetének elsőségét tükrözi, mindig övé a kezdeményezés, mert a gyermekeket »szerették, még mielőtt ezt bármivel kiérdemelhették volna«. Mégis »oly sok gyermeket kezdetektől fogva elutasítanak, magára hagynak, megfosztanak gyermekkoruktól és jövőjüktől. Van, aki azt meri mondani, mintegy önigazolásul, hogy tévedés volt világra hozni őket. Ez gyalázat! (...) Mit kezdünk az emberi jogok és a gyermek jogainak ünnepélyes kinyilvánításaival, ha utána a kicsinyeket a felnőttek tévedéseikért büntetjük?« Ha egy gyermek nem kívánt körülmények között jön világra, a szülőknek vagy a család többi tagjának mindent meg kell tenniük azért, hogy Isten ajándékaként fogadják őt. Vállalniuk kell a felelősséget, hogy nyitottan és szeretettel elfogadják, mert »amikor a világra jövő gyermekekről van szó, a felnőttek semmiféle áldozata nem minősíthető túl nagynak vagy túlságosan drágának annak elkerülése érdekében, hogy egy gyermek azt gondolja, ő egy tévedés, aki nem ér semmit, aki ki lett

szolgáltatva az élet sérüléseinek és az emberek hatalmaskodásának.« Egy új gyermek ajándéka, akit az Úr egy papára és mamára bíz, az elfogadással kezdődik, az életre szóló védelmezéssel folytatódik, és végső célja az örök élet öröme. Az emberi személy végső beteljesedésének szem előtt tartása még inkább tudatosítja a szülőknél a rájuk bízott ajándék értékét: Isten ugyanis megengedi nekik, hogy ők válasszák meg azt a nevet, amelyen ő fogja hívni minden gyermekét mindörökké.» (vö. különösen 167-171. pontok; ld. még 172-184. pontok; például: „Fontos sürgetni, hogy a törvényhozás könnyítse meg az örökbefogadási eljárásokat, mindenekelőtt a nem kívánt gyermekek esetében, hogy megelőzzük az abortuszt vagy a gyermekek magukra hagyását.» – ld. 179. pont)

Az apostoli buzdítás a házasság első éveiben történő lelkipásztori kísérés témájában is kitér az élet továbbadására: „A kísérésnek bátorítania kell a házastársakat, hogy legyenek nagylelkűek az élet továbbadásában. »A hitvesi szeretet személyes és emberileg teljes jellegének megfelelően a családtervezés helyes útja a házastársak közötti egyetértő párbeszéd, bizonyos időszakok tiszteletben tartása és a partner méltóságának figyelembe vétele. Ebben az értelemben újra kell olvasni a *Humanae vitae* enciklikát (vö. 10-14) és a *Familiaris consortio* apostoli buzdítást (vö. 14; 28-35), annak érdekében, hogy fölélesszük az utódnemzésre való hajlandóságot, az élettel szemben gyakran ellenséges közgondolkodással szemben. (...) A gyermekvállalás melletti felelős döntés feltételezi a lelkiismeret nevelését, mely »az ember legrejtettebb magva és szentélye, ahol egyedül van Istennel, akinek szava visszhangzik bensőjében« (*Gaudium et spes*, 16). Minél jobban igyekeznek a házastársak meghallani lelkiismeretükben Istent és az ő parancsait (vö. *Róm 2,15*), és engedik, hogy spirituálisan kísérjék őket, döntésük annál inkább lesz igazán mentes szubjektív tetszőlegességtől és a környezetük viselkedésmódjaihoz való alkalmazkodástól.« Érvényben marad az, amit a II. Vatikáni Zsinat világosan tanított: »A házastársak (...) közös tervezéssel és igyekezettel alakítsák ki magukban a helyes erkölcsi ítéletet. Ennek érdekében fontolják meg, mi válik a maguk és a már megszületett, illetve születendő gyermekeik javára; mérlegeljük továbbá a korviszonyokból és saját társadalmi helyzetükből adódó anyagi és szellemi létfeltételeket, s végül vegyék figyelembe azt is, mit kíván a családjuk, hazájuk, sőt az Egyház közjava. Minderről végső fokon maguknak a házastársaknak kell dönteniük Isten színe előtt.« Másrészt »bátorítani kell a »termékenység természetes ciklusain« (*Humanae vitae*, 11) alapuló módszerekhez folyamodást. Világossá kell tenni, hogy »e módszerek tiszteletben tartják a házastársak testét, bátorítják az egymás közötti gyöngédséget, és elősegítik a hiteles szabadságra nevelést« (*A Katolikus Egyház Katekizmus*, 2370). Mindig hangsúlyozni kell, hogy a gyermekek Isten csodálatos ajándékai, öröm a szülők és öröm az Egyház számára. Az Úr rajtuk keresztül újítja meg a világot.« (222. pont)

A pápa a gyászolók lelkipásztori kíséréséről is egészen mély empátiával, vigasztalóan és felemelően, reménnyel teli módon, előre tekintve ír – megakadályozandó, hogy „a halál »megmérgezze az életet, üressé tegye érzelmeinket, a legsötétebb úrbe taszítson minket«” (ld. 253-258. pontok): „Ha elfogadjuk a halált, fel tudunk rá készülni. Az út az útítársaink iránti szeretetben való növekedés, addig a napig, amelyen »nem lesz többé halál, sem gyász, sem fájdalom« (*Jel 21,4*). Így készülünk a már elhunyt szeretteinkkel való találkozásra. Ahogyan Jézus visszaadta anyjának a halott fiút (vö. *Lk 7,15*), hasonlót tesz majd velünk is. Ne fecséreljük energiáinkat, évekig beleragadva a múltba! Minél jobbak vagyunk ezen a földön, annál nagyobb boldogságot tudunk majd megosztani szeretteinkkel az égen. Minél inkább érlelődünk és gyarapodunk, annál többet és szebb dolgokat vihetünk magunkkal a mennyei lakomára.» (258. pont)

Az apostoli buzdítás záró imája (*Imádság a Szent Családhoz*):

Jézus, Mária és József,
bennetek szemléljük
az igaz szeretet ragyogását,
nagy bizalommal rátok bízunk magunkat.

Názáreti Szent Család,
tedd a mi családjainkat is
a közösség helyeivé és az imádság cönakulumaivá,
az evangélium hiteles iskoláivá
és kicsiny család-egyházakká.

Názáreti Szent Család,
a mi családjainkban soha ne kerüljön sor
erőszakosságra, elzárkózásra és megoszlásra,
és ha valaki megsebesült vagy megbotránkozott,
azonnal nyerjen vigasztalást és gyógyulást.

Názáreti Szent Család,
add, hogy mindannyiunkban tudatosodjék
a család szent és sérthetetlen jellege,
és Isten terve szerinti szépsége.

Jézus, Mária és József!
Hallgassatok meg minket,
és fogadjátok el könyörgésünket! Ámen.

**A MAGYAR BIOETIKAI TÁRSASÁG ELNÖKSÉGÉNEK ÁLLÁSFOGLALÁSA
AZ EUTANÁZIÁRÓL, A TERÁPIÁS TÚLBUZGÓSÁGRÓL ÉS
A HALDOKLÓ BETEG ELLÁTÁSÁRÓL
(MBSZ 2003/1. 42-43.)**

Egyes szervezetek – az embernek méltóságához és önrendelkezéséhez való jogára hivatkozva – küzdenek az eutanázia törvényi jóváhagyásáért, s tevékenységük a média biztosította nyilvánosságnak köszönhetően, a közvéleményt is élénken foglalkoztatja.

Ez a törekvés ellentétes a bioetika és az orvostika legfőbb törvényével, az emberi élet tiszteletével és védelmével, ezért a Magyar Bioetikai Társaság szükségesnek tartja a közlemény kiadását és széles körű propagálását.

A hazai vitákban az emberi élet végével kapcsolatos vitákban csupán egyetlen, a legsúlyosabb etikai problémáról, az eutanáziáról esik szó, holott két igen súlyos etikai probléma kiemelkedő jelentőségű az emberi élet végén, az eutanázia és a terápias túlbuzgóság.

Az eutanázia alapja a betegek és a gyógyítók reális lehetőségeinek az alábecsülése, a terápias túlbuzgóság pedig a túlbecsülése. Az eutanázia semmilyen formája nem fogadható el, a terápias túlbuzgóság pedig a lehetőségek szerint a lehető legnagyobb mértékben kerülendő.

Az eutanázia az orvosnak foglalkozási körében megvalósított szándékos ténykedése, amely a gyógyíthatatlan, szenvedő beteg kérésére, a betegnek a természetes végnél korábbi halálára irányul. Az eutanázia minden formája (aktív, passzív, direkt, indirekt, asszisztált öngyilkosság stb.) ellentétes az orvoslás és az egészségügy legalapvetőbb feladataival és céljaival, azt ősidők óta tiltják az orvosi foglalkozás szabályai, és elutasítják a világvallások is.

Hibás az az elgondolás is, amely a beteg önrendelkezési jogára hivatkozva tenné lehetővé az eutanáziát, hiszen az étellel való szabad rendelkezés nem teremthet olyan helyzetet, hogy szabad elhatározással visszavonhatatlanul megfosszuk magunkat életünkötől, mert ez nem a szabadság érvényesítését, hanem a szabadság végleges megvonását eredményezi.

Az emberi közösség nem segítheti egyetlen tagját sem a halálba, de kötelessége a halálban való segítség, és ez a közösségi attitűd az eutanázia humánus alternatívája.

Az orvosnak kötelessége a testi fájdalom megszüntetése, vagy hathatós csillapítása, a lelki szenvedés oldásában pedig az egészségügyön kívül jelentős szerepe van a családnak, barátoknak, önkéntes segítőknek, társadalmi szervezeteknek (pl. hospice mozgalom), vallási közösségeknek.

A beteg joga, hogy megszabja halálának helyét, a társadalom feladata pedig az, hogy ehhez biztosítsa a humánus intézeti háttérrel, illetve az otthoni ápolás lehetőségét.

Nemcsak a gyógyíthatatlan beteg halálának siettetése, hanem a halál értelmetlen elodázása sem fogadható el.

A valós indikáció nélkül végzett rendkívüli, felesleges vagy valószínűtlen eredményességű beavatkozások sok esetben növelik és elnyújtják a haldokló szenvedését, fájdalmat okoznak a hozzátartozóknak és súlyos terhet rónak nemcsak az ellátó személyzetre, hanem az egész társadalomra is.

Ez a terápias túlbuzgóság öncélú, veszélyezteti az egyén integritását, emberi méltóságát és önrendelkezését. A terápias túlbuzgóság kerülése nem eutanázia.

A helyes, emberhez méltó gyakorlatot az ember szerető végigkísérése jelenti az utolsó úton: minden rendes, arányos gyógykezelés, fájdalomcsillapítás megadása, figyelmes gondoskodás-gondozás, a beteg odaadó ápolása, táplálása, szomjának csillapítása, tisztaságának, komfortjának biztosítása és a szerető közellét megadása élete végéig.

A társadalom feladata, hogy a humánus körülmények megteremtésével, az eutanázia minden formájának elutasításával, és a terápiás túlbuzgóság lehető legteljesebb kerülésével biztosítsa az ember jogát a méltóságteljes halálhoz.

A MAGYAR BIOETIKAI TÁRSASÁG NYILATKOZATA AZ „EUTANÁZIA” ÉS A TÚLBUZGÓ GYÓGYÍTÁS ELUTASÍTÁSÁRÓL (2013. szeptember 21.)

A Magyar Bioetikai Társaság a haldokló, beteg ember életének és méltóságának tiszteletben tartása és védelme érdekében – elismerve, hogy az emberi élet elidegeníthetetlen és sérthetetlen, alapvető, örök érték, amely nem pusztán személyes, hanem közösségi érték is – a következő nyilatkozatot teszi közzé:

Az Országos Választási Bizottság ez év júliusában határozatban jóváhagyott egy állampolgári aláírásgyűjtő kezdeményezést a következő kérdéssel: *„Egyetért-e Ön azzal, hogy a gyógyíthatatlan halálos betegségben szenvedő felnőtt korúak orvosi segítséggel vethessenek véget az életüknek?”* A beadványt a Kúria – nem tartalma, hanem jogi kétértelműség miatt – elutasította.

Ezt az aktív eutanázia engedélyezését célzó kezdeményezést a Magyar Bioetikai Társaság határozottan visszautasítja. A Magyar Bioetikai Társaság az eutanázia minden formáját elutasítja.

Az aláírásgyűjtés megkérdéztjei sokszor nincsenek birtokában a fogalmak pontos értelmezésének. A Magyar Bioetikai Társaság meghatározása szerint – a Magyar Orvosi Kamara Etikai Kódexével összhangban – az eutanázia az orvosnak foglalkozás körében megvalósított szándékos ténykedése, amely a gyógyíthatatlan, szenvedő beteg kérésére a természetes végnél korábbi halálra irányul.

Az orvosok a gyógyításra és az élet védelmére tettek esküt, ezért fordulnak hozzájuk bizalommal a betegek. Az emberölés tilalma abszolút, az orvosok sem kaphatnak a betegtől arra felhatalmazást, hogy életüket kioltsák, ez az önrendelkezési jog tévesen kiterjesztett értelmezése. Semmiképpen sem hozhatjuk meg a halálba segítség visszahozhatatlan döntését. A gyógyíthatatlan, biztosan halálos betegség fennállása egyébként sem állapítható meg teljes bizonyossággal. Az emberölés nem olyan kérdés, amelyet többségi szavazattal érvényesíteni lehetne, mert alapvető személyiségi jogokat sért.

Nem értünk egyet azzal a nézettel, amely szerint egy társadalmat szinte kizárólag a termelékenység és hatékonyság elve határoz meg, és egy gyógyíthatatlanul gyenge életnek nincs értelme. Az emberi élet különösen akkor igényel fokozottabb tiszteletet, támogatást, gondoskodást, védelmet és szeretetet, ha kiszolgáltatott helyzetben van az, akinek a méltóságától elválaszthatatlan, hogy az élet a természetes halálig tart. Az embert a haldoklás folyamatában is megilleti az élethez, emberi méltósághoz, önrendelkezéshez való jog. Az életjogról azonban nem lehet lemondani, mert az nem tartozik az önrendelkezési jog körébe.

Halálhoz vezető betegségben szenvedő embernek joga van fájdalmának csillapítására, testi és lelki szenvedésének enyhítésére, gondos, szeretetteljes ápolásra, lelki gondozásra, hozzátartozói segítségére. A haldokló embert is megilleti az önrendelkezés joga; elutasíthatja a „túlbuzgó gyógyítást” („terápiás túlbuzgóságot”). A rendkívüli, aránytalan, túlságosan

terhes beavatkozásokról való lemondás célja nem a halál beálltának siettetése, vagyis nem azonos a passzív eutanáziával és az öngyilkossággal, hanem az élet természetes befejezésének, a halálnak az elfogadását jelenti.

A védelemre szoruló emberrel szembeni magatartás egy társadalom etikai fejlettségének, erkölcsi érzékének és érettségének valódi próbaköve. A beteg, sérülékeny ember védelme távolabbi pozitív társadalmi hatásokkal is jár, mert a békés és szolidáris egymás mellett élést szolgálja.

A haldokló, szenvedő ember méltóságteljes életéért, lelki békéjéért ajánljuk a társadalom és a jogalkotók figyelmébe ezt a nyilatkozatot, amelyet a Magyar Bioetikai Társaság 2013. szeptember 21-ei közgyűlésén elfogadott.

A nyilatkozathoz csatlakozott a Magyar Katolikus Orvosok Szent Lukács Egyesülete és a Dr. Batthyány László Orvos-kör Egyesület.

AZ ÉLETVÉDŐ FÓRUM ÁLLÁSFOGLALÁSA

A HALDOKLÓ, BETEG EMBER ÉLETÉNEK ÉS MÉLTÓSÁGÁNAK VÉDELMEBEN

(2009. február 11.)

Az Életvédő Fórum a haldokló, beteg ember életének és méltóságának tiszteletben tartása és védelme érdekében a következő állásfoglalást alkotja:

Az *emberi élet* alapvető, örök érték, nem pusztán személyes, hanem közösségi érték is, amely sérthetetlen és elidegeníthetetlen.

Az emberi élet különösen akkor igényel *fokozottabb* tiszteletet, támogatást, gondoskodást, védelmet és szeretetet, ha kiszolgáltatott helyzetben (*beteg* státuszban) van az, akinek a méltóságától – a fogantatás pillanatától a *természetes* halálig – elválaszthatatlan. Az élet határpontján lévő, gyenge ember fizikai és lelki értelemben fokozottan sebezhető és „kihasználható” állapotban van.

A *szeretet* kizárja, tiltja az emberi élet kioltását, amely a szenvedés, az elkeseredés vagy bármilyen drámai helyzet megoldásának hamis módja. Az alany autonómiájának hangsúlyozása nem juthat el az autonómia forrásának, azaz önmaga létének megszüntetéséig.

A beteg embernek kijáró gondoskodás akkor sem szüntethető meg, ha a halál bekövetkezése várható. A szenvedő ember állapota által jelentkező kihívásra soha nem szabad erőszakos eszközökkel válaszolni.

Erkölcstelen és jogilag megfelelhet az emberi méltóságnak a *haldokló ember szenvedésének csökkentésére* a *kábítás* (morfium) alkalmazása, még azzal a kockázattal is, hogy napjait megrövidítik, ha a halált sem célként, sem eszközként nem akarják, csak előre látják, és mint elkerülhetetlen eseményt elviselik. A megfelelő *fájdalomcsillapító* kezelés, mely segít kevésbé drámaivá tenni a betegség *természetes* lefolyását, hozzájárul a halál humanizálásához és elfogadásához, az *önzetlen, érdemszerző szeretet* kiváltságos formája, amit ilyen megfontolással támogatni kell.

A haldokló emberekről különleges figyelemmel kell gondoskodni, hogy segítsük őket életük utolsó perceinek *méltóságban* és *békében* való megélésében.

Előfordul, hogy elviselhetetlen, hosszantartó fájdalommal járó, súlyos betegségben *megkísérti* a beteget, hogy mindent föladjon. Az is megtörténik, hogy a végstádiumban lévő beteg hozzátartozói vagy ápolói *félreértett* együttérzésből késztetést éreznek arra, hogy a halál időpontjának *előbbre hozatalát* tartásuk értelmes megoldásnak. Ezzel kapcsolatban hangsúlyozandó, hogy az erkölcsi törvény az úgynevezett „*túl buzgó gyógyítás*”-ról, a beteg állapotának figyelembevételével *rendkívülinek, aránytalannak, túlságosan terhesnek*

bizonyuló kezelésekről, beavatkozásokról való lemondást (a „túlbugzó gyógyítás” elkerülését, illetve befejezését) hagyja jóvá, és csak olyan kezelést igényel, amely az orvoslás *normális* követelményeihez tartozik (ld. „*rendes és arányos* eszközök” alkalmazása). Az „*arányosság*” azt jelenti, hogy a betegen olyan mértékben kell beavatkozni, amennyire az egészségének hasznára válik, se jobban, se kevésbé; ezt a személy teljességét szem előtt tartva kell mérlegelni, figyelembe véve a betegség előre haladott állapotát, a beavatkozástól várható eredmények és a vele járó kockázat arányát.

Az *ártatlan* ember halálának *közvetlen, szándékos* előidézése azonban egészen más, mint a „túlbugzó gyógyítás”-ról való lemondás: erkölcsileg és jogilag *rossz* magatartás (akár aktív, akár passzív), az *emberi élet és méltóság megsértése*, akkor is, ha az elkövetőt „humanitárius” szempontok vezérlik. A halált nem szabad siettetni.

A *kómában lévő beteg* is emberi méltóságának birtokában van, ezért nem engedhető meg, hogy éhhalálra ítéljék a mesterséges táplálás felfüggesztésével. E táplálás az élet fenntartását szolgáló *rendes és arányos* eszköznek minősül, ezért alkalmazása abban az esetben kötelező, ha az a beteg szomj-, illetve éhhalálát hivatott megelőzni.

Az *emberi méltóság alapja* nem az értelem és a szabad akarat gyakorlásának aktuális képessége, hanem az *emberi fajhoz tartozás ténye*. Az ember léte és létének minősége nem áll azonos etikai síkon. Nem a létminőség bizonyos kritériumok alapján meghatározott foka ad jogot a védelemhez és az élethez, hanem az *emberlét* maga.

Vannak ugyanakkor olyan helyzetek, amikor a mesterséges táplálás és folyadékpótlás egyébként normális terápiás eszközei haszontalannak bizonyulnak, terhesek a beteg számára, és ezért fel kell azokat függeszteni. Az élelem és folyadék adagolása, mesterségesen is, része a betegeket mindig megillető *normális* kezelésnek, feltéve, hogy ez *nem terhes* számukra. Ezekben az esetekben a halál *elkerülhetetlenül* és az abba hagyástól függetlenül is bekövetkezik. A kúra folytatása *terápiás túlbuzgóságnak* bizonyulna. Ez a kifejezés olyan orvosi beavatkozásokhoz való *makacs* ragaszkodást jelöl, amelyek nemcsak nem javítják a beteg állapotát, hanem egyenesen *rosszabbá* is teszik az ember életminőségét, vagy a gyötrelmes létállapotot hosszabbítják meg (*aránytalanul terhes* eszközök). Ez a makacs kitarás, beteggel szembeni agresszív orvosi magatartás ellene mond a *béke* argumentumának (ld. „mindaz, ami technikailag lehetséges, nem minden esetben fogadható el erkölcsileg” elve: nem minden beavatkozás válik javára az embernek).

Az „*eutanázia*” alatt – a betegség *természetes* lefolyását lehetővé *nem* tevő, vagy a „*duplex effectus*” („kettős hatás”) elvét egyébként sértő, az emberi életet akár csak passzív, szándékos magatartással (mulasztással) kioltó mivolta okán (a „humanitárius” szempontok ellenére) – erkölcsileg és jogilag *rossz* magatartást értünk, ezért – az említettek szerint – a „túlbugzó gyógyítás”-ról való lemondást nem tartjuk „eutanáziá”-nak, amit esetleg mások annak (az „eutanáziá”-nak) „jó”-, „kegyes”-jelentése („eutanázia”: „jó halál”) miatt – mint passzív „eutanáziá”-t – vonatkoztatnak erre a „lemondás”-ra, szintén megengedettnek tartva azt.

A „*duplex effectus*” elve alkalmazásának szabályai szerint nincsen szó „eutanáziá”-ról, ha a tudatot korlátozó, életet elfogadhatóan megrövidítő narkotikummal (morfiummal) történő – a beteg állapotának megfelelő, szándékával egyező – fájdalomcsillapítás a fájdalom (szenvedés) megfelelő csökkentése (enyhítése) érdekében *elkerülhetetlen*, az adott helyzetben az *egyetlen – súlyos indok* (elviselhetetlen fájdalom) alapján fennálló – eszköz, nem akadályozza meg más erkölcsi, családi és vallási *kötelességek* teljesítését, és a *beteg halálát* (életének megrövidítését, kioltását) *nem kívánják*, csak előre látják, és mint elkerülhetetlen eseményt elviselik.

A „*duplex effectus*” elve alkalmazásának szabályai: 1. a magatartás tárgya (finis operis) erkölcsileg (belsőleg) – önmagában – *nem rossz* (ld. fájdalom-csillapítás); 2. a jó eredmény (a beteg elviselhetetlen fájdalmának megfelelő csökkenése) *közvetlenül* következik a

magatartásból; a rossz hatás (a beteg életének elfogadható, a kellő fájdalomcsillapító hatás eléréséhez szükséges fájdalomcsillapítónál nem nagyobb „adaggal” történő megrövidítése) *ugyanannak* a magatartásnak a *nem-kívánt* (esetőlegesen, belenyugodott, eltűrt, azaz nem célzatos, nem egyenes – indirekt – szándékú), *elkerülhetetlen mellékkövetkezménye* (a jó hatás – az elviselhetetlen fájdalom megfelelő enyhülése – nem a rosszon keresztül valósul meg; a rossz hatás nem a jó cél elérése érdekében felhasznált eszköz: a cél nem szentesíti az eszközt – „soha nem szabad rosszat tenni azért, hogy abból jó származzon”; ha az orvos az említettnél nagyobb „adagú” fájdalomcsillapítót ad a betegnek, a szenvedés-megszüntetésétől motiválva, akkor a rossz hatás – akár csak esetőlegesen szándék esetén is – nem mellékkövetkezmény, a jó eredmény közvetett, a „nagyobb adagú” fájdalomcsillapítás rossz); 3. a magatartást tanúsító személy *célja* (finis operantis) *jó* (ld. elviselhetetlen fájdalom kellő csillapítása); 4. a rossz hatáshoz képest *arányos* mértékben *súlyos* ok, szükség (ld. elviselhetetlen fájdalom) fennállása a magatartás tanúsításához.

A kifejtettek értelmében, az „*eutanázia*” a szándékos, elfogadhatatlan *emberölés* fajtája; a „halál közeli” állapotban lévő másik ember (beteg) „minden” fájdalma (szenvedése) megszüntetésének, kiküszöbölésének szándékával, saját kérésre, beleegyezéssel vagy annak hiányában történő (ld. pl. kómában lévő beteg), a betegség *természetes* lefolyását lehetővé *nem* tevő, illetve a „duplex effectus” elvét egyébként sértő megölése. A *passzív* (mulasztással megvalósuló) „*eutanázia*” esetében arról van szó, hogy a beteg életének megmentésére kötelezett személy (orvos) nem fejt ki olyan tevékenységet (nem tanúsít olyan aktív magatartást), amelynek megtételére reális lehetősége van, és amely megakadályozza a halálos eredmény bekövetkezését. Az „*eutanázia*” tehát nem jó, hanem rossz: halál. A terminális állapotban lévő betegek fájdalma, szenvedése által keltett szánalom sem teszi megengedhetővé az „*eutanáziát*”. Az orvosi hivatáshoz a gyógyítás és nem a halál osztogatása tartozik.

A „*eutanázia*” a védelemre, támogatásra, gondoskodásra, szeretetre szoruló emberrel szemben tanúsított erőszakos, önkényes, életellenes magatartás: a beavatkozás vagy mulasztás megöli a beteget ahelyett, hogy megfelelően a segítségére sietnének. Ez a magatartás gyengíti a társadalmon belül létező – orvos-beteg viszonyban is meglévő – bizalmi tőkét, támadja a békés egymás mellett élést, a szolidaritást, hiszen az egyre inkább kiszolgáltatott állapot felé sodródó ember érzi-tudja, hogy embertársai részéről nem számíthat őszinte segítőkészre, hanem lopakodva jelentkező „eltávolítási”, „megszüntetési” törekvéssel és lappangó kihasználással kell szembenéznie.

A védelemre szoruló emberrel szembeni magatartás egy társadalom etikai fejlettségének, erkölcsi érzékének és érettségének valódi próbaköve. A sérülékeny ember védelme távolabbi pozitív társadalmi hatásokkal is jár, szimbolikus értékű, a *békés és szolidáris egymás mellett élést* szolgálja. A *nevelés és szemléletformálás* kiemelkedő feladata, hogy ne csak pillanatnyi, közgazdaságilag is kifejezhető értékek kerüljenek az emberi élet védelmével kapcsolatos megfontolások középpontjába.

Az úgynevezett „*túlbuzgó gyógyítás*” elutasítása (a beteg állapotának figyelembevételével rendkívülinek vagy aránytalannak, *túlságosan* terhesnek minősülő kezelésekről, beavatkozásokról való lemondás), a közeli és elháríthatatlan, a beavatkozások abbahagyásától függetlenül halállal járó betegség *természetes* lefolyását lehetővé tevő, megfelelő fájdalomcsillapító kezelést biztosító eljárás (a beteg ápolása és az élet *természetes* befejeződésének elfogadása) nem tartozik az „*eutanázia*” (a rossz) fogalmi körébe.

Dicséretre méltó az, aki szándékosan elutasítva a kábítást, vállalja a szenvedést azért, hogy megőrizze világos tudatát, vagy hogy mint krisztushívő tudatosan részesedjék Krisztus szenvedéseiből („mindent elviselve abban, aki erőt ad”) – hiszen a beteg *lélekben növekedhet*, megtisztulhat, szolgálva saját és mások *üdvösségét*; az ilyen „hősies” magatartás azonban nem várható el mindenkitől, a fájdalom ugyanis gyakran csökkenti az ember „erkölcsi erejét”, nem

minden szenvedő ember képes arra, hogy szenvedését Krisztuséval egyesítse, úgy, hogy az valóban lelki épülésére szolgáljon, illetve, aki képes erre, talán az sem mindvégig (az elméleti hit nem mindig olyan élő, hogy képes lenne erőt és bátorságot adni egy drámai helyzet kezeléséhez, az abban való gyakorlati helytálláshoz), ezért a fentiek szerint a kábítás alkalmazása elfogadható.

A beteget körülvevő és komoly áldozatot vállaló emberek olykor abba a *kísértés*be „eshetnek”, sokszor nem teljesen tudatosan, hogy a szenvedőt saját hivatásuk és megszentelődésük eszközének tekintsék. Az ember azonban ilyen, halálos körülmények között sem „csökkenthető”, még lelki értelemben sem, az *eszköz* szintjére; erre mindig figyelemmel kell lenni.

A szenvedő ember élete is emberi élet; vigyázni kell, nehogy idealizáljuk a szenvedést, vagy annak megtisztító-nevelő erejét, hiszen a fájdalom olykor a legnemesebb emberi képességeket is megbénítja.

Az olyan intézmények létrehozása, működése támogatandó, melyek tartózkodnak a terápiás túlbuzgóságtól, szakszerű fájdalomcsillapító kezeléseket és *teljes* egészségügyi ellátást (pl. táplálást, folyadékellátást), együttérző, tisztelet- és *szeretetteljes* gondoskodást nyújtanak, megadva a betegeknek a szükséges *emberi* segítséget és *lelki* vezetést. Az embernek éreznie kell: *személyre szóló meghívást* kapott arra, hogy a szenvedésben – erőforrássá válva – tanúságot tegyen a *szeretetről*. E *szolgálat* nélkül a halál valóban emberhez méltatlan körülmények között következik be.

A *szeretet* azt az adó és elfogadó jelenlétet is jelenti, amely a haldokló emberrel figyelemből, megértésből, törődésből, türelemből, részvétből és önzetlenségből született *közösséget* hoz létre.

A haldokló, beteg, szenvedő ember – minden ember – *méltóságteljes* éléséért, *örök életéért*, testi-lelki egészségéért, békéjéért, boldogságáért ajánljuk *szeretettel* ezt az állásfoglalást, remélve, hogy a megfogalmazottak segítségül szolgálnak a szenvedés összetett problémájára adható megfelelő, *szolidáris* válaszhoz.

A MAGYAR BIOETIKAI TÁRSASÁG IFJÚSÁGI SZEKCIÓJÁNAK MEGALAKULÁSA

2016. április 22-én megalakult az MBT Ifjúsági Szekciója a Betegápoló Irgalmasrend Budai Irgalmasrendi Kórházában. Az MBT alapszabályának ismeretében a jelenlevők felvételüket kérték az MBT tagjai közé. A Szekció tagjainak többsége orvostanhallgató, emellett filozófus, jogász, teológus tagja is van a Szekciónak. A bemutatkozó beszélgetés után az MBT elnökének javaslatát elfogadva Koroknai András VI. éves orvostanhallgatót választották meg az „Ifjúsági Szekció” vezetőjének. A Szekció alapító tagjai: Babarczy Kristóf, Daróczi Gábor, Domonkos Andor, Csépanyi Gábor, Hoványi Márton, Jeszenői Norbert, Laki Beáta, Mangel Zsolt, Somlai Dorottya, Szabó K. Ráhel, Turi-Kováts Nóra, Vajna Rita Zsuzsanna. Három pályakezdő fiatal orvos a Budai Irgalmasrendi Kórház munkatársa. Az összejöveteleken előadások hangzanak el, amelyeket megbeszélések követnek. Ezek szervezésére és témáira több javaslat fogalmazódott meg. A megalakulás utáni első, május 22-i ülésen a méhen belül elhalt magzatok sorsáról volt szó, amelyből Babarczy Kristóf készült fel. Június 10-én Domonkos Andor „A molekuláris biológiai beavatkozások helye az orvostudományban” címmel tartott referátumot, a résztvevők előremutató beszélgetésben elemezték a szintetikus biológia helyét és szerepét a jövőnkben. Az MBT ez évi konferenciájának második napján, 2016. október 8-án sorra kerülő egyik ülés („A bioetika égető kérdései napjainkban”) szervezését az Ifjúsági Szekció vállalta. Az alábbiakban a Szekció megalakítására kiírt pályázat kapcsán született motivációs leveleket íróik hozzájárulásával ismertetjük.

Rojkovich Bernadette

***

Babarczy Kristófnak hívnak, 2015-ben végeztem a Semmelweis Egyetem Általános Orvostudományi Karán. Egyetemi ismereteim megszerzése, illetve nem régen megkezdett orvosi gyakorlatom során gyakran ütköztem, ütközöm erkölcsi dilemmákba, és ezekre, mint katolikus orvos igyekszem keresni a hitünkre épülő válaszokat. Érdeklődöm a teológia iránt, amelyből a katolikus erkölccstan táplálkozik. Az orvostudomány a természettudomány eszköztárának segítségével arra törekszik, hogy minél jobban megértse az emberi szervezet működését, a betegségek kialakulását, illetve, helyreállítsa és megőrizze a személy egészségét. E tudomány tárgya tehát az ember, s így lépten-nyomon erkölcsi kérdésekkel találkozunk művelői. A bioetika, szűkebb értelemben véve, az orvosi etika ezeket a kérdéseket igyekszik minél jobban megvilágítani különböző álláspontok mentén. A keresztény orvos az emberre, mint Isten saját képmására alkotott, istengyermeki méltósággal felruházott teremtményre tekint és a morális kérdések megválaszolásában nem saját belátására, hanem a hittal elfogadott kinyilatkoztatás iránymutatásaira hagyatkozik. Lelkiismerete szerint Isten akaratát keresi a konkrét helyzetekben, de ugyanakkor a katolikus hit tanítására épülő általános állásfoglalásokat fogalmaz meg. Ez utóbbit látom a Magyar Bioetikai Társaság, és ezen belül az újonnan megalakult Ifjúsági Szekció fő feladatának. A szekció aktív tagjaként szeretnék részt venni a különböző állásfoglalások kidolgozásában, illetve azok szélesebb körben, prezentációk és kiadványok formájában történő ismertetésében.

Babarczy Kristóf

Jelentkezésemet a Magyar Bioetikai Társaság Ifjúsági Szekciójába és ezzel együtt pályázati anyagom összeállítását is ugyanaz motiválta: fiatal, katolikus teológusként elkötelezett vagyok az élet védelme mellett. Az élet védelmét a világban élő, kutató teológusként egyrészt tudományos kutatásaimmal, másrészt ezek párbeszédre kész közlésével tudom leginkább szolgálni. Mindezt hitelesíteni saját döntéseim és imaéletem megélése hivatott. A bioetika tárgya az erkölcssteológián belül vagy azzal érintkezésben tárgyalható. Megalapozását a filozófiai gondolkodás, a természettudományos szakismeretek és az Isten Igéjét tanulmányozó Egyház hagyománya együttesen alakítja ki. E három önálló tudományág beható ismerete csak egy élet munkájával szerezhető meg. A tanulás iránti vágy ösztökél arra, hogy a Magyar Bioetikai Társaság tagságához csatlakozva, elsősorban a természettudományos és a különböző élethelyzetek konkrét tapasztalataival találkozva tudjak egy realisabb teológiai gondolkodás felé elmozdulni. Morálteológiai kutatásaim eddig elsősorban a szexualitika fogamzást érintő területén keresztül, illetve az abortusz morális megítélésének kérdéseivel csatlakoztak a bioetika tárgyköréhez. Érdeklődöm a korrupció morális vetületei iránt is, ezért egy olyan jövőbeli, sajátosan magyar kérdést is körvonalazhatónak tartok, amely a hálapénz és az egészségügyben dolgozók, betegek, hozzátartozók kapcsolatrendszerét, a gyógyítás erkölcsét vizsgálná. Kezdetben mégis a bioetika saját határainak és metodológiájának teológiai alapjait szeretném áttekinteni. Ebben a munkámban jelentene komoly segítséget a tagságon túl, ha a Magyar Bioetikai Társaság pályázata révén ösztöndíjban részesülhetnék.

Hoványi Márton

* * *

Képességeinkkel, gyengeségeinkkel, határainkkal nem árt tisztában lennünk. Vonatkozik ez szakmai tudásunkra, de érvényes etikai döntéseinkre is. Míg szakmai fejlődésre számos lehetősége nyílik az embernek, addig az utóbbit nem tanítják egyetemeken, pontszerző továbbképzési előadásokon, szak- és doktori képzésen. A Magyar Bioetikai Társaságba a tanulás vágyával léptem be. Jóllehet számos kérdésben kialakult véleményem van, s talán valamennyire tájékozott is vagyok bioetikai problémákban, képezni szeretném magam a területen. Képezni, mert nem elég tudni, hogy mire vagyunk képesek, mit tudunk megtenni, legalább ennyire fontos, hogy ezt megtehetjük-e. Tudományos korlátokon kívül mi szab határt és mi nyit meg új utakat fejlődésnek? Mai társadalmunk számos erkölcsi kérdésben nem egységes, megosztott. A (párt)politikai felhangoktól sem mentes bioetikai vitákban a hiteles keresztény hang gyakran elvész. Mivel katolikus, keresztény emberként szeretném megélni a hivatásomat, fontosnak tartom, hogy kiálljunk az élet és a teremtés védelme, az emberi méltóság mellett. Ez csak közösségben lehetséges. Olyan fórumot keresek, ahol hasonló, nyitott gondolkodású emberekkel oszthatom meg gondolataimat. Olyan fórumot, ahol bátran feltehetem kérdéseimet. Olyan fórumot, ahol egyszer majd én is segítséget adhatok.

Jeszenői Norbert

* * *

A Magyar Bioetikai Társaság által meghirdetett „Ifjúsági Szekció megalakítására” kiírt pályázatot jelen motivációs levelemmel, belépési nyilatkozattal és a mellékelt önéletrajzommal szeretném megpályázni. Előzetes ismereteim és tájékozódásom alapján a Magyar Bioetikai Társaság számomra is fontos értékeket képvisel, ezért úgy remélem, hasznos tagját képezhetném a most megalakításra kerülő Ifjúsági Szekciónak. Fontosnak tartom a Magyar Bioetikai Társaság Alapszabályában lefektetett értékek képviseletét és azok érvényre juttatását is, melyek nem melleleg életvédelmi szempontokat vallanak. Jelenleg a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Filozófia Doktori Iskola ismeretelmélet és etika szakirányon munkálkodó doktori hallgatója vagyok, és ezen intézményen és oktatási

kereten belül magam is bioetikával, orvosi etikával foglalkozom, valamint e témakörből írom doktori disszertációm. Emellett negyedik szemeszter óta oktatói tevékenységet is ellátok, ugyancsak a bioetika tárgykörén belül. Mivel úgy gondolom, hogy ez a tudományterület meglehetősen kis teret kap a hétköznapi, vagy akár a kiemeltebb tudományok körében (bár ez a hátrány egyre csökken az etikai érzékenységű társadalomnak köszönhetően), ugyanakkor nem mellesleg – tapasztalataim szerint – a mai fiatalság körében jelentős érdeklődőre tesz szert, így fontos lenne, hogy egy szervezeti szinten is működő, megfelelő értékrendet képviselő fiatal társaság is foglalkozzon a bioetika területén felmerülő kérdésekkel, problémákkal, és azokat helyesen értékelje, értelmezze. Számomra különösen vonzó ez a fajta együttműködés, mivel tudományterületem jellegéből adódóan többnyire – de nem kizárólag – elméleti tudással rendelkezem, így a gyakorlati tapasztalatokkal rendelkező orvos kollégákkal kölcsönösen ki tudnánk egészíteni egymást.

Laki Beáta

* * *

Először is köszönettel tartozom Elnök Asszonynak, hogy meghívott a Magyar Bioetikai Társaság körébe, bízom benne, hogy elvárásainak megfelelően tudom majd a rám bízott feladatokat ellátni. A Semmelweis Egyetem végzős orvostanhallgatójaként számos szakterület működésébe nyertem betekintést, és mindig is nagyon foglalkoztattak a szakma mindennapi gyakorlatát meghatározó írott és íratlan szabályok. Míg az előbbi objektív módon mindenkire egyformán vonatkozik, addig a morális kérdések nagy része szubjektív megítélés alatt áll. Napjainkban a fiatal korosztályt számos csatornán keresztül befolyásolják morális szempontból megkérdőjelezhető tartalmak, és egyre inkább kevesebben fordulnak meg olyan közegekben, ahol megfelelő iránymutatást kaphatnának. Fontos, hogy a jelen viszonyok között meg tudjuk őrizni azt az értékrendet, amit a kereszténység képvisel. Ugyanakkor fontosnak tartom, hogy a modern orvostudomány kínálta lehetőségekre, természetesen a keresztény morál szem előtt tartása mellett, nyitottak tudjunk lenni. Hozzám legközelebb a mesterséges megtermékenyítés problémaköre áll. A keresztény kultúrkörben a család és a gyermekvállalás kiemelkedő jelentőséggel bír, ugyanakkor nem mindenkinek adatik meg, hogy természetes úton gyermeke szülessen. Úgy gondolom, hogy ezeknek a nőknek, amennyiben a terhességnek egyéb kizáró oka nincs, meg kellene adni a lehetőséget, hogy a gyermekvállalás örömeiben részesüljenek, és ez által teljes családi életet élhessenek. Azonban a procedura számos lépése nem támogatott az Egyház részéről, sokan éppen emiatt nem vállalják a kezeléseket annak ellenére, hogy szerető, keresztény családi háttérrel tudnának biztosítani a születendő gyermeknek. Feladatunknak tekintem, hogy az Egyház szempontjából is elfogadható eljárási módokat találjunk, mindenekfelett szem előtt tartva az élet védelmét. Bízom benne, hogy az általam képviselt szemlélettel és lelkesedéssel méltónak találják arra, hogy felvételt nyerjek a Magyar Bioetikai Társaság Ifjúsági Szekciójának tagjai közé. Pozitív elbírálásuk reményében maradok tisztelettel:

Turi-Kováts Nóra Orsolya

* * *

Vajna Rita Zsuzsanna vagyok. Mindenekelőtt szeretném tisztelettel megköszönni, hogy meghívást kaptam a Magyar Bioetikai Társaság áprilisi 6-i ülésére, ahol Prof. Dr. Jobbágyi Gábor értékes előadásával és az azt követő beszélgetéssel betekintést nyerhettem a Magyar Bioetikai Társaság komoly munkájába. Tudomásomra jutott, hogy dr. Rojkovich Bernadette PhD főorvosnő indítványozásán keresztül a Magyar Bioetikai Társaság Ifjúsági Szekciót kíván létrehozni, az idősebb tagok által képviselt erkölcsi, etikai értékek továbbvitelére, ápolására, munkásságuk folytatására. Én személy szerint szülész-nőgyógyásznak készülök.

Ezt az ágazatot nem csupán a szakmai sokoldalúsága, színessége miatt választottam, hanem azért is, mert szeretnék a női társadalomnak lelkiileg is segítségére lenni. Komoly problémának érzem, hogy sok helyen hallani a nők panaszát egyes nőgyógyászoknál tapasztalt lelketlen, nem együttérző és méltatlan bánásmód miatt, akár a vizsgálatkor az ambulanciákon, akár a szülések alkalmával. Szeretnék ezen a helyzeten segíteni az orvosi hivatásomban, hogy a nők ne megaláztatást, hanem tiszteletet érezhessenek az ilyen kellemetlen alkalmak során. Korábban sokat gondolkodtam rajta, hogyan lehetne valami változást elérni a nőgyógyászok egy részének a nőkhöz való hozzáállásában. Úgy érzem, hogy – amennyiben felvételt nyerek – a Bioetikai Társaságban lesz majd lehetőségem a női lelkeken ejtett sebeket a társadalom elé tárnom, és talán valamit elindítani az így viselkedő nőgyógyászok, vagy a nőgyógyásznak készülők lelkében a változás útján. A személyes indítékomon kívül szeretnék aktívan, teljes szívvel, szeretettel részt venni a Magyar Bioetikai Társaság által képviselt értékek továbbvitelében, az Ifjúsági Szekció kialakításában, összejöveteleinek szervezésében, az Ifjúsági Szekció első kongresszusának megszervezésében és az előadás megtartásában. Megtiszteltetés lenne számomra az Ifjúsági Szekció tagjává válni. Hasznos, lelkes, aktív segítőtje szeretnék lenni a Magyar Bioetikai Társaságnak és közös munkánkon keresztül a magyar társadalomnak.

Vajna Rita Zsuzsanna

* * *

Pályázaton kívül benyújtott motivációs levél

A Semmelweis Egyetem Általános Orvostudományi Karának végzős hallgatója vagyok. Az orvostudomány területén leginkább a reumatológia érdekel, remélhetőleg ebben az irányban folytathatom majd gyógyító munkámat. Fontosnak tartom, hogy főleg ezen a nehéz területen, ahol emberek életéről, egészségéről és jövőjéről van szó, a felmerülő kérdéseket merjük bátran feltenni, akkor is, ha az nehéz, és adott esetben kellemetlen. Merjük és vállaljuk a róla való beszédet. Hogy megérthessük a választ, amelynek alapja az emberi élet védelme kell, hogy legyen, Krisztus tanításának mentén. Úgy gondolom, hogy az ember nehezen tud úgy dönteni, cselekedni, és szívügyének érezni egy dolgot, ha nem érti. Nem is feltétlenül a válasz a legfontosabb a kérdésre, mert az lehet, hogy nem hordoz újdonságot. De ha meg tudjuk világítani a válaszhoz vezető utat, fontos eredményt értünk el. Úgy gondolom, a mai fiatalság és a konzervatív, keresztény értékrend közötti szakadék oka is valahol itt keresendő. Ha nem értünk valamit, nehéz elhinni, és lehetetlen a gyakorlatba ültetni. Érteni pedig csak akkor fogjuk, ha bátran megvitatjuk. Fontosnak tartom a kérdésekre adott válaszok kommunikációját is. A felmerülő kérdések egy része elvont a hétköznapi ember számára, a másik része viszont nagyon mélyen érinti a legtöbb embert, mivel része, problémája az életének, esetleg lelkiismereti gondjai is vannak miatta. Ahhoz, hogy a másként gondolkodókhoz megtaláljuk az utat, nagyon fontosnak érzem, hogy amit mondunk, hogyan mondjuk el. Hangsúlyozva, hogy nem a személyt, hanem a cselekedetet magát ítéljük meg, szeretettel és elfogadással mondjuk érveinket és nézeteinket. Figyelve ugyanakkor arra, hogy ne essünk a politikai korrektség csapdájába oly módon, hogy a lényeges dolgokat így nem merjük szóvá tenni. Ha a kérdést megbeszéljük, előbbre jutunk, mintha elhallgatjuk. Ugyanakkor bátran álljunk fel, tegyük szóvá, amit szükséges, mert sokan vannak a bizonytalanok, és sokan vannak, akik örömmel beállnak a sorba, mert ők is úgy gondolják, csak nem elég bátrak, hogy a nagy erőket és jól szervezettséget mutató másként gondolkodókkal felvegyék a vita fonálát. Fontosnak tartom, hogy megmutassuk a világnak, hogy a konzervatív, keresztény értékrend nem kell, hogy távol álljon a beleváló, fiatal emberektől, hogy ez nem túlhaladott, sokkal inkább örök érvényű értékrend. Az erkölcsi kérdések nemcsak az idősebb generációknak fontosak, hanem a fiatalabbaknak is.

KONFERENCIA- ÉS KÖZGYŰLÉSI MEGHÍVÓ, PROGRAM

A Magyar Bioetikai Társaság Elnöksége szeretettel hív mindenkit a 2016. október 7-én és 8-án, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Szent II. János Pál pápáról elnevezett dísztermében megrendezendő konferenciájára és az azt követő közgyűlésre. A konferencia fő témája az emberen végzett kutatások. A konferencián bemutatkozik a Magyar Bioetikai Társaság Ifjúsági Szekciója. A konferencia fővédnöke: Ft. Prof. Dr. Szuromi Szabolcs OPraem., DSc, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem rektora.

2016. október 7. (péntek)

12³⁰–12⁴⁰ Dr. Rojkovich Bernadette elnök köszöntője

12⁴⁰–13⁰⁰ Ft. Prof. Dr. Szuromi Szabolcs Anzelm OPraem., DSc, rektor megnyitó előadása

13⁰⁰–14⁴⁰ **Kutatások etikai kérdései**; üléselnök: Prof. Dr. Veress Gábor DSc

13⁰⁰–13³⁰ Dr. Birher Nándor: A szellemtudomány és a természettudomány viszonya a kutatásban – kutatáserkölc

13³⁰–14⁰⁰ Prof. Dr. Abonyi János DSc: A tudomány fenntarthatóságából fakadó felelőssége

14⁰⁰–14³⁰ Prof. Dr. Veress Gábor DSc: Az értékteremtő etikus kutatás

14³⁰–14⁴⁵ Kérdések, hozzászólások

14⁴⁵–15⁰⁰ Kávészünet

15⁰⁰–16⁴⁰ **Klinikai kutatások**; üléselnök: Dr. Makó János

15⁰⁰–15³⁰ Prof. Dr. Lipták József: A gyógyszergyártás és -kutatás etikai kérdései

15³⁰–16⁰⁰ dr. Mogyorósi Dorottya: Az orvostudományi kutatások jogi kérdései

16⁰⁰–16³⁰ Dr. Makó János: Az orvostudományi kutatások gyakorlati kérdései a Helsink Deklaráció alapján

16³⁰–16⁴⁵ Kérdések, hozzászólások

16⁴⁵–17⁰⁰ Kávészünet

17⁰⁰–19⁰⁰ **Környezeti ártalmak kutatása és hatása az emberre**

üléselnök: Dr. Zlinszky János

2016. október 8. (szombat)

10⁰⁰–11¹⁵ **Embrionális sejteken végzett kutatások**; üléselnök: Dr. Rojkovich Bernadette

10⁰⁰–10²⁰ Dr. Rojkovich Bernadette: A humánembrió egyedisége, fejlődése és individualitása

10²⁰–10⁴⁰ Prof. Dr. Jobbágyi Gábor: A magzat jogi helyzete a művi megtermékenyítés során

10⁴⁰–11⁰⁰ Dr. Kék Emerencia: A Katolikus Egyház tanítása az embrionális őssejt-kutatásokról

11⁰⁰–11¹⁵ Kérdések, hozzászólások

11¹⁵–11³⁰ Kávészünet

11³⁰–14⁰⁰ **Szintetikus biológia**; üléselnök: Prof. Dr. Falus András akadémikus

11³⁰–11⁵⁰ Prof. Dr. Posfai György: Szintetikus biológia: gésebészlet magas fokon

11⁵⁰–12¹⁰ Dr. Németh Tamás: A szintetikus biológia két arca: lehetőségek és árnyoldalak

12¹⁰–12³⁰ Prof. Dr. Kovács József DSc: A szintetikus biológia etikai kérdései

12³⁰–12⁵⁰ Dr. Laurinyecz Mihály: A közösség tájékoztatása és a szakmai eredmények megosztásának etikai kérdései a szintetikus biológia területén

12⁵⁰–13¹⁰ Prof. Dr. Falus András akadémikus: Összegző gondolatok

13¹⁰–13³⁰ Kérdések, hozzászólások

13³⁰–14³⁰ Ebédészünet

14³⁰–16⁰⁰ **Fiatalok Fóruma**; üléseelnök: dr. Csépanyi Gábor

14³⁰–14⁴⁰ dr. Koroknai András: Születésszabályozás az élet védelmének tükrében

14⁴⁰–14⁵⁰ Zaymus Eszter: Hivatásom: életvédelem. (Út a matematika szaktól a CitizenGO-ig)

14⁵⁰–15⁰⁰ dr. Jeszenői Norbert: A komplementer és alternatív medicina bioetikai vonatkozásai

15⁰⁰–15¹⁰ Laki Beáta: Meddig tágíthatóak határaink? Avagy a genetikai beavatkozások alkalmazásának etikai kérdései

15¹⁰–15²⁰ Hoványi Márton: Felelősség és fogamzásgátlás

15²⁰–15³⁰ dr. Babarczy Kristóf: Mi történik az elvetélt magzatok földi maradványaival?

15³⁰–15⁴⁰ Turi-Kováts Nóra Orsolya: Egészségügyi finanszírozás. Mennyit ér az emberi élet?

15⁴⁰–15⁵⁰ dr. Vajna Rita: A nőekkel való etikus bánásmód kiemelt fontossága a nőgyógyászati ambulancián és a szülészetben

15⁵⁰–16¹⁵ Kérdések, hozzászólások

16¹⁵–16³⁰ Kávészünet

16³⁰–17⁰⁰ **Gaizler Gyula-émlékérem átadása és a kitüntetett dr. Leszkovszky Gy. Pál emlékelőadása**; laudációt mond: Dr. Hámori Antal

17⁰⁰ **A Magyar Bioetikai Társaság közgyűlése**

17³⁰ Határozatképtelenség esetén megismételt közgyűlés; a közgyűlés napirendi pontjai:

1. A vezető elnök, a jegyzőkönyvvezető, a hitelesítők megválasztása;
2. A határozatképeség megállapítása, a napirendi pontok elfogadása;
3. A 2015. évi tevékenységről szóló elnöki beszámoló és a közhasznúsági jelentés elfogadása; előadó: Dr. Rojkovich Bernadette elnök;
4. A költségvetési beszámoló elfogadása; előadó: Hamvas Józsefné és Gold Judit;
5. A felügyelő bizottság jelentése; előadó: Geleji Frigyesné;
6. Dr. Hámori Antal MBSZ-főszerkesztői programjának, terveinek ismertetése; előadó: Dr. Hámori Antal;
7. A Magyar Bioetikai Szemle Szerkesztőbizottsága vezetője, főszerkesztője (Dr. Hámori Antal) és elnöke (Dr. Makó János) kinevezésének jóváhagyása; előadó: Dr. Rojkovich Bernadette;
8. A Magyar Bioetikai Alapítvány kuratóriumi elnökének beszámolója; előadó: Nyéky Kálmán;
9. Közgyűlési határozatot igénylő elnökségi döntések ismertetése és elfogadása; előadó: Dr. Rojkovich Bernadette;
10. 2016. évi további programok, tervek a 2017. évre; előadó: Dr. Rojkovich Bernadette.

A MAGYAR BIOETIKAI TÁRSASÁG ELNÖKSÉGÉNEK KÖZLEMÉNYE

A Magyar Bioetikai Társaság ezúton is köszönetet mond valamennyi kedves támogatójának, akik 2015. évi személyi jövedelmük 1%-át a Társaság javára ajánlották fel. Az összeggel folyóiratunk kiadásához nyújtottak segítséget. Tisztelettel kérjük Tagtársainkat és a bioetika iránt érdeklődőket, hogy a jövőben is támogassák Társaságunkat. A Magyar Bioetikai Társaság adószáma: 18052277-1-42. Támogatásukat előre is nagyon köszönjük!

Tisztelettel kérjük Tagtársainkat, hogy tagdíjfizetésüket a Magyar Bioetikai Társaság OTP-nél vezetett 11706016-20752620 számú számlájára szíveskedjenek teljesíteni. Az éves tagdíj 4.000 Ft, nyugdíjasoknak 3.000 Ft. Köszönjük!

SZERZŐINK

dr. med. Blaskovich Erzsébet LMC, belgyógyász, kardiológus, geriáter szakorvos, osztályvezető főorvos, az orvostudományi szakmai kollégium geriátriai tagozatának tagja, a Magyar Bioetikai Társaság alelnöke

dr. jur. Hámori Antal OESSH, PhD, lic. iur. can., a Budapesti Gazdasági Egyetem docense, a Magyar Bioetikai Társaság Elnökségének tagja

dr. med. Rojkovich Bernadette PhD, a Betegápoló Irgalmasrend Budai Irgalmasrendi Kórházának osztályvezető főorvosa, a Magyar Bioetikai Társaság elnöke

Szerzőink figyelmébe

A Magyar Bioetikai Szemle a bioetika és határterületeinek tudományos igényű tanulmányozását, fejlesztését elősegítendő, különös tekintettel a tudományos technikai fejlődésnek az emberrel és környezetével kapcsolatos alapvető etikai kérdéseire, az emberi élet és méltóság – ezzel összefüggésben a család és a nagyobb értékközösségek –, valamint az egészséges környezet tisztetét, védelmét és szeretetét szolgáló, tudományos igényességgel megalkotott, orvosi, etikai, jogi, teológiai, inter-, illetve multidiszciplináris szacikkek, tanulmányokat és recenziókat (esetenként konferencia-előadások szerkesztett változatait, hazai és nemzetközi forrásokat, híreket) tartalmazó, a Magyar Tudományos Akadémia Magyar Tudományos Művek Tárában lektorált tudományos folyóiratként nyilvántartott, negyedévente megjelenő kiadvány.

A Szerkesztőbizottság a mű megjelenéséről legalább kettő, teljesen anonim módon történt lektorálás keretében keletkezett lektori vélemény birtokában dönt; másodközlésre nem fogad el kéziratot, és a kisebb, nem tartalmi, hanem formai jellegű javításra, stilizálásra fenntartja a jogot. A kéziratok a Hamori.Antal@uni-bge.hu címre küldendők. A kiadó szerzői díjat nem tud fizetni.

Formátum: Times New Roman betűtípus, főszöveg 12-es, lábjegyzet 10-es betűméret, szimpla sorköz, sorkizártság, a cím, az alcím, a fejezetcím félkövér, a szövegben dőlt rész lehet (félkövér és aláhúzott nem).

Hivatkozások (lábjegyzetben): szerző(k) teljes neve, kettőspont, mű címe, vessző [in, kötet címe, vessző, Szerk. szerkesztő(k) teljes neve (ha van)], kiadás helye, vessző, kiadás éve, pont, kiadó neve, vessző [folyóirat esetén: in, név, évfolyamszám, zárójelben év/szám], hivatkozott oldalszám(ok), pont; példák:

– könyv: Gaizler Gyula: A bioetika alapkérdései, Budapest, 1997. Magyar Bioetikai Alapítvány, 422.

– könyvfejezet (-rész): Ferencz Antal: Az új genetika kihívásai, in Biogenetika és etika (Sapientia Füzetek 4.), Budapest, 2005. Vigilia Kiadó, 7-16.

– folyóirat: Hámori Antal: A magzati élet védelme Magyarország Alaptörvényében, in Magyar Bioetikai Szemle 17 (2011/3-4) 130-150.

További hivatkozások: a következő lábjegyzetben uo. és az adott oldalszám(ok), ha az oldalszám(ok) nem egyező(ek); későbbi lábjegyzetben, vagy ha az előzőben több szerző, illetve mű szerepel: szerző családneve i. m. és az adott oldalszám(ok), ha az oldalszám(ok) nem egyező(ek); ha ugyanattól a szerzőtől több írás hivatkozott, a családnév után a kiadás éve zárójelben; ha a több írás ugyanabból az évből való, az évszámot „a”, „b”, stb. betű követi.

A Szerkesztőbizottság szeretettel várja az írásokat.

Tartalom

Lectori salutem!	1
TANULMÁNYOK	
Blaskovich Erzsébet: Az idősödő népesség szociál-egészségügyi ellátásának bioetikai jelentősége	2
Hámori Antal: Az emberi élet és méltóság védelméről Julesz Máté könyve kapcsán	8
RECENZÍÓ	
Hámori Antal: Ferenc pápa Amoris laetitia kezdetű apostoli buzdításának bioetikai vonatkozásai	31
DOKUMENTUMOK	
A Magyar Bioetikai Társaság Elnökségének állásfoglalása az eutanáziáról, a terápiás túlbuzgóságról és a haldokló beteg ellátásáról	37
A Magyar Bioetikai Társaság nyilatkozata az „eutanázia” és a túlbuzgó gyógyítás elutasításáról .	38
Az Életvédő Fórum állásfoglalása a haldokló, beteg ember életének és méltóságának védelmében	39
HÍREK – ESEMÉNYEK	
Rojkovich Bernadette: A Magyar Bioetikai Társaság Ifjúsági Szekciójának megalakulása	43
Konferencia- és közgyűlési meghívó, program	47
A Magyar Bioetikai Társaság Elnökségének közleménye	48
Szerzőink	48

Table of Contents

Lectori salutem!	1
STUDIES	
Erzsébet Blaskovich: The Bioethical Importance of Social-health Care of the Elderly Population	2
Antal Hámori: Defending Human Dignity and Life in Connection with the Book of Máté Julesz ...	8
REVIEW	
Antal Hámori: Bioethical Aspects of Pope Francis’ Apostolic Exhortation „Amoris laetitia”	31
DOCUMENTS	
The Stand of the Presidency of Hungarian Society of Bioethics on Euthanasia, Therapeutic Obstinacy and on the Care of the Dying Person	37
Declaration of Hungarian Society of Bioethics on the Refusal of the „Eutanasy” and Therapeutic Obstinacy	38
The Stand of the Forum on the Protection of Life Defending the Life and Dignity of Dying Person	39
NEWS – EVENTS	
Bernadette Rojkovich: Forming the „Junior Section” of Hungarian Society of Bioethics	43
Conference, General Assembly – Invitation and Program	47
Announcements of the Presidency of Hungarian Society of Bioethics	48
Authors of the Current Review	48